

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNDE MUHALEFETİN ÖNEMİ:
TÜRKİYE'DE MUHALEFET VE SİYASAL ETKİNLİK
SORUNU**

Ahmet AKTAŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
SİYASAL İLETİŞİM BİLİM DALI**

EYLÜL 2020

**DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNDE MUHALEFETİN ÖNEMİ: TÜRKİYE'DE
MUHALEFET VE SİYASAL ETKİNLİK SORUNU**

Ahmet AKTAŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
SİYASAL İLETİŞİM BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL 2020

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ahmet AKTAŞ

29.09.2020

DEMOKRASİ KÜLTÜRÜNDE MUHALEFETİN ÖNEMİ: TÜRKİYE’DE MUHALEFET VE
SİYASAL ETKİNLİK SORUNU
(Yüksek Lisans Tezi)

Ahmet AKTAŞ

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Eylül 2020

ÖZET

Demokrasi kültürünü belirgin yapan, tüm siyasal sistemlerin baş aktörü olan iktidarın yanında, iktidara karşıt görüşte olanların temsilcisi olarak atanan muhalefet partilerinin varlığıdır. Çok partili siyasal sistemin bir sonucu olarak ortaya çıkan muhalefet partilerinin, sadece fiili varlık göstermesi yeterli değildir. Modern dünyada, Muhalefet partilerinin asli görevi, fiili varlığıyla iktidarı meşrulaştırmak ve doğallaştırmak değil; iktidarın politikalarına alternatif sunarak, iktidarı değiştirebilmektir. Ancak Türk demokrasi tarihi muhalefetin, iktidarın anlamlar dünyasındaki negatif anlamları dışında, farklı anlamlar ifade edemediği bir siyasal konjonktür yaratmıştır. Türkiye’de geçmişten günümüze muhalefet hesap soran ve denetleyen değil; hesap veren ve denetlenen rolünü içselleştirmiş görülmektedir. İktidarın belirlediği gündemin dışına çıkıp, kendi ajandasını oluşturma şansı bulamayan partiler, politika ve söylemleriyle iktidara alternatif oluşturamamaktadırlar. Bu çalışma, muhalif etkinlik sorununun sistemden kaynaklı gerekçelerinin yanında, muhalefet partilerinin bilakis kendilerinden kaynaklı sorunlara yönelmektedir. Siyasal piyasaya dönüşen politik alanın alıcıları olan seçmenlerin, profilleri incelenmiş ve partilerin bu profillerin ne kadarına politika üretebildikleri araştırılmıştır. Esnek siyasetin öneminin vurgulandığı çalışmada, etkin olmayan bir muhalefetin, ne gibi sorunlar oluşturabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Anayasa ile muhalefetin birlikte ve uyumlu çalışmasının, işler demokrasi için önemi vurgulanmıştır. Çalışma için yapılan kamuoyu araştırması analiz edildiğinde ise iktidar seçmenlerinin, muhalefet partilerini, iktidara alternatif bir tercih olarak değil, çeşitli boyutlarda toplumsal ve bireysel yaşamlarına tehdit olarak algıladıkları sonucuna varılmış ve bu durumun mutlak demokrasinin, iktidarın değişebilirliği prensibine etkisi tartışılmıştır.

Bilim Kodu : 116501
Anahtar Kelimeler : Demokrasi, Muhalefet, İktidar, Meşruiyet, Temsil
Sayfa Adedi : 103
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA
Öğrenci ORCID ID : 0000-0001-9189-3454

THE IMPORTANCE OF THE OPPOSITION IN THE CULTURE OF DEMOCRACY: POLITICAL
OPPOSITION IN TURKEY AND POLITICAL EFFECTIVENESS PROBLEM
(M.Sc. Thesis)

Ahmet AKTAŞ

HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE EDUCATION
September 2020

ABSTRACT

The presence of the opposition, who is appointed as the representative of those who oppose it, besides the power, is the main material that makes the culture of democracy prominent. It is not enough for the opposition parties, which have emerged as a result of the multi-party political system, to display bodily existence only. In the modern world, the main task of the Opposition parties is not to legitimize and naturalize power with its concrete existence, but instead to be able to change power by offering an alternative to the policies of the government. However, Turkish democracy history has created a political conjuncture where the opposition cannot express different meanings, except for negative significations, world of meanings of government. The opposition seems to have adopted the role of the give a account and the audited, not the one who is asking and controlling the account since the past. Speaking only on the agendas of the rulers, parties cannot create an alternative to power with their policies and discourses. This study focuses on the systemic justifications of the opposition effectiveness problem, as well as the reasons that originate directly from the opposition parties themselves. The profiles of the voters, who are the buyers of the political field that turned into a political market, were examined and it was investigated to what extent the parties were able to produce policy. In the study that emphasized the importance of flexible politics, it was tried to show what kind of problems an ineffective opposition might pose. The importance of working together and harmony with the constitution and the opposition is emphasized for absolute democracy. When the analyzed public opinion survey made of for the study, it was concluded that the voters of the government perceived the opposition parties as a threat to their social and individual lives, not as an alternative to power and the effect of this situation on the interchangeability of power which is the principle of absolute democracy is discussed.

Science Code : 116501
Key Words : Democracy, Opposition, Power, Legitimacy, Representation
Page Number : 103
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA
Student ORCID ID : 0000-0001-9189-3454

TEŞEKKÜR

Tanıőtıđımız ilk günden beri “tanımlanın bir çeşit sınırlandırma” olduğunu anlatan ve özgürce kanatlanıp uçma şansı veren ve dayanılmaz tüm anlarda her şeye yeniden başlama gücünü bulup çıkaran Sayın Elif EMRE KAYA’ya, İyisiyle kötüsüyle uygulama ve izleme alanı sunarak ilham olan sosyal yaşam insanlarına, imkânda ve imkansızlıkta sorgulamayı öğreten her şeye bedel aileme ve sevdiğim insanlarla her gün yeniden bir arada uyanma şansı veren Tanrı’ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ	1
2. DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ VE KAYNAKLARI.....	7
2.1. Demokrasi	7
2.2. Egemenlik	10
2.3. Meşruiyet	14
2.4. Siyasal İktidar	17
2.5. İktidarın Meşruiyeti ve İktidar Meşruiyetinde Muhalefetin Rolü.....	21
2.6. Siyasal Muhalefet.....	22
3. MUHALİF ETKİNLİK SORUNU VE PAYDAŞLARI.....	25
3.1. Etkinlik Sorunu	25
3.2. Muhalefetin Meşruiyeti ve Muhalefetin Meşruiyetine İktidarın Etkisi	28
3.3. Seçim Barajının Yarattığı Siyasal Piyasa: Oligopol Siyaset.....	33
3.4. Sistem Değişikliği.....	36
3.5. Medya Kullanımı	39
3.6. Seçim Güvenliği.....	45
4. PARTİ KİMLİKLERİ VE SEÇMEN PROFİLLERİ.....	49
4.1. Türkiye Genelinde Seçmen Profili.....	49
4.2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Parti Kimliği.....	50
4.2.1. Ak Parti Seçmen Profili	53
4.3. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Siyasi Kimliği	56
4.3.1. CHP Seçmen Profili İncelemesi.....	58
4.4. Halkların Demokratik Partisi Parti Kimliği	62
4.4.1. HDP Seçmen Profili İncelemesi	63
4.5. Milliyetçi Hareket Partisi Parti Kimliği	66

	Sayfa
4.5.1. MHP Seçmen Profili İncelemesi.....	68
4.6. İyi Parti Parti Kimliği.....	71
4.6.1. İyi Parti Seçmen Profili.....	73
5. BÖLÜM İKTİDAR VE MUHALEFET SEÇMENİNİN MUHALEFET ALGISI.....	77
5.1. Muhalif Seçmenin Muhalefete Bakışı.....	78
5.2. İktidar Seçmenin Muhalefete Bakışı.....	83
6. SONUÇ	95
KAYNAKLAR.....	99
EKLER	101
EK-1. Anket	102
ÖZGEÇMİŞ	103

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. 28 Kasım 1987 Seçim Sonuçları.....	34

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. 3 Kasım 2002 Seçim Sonuçları.....	35
Şekil 3.2. Türkiye’de 2016-2019 Yılları Arasındaki Kanun ve Kararname Oranı, BBC ...	38
Şekil 3.3. Türkiye Genelinde Oy Sayımına Güven Araştırması, KONDA.....	47
Şekil 4.1. Ak Parti Seçmenlerinin Cinsiyet Dağılımı.....	53
Şekil 4.2. Ak Parti Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı	53
Şekil 4.3. Ak Parti Seçmenlerinin Etnik Köken Dağılımı.....	54
Şekil 4.4. Ak Parti Seçmenlerinin Hayat Tarzına Göre Dağılımı	54
Şekil 4.5. Ak Parti Seçmenlerinin Mezheplere Göre Dağılımı	55
Şekil 4.6. Ak Parti Seçmenlerinin Dindarlık Derecelerine Göre Dağılımı	55
Şekil 4.7. Ak Parti Seçmenlerinin Oy Tercihini Etkileyen Kriterler	56
Şekil 4.8. CHP Seçmenlerinin Cinsiyet Dağılımı	58
Şekil 4.9. CHP Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı	59
Şekil 4.10. CHP Seçmenlerinin Etnik Köken Dağılımı	59
Şekil 4.11. CHP Seçmenlerinin Hayat Tarzı Dağılımı.....	60
Şekil 4.12. CHP Seçmenlerinin Mezheplere Göre Dağılımı.....	60
Şekil 4.13. CHP Seçmenlerinin Dindarlık Derecelerine Göre Dağılımı.....	61
Şekil 4.14. CHP Seçmenlerinin Oy Tercihini Kriterlerine Göre Dağılımı	61
Şekil 4.15. HDP Seçmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	63
Şekil 4.16. HDP Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı.....	64
Şekil 4.17. HDP Seçmenlerinin Etnik Kökenlere Göre Dağılımı	64
Şekil 4.18. HDP Seçmenlerinin Hayat Tarzına Göre Dağılımı.....	65
Şekil 4.19. HDP Seçmenlerinin Mezheplere Göre Dağılımı	65
Şekil 4.20. HDP Seçmenlerinin Dindarlık Derecelerine Göre Dağılımı.....	65
Şekil 4.21. HDP Seçmenlerinin Oy Tercihini Belirleyen Kriterler.....	66
Şekil 4.22. MHP Seçmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	68
Şekil 4.23. MHP Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı	69
Şekil 4.24. MHP Seçmenlerinin Etnik Köken Dağılımı	69
Şekil 4.25. MHP Seçmenlerinin Hayat Tarzına Göre Dağılımı.....	70
Şekil 4.26. MHP Seçmenlerinin Mezhepsel Dağılımı	70
Şekil 4.27. MHP Seçmenlerinin Dindarlık Derecesine Göre Dağılımı.....	70

Şekil	Sayfa
Şekil 4.28. MHP Seçmenlerinin Oy Tercih Kriteri.....	71
Şekil 4.29. İP Seçmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı	73
Şekil 4.30. İP Seçmenlerinin Yaş Aralığına Göre Dağılımı	74
Şekil 4.31. İP Seçmenlerinin Etnik Kökenlere Göre Dağılımı	74
Şekil 4.32. İP Seçmenlerinin Oy Tercih Kriterleri.....	75
Şekil 5.1. Muhalif Temsil Sorunu	78
Şekil 5.2. Muhalefetin Değişim İhtiyacı	79
Şekil 5.3. Muhalefetin Etkinliği	80
Şekil 5.4. Muhalefetin İktidar Değiştirme Gücü.....	81
Şekil 5.5. Muhalif Seçmenin Yeni Parti İhtiyacı	81
Şekil 5.6. Muhalif Seçmenin Oy verme Davranışına, Seçim Barajının Etkisi.....	82
Şekil 5.7. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı; Parti Üyeliği	84
Şekil 5.8. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: İktidar Alternatifiği	85
Şekil 5.9. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: İktidara Tehdit Niteliği	86
Şekil 5.10. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Temsil Kimliği Sorunu	87
Şekil 5.11. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Ülkeye Katkısı	88
Şekil 5.12. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Milli Varlık Açısından Niteliği.....	89
Şekil 5.13. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Dış Güçlerle İlişkisi	89
Şekil 5.14. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Dış Ülke Sözcülüğü	89
Şekil 5.15. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Milli Değerler Açısından Niteliği	91
Şekil 5.16. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Sosyal Hayata Etkisi	92
Şekil 5.17. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: İnançlara Etkisi	92
Şekil 5.18. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Yeni Parti İhtiyacı.....	93

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
FH	Freedom House
HDP	Halkların Demokratik Partisi
İP	İyi Parti
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
WWW	Word Wide

1. GİRİŞ

M.Ö 350’de Platon, tiranlığın devletin en kötü hastalığı olduğunu ve buna da demokrasinin yol açtığını söylerken, Aristo demokrasiyi doğru anayasadan sapma olarak tanımlamıştır (Schmidt,2002: 28). Winston Churchill ise, 1947 yılında Avam Kamarası’nda yaptığı konuşmasında sözlerine “Demokrasi en kötü yönetim biçimidir; bugüne kadar denenen diğer bütün yönetim şekilleri hariç tutulursa” diye başlamıştır. Demokrasinin yumuşak iniş şansı sunmasının önemini vurgularken Churchill, kendi içindeki açmazlar ve tikanıkların onu diğer sistemlerle karşılaştırılabilir olduğunu belirtmiştir. Demokrasi çıkmazları ve etmenleriyle, dönemler içinde anlamsal tartışmaların hep odağında olmuştur.

Demokrasi kendi sistemli ve kalan tüm yöntemlerden daha baskısız ve kansasız görünen yapısı ile oldukça cezbedicidir. İnsanların kendilerini memnun etmeyen bir yönetime kudretli bir çaba harcamaksızın dur deme yolu göstermektedir. Bu pozitif bakışın diğer yüzünde ise görünen, bir sonraki seçime kadar, temsilcisi atanmış (işlevli ya da işlevsiz bir muhalefet) muhalif kitlenin demokrasiye uygun olarak sessiz kalmasını zorunlu kılmasıdır. Çünkü mecliste temsilcisi bulunan birinin, kendisi istemese de çoğunlukça seçilmiş bir iktidara karşı verdiği mücadele, aktivizm anlamından uzaklaşarak, itaatsizlik anlamına gelmektedir. Bu durum, dünyanın birçok yerinde kendisini gösterir. Özellikle son yıllarda Fransa ve Hollanda gibi demokratik ülkelerde, krize karşı yapılan eylemlerin bastırılması konusundaki katı tutum, demokrasinin çıkmazlarının dünyanın her yerinde örtülü veya açık bir şekilde var olduğunu kanıtıdır. Fransa’da sokağa çıkan kitle, muhalefet partilerinin yapamadığını yapıp, petrol fiyatlarıyla alakalı Macron Hükümeti’nin geri adım atmasını sağlamıştır. Kendi adaletlerini kazanan bu kitlenin başarısı, önemli bir kitleyi oluşturmaları ve karşı duruşunu temsilcisi olmaksızın ortaya koyabilmesindeki azminden kaynaklanmaktadır. Toplum temsilcilerinin yapamadığını başarmış ve yönetimle arasındaki aracıyı ortadan kaldırmıştır. Nihayetinde insanın kendisinin bulunduğu yerde temsilcisinin sözü bitmiştir.

Sosyal Bilimler alanının çoğunlukla odaklandığı konu iktidarlar olmuştur. Bu çalışmada iktidarın varlığını ve etkisini merkeze alarak, demokrasiyi var eden ve herhangi bir diğer yönetim şekline eklenerek adını temsili demokrasi yapan “muhalefet” tartışılacaktır. Çünkü iktidarlar hiçbir zaman değişmez, kendi

iktidarlarıyla ve onu nasıl devam ettirecekleriyle ilgilenirler ve kendilerini iktidar yapan kitleyi konsolide etmeye uğraşırlar. Kendi seçmenleri dışında kalan muhalif ses ikinci planda kalır. Mühim olan bu durumu değiştirmek adına toplumdaki görev almış muhalefet partilerinin, kendi seçmeninin desteğini alarak, siyasal iktidarı yaratan iradeyi etkilemeye çalışmaktaki gayreti ve başarısıdır. Eğer iktidarın onu bir sonraki döneme taşımaya hazır kitlesini etkileyemezse ve o kitle iktidarların doğası gereği yaptıkları haksızlıklara rağmen, halen iktidar enerjisinde tek vücut oluyorsa, sorumlu herkesten önce muhalefettir. Çünkü siyasal muhalefeti ayrıcalıklı yapan kanunca yasaklanmış şeyleri kürsüde özgürce söylemesini sağlayan kürsü dokunulmazlığı ve anlık tanıklık edilmeksizin işlediği suç teşkil eden eylemlere karşı onu koruyan dokunulmazlık zırhının varlığıdır. Bu ona hareket alanı kazandıracaktır. Ve siyasal muhalefetin varlığı, başlı başına kalan tüm muhalif hareketler ne şiddette ve kriterde olursa olsun, kolluk gücün denetimi altında ve her an sivil itaatsizlikle yargılanmakla karşı karşıya bırakılmaktadır. Bu yüzden demokrasi kültüründe muhalefetin önemi kadar sorumlulukları da fazladır. Önemli olan varlığı gereği, mevcut iktidarı doğrudan meşrulaştırması değil, muhalif kanatta duranların temel haklarını, onlara ihtiyaç duymadan sağlayabilmesidir. Ancak bu şekilde kendi seçmenine, kendi meşruiyetini kabul ettirebilir.

Tam da bu bahsi geçen temelde “Demokrasi Kültüründe Muhalefet: Türkiye’de Muhalefet Ve Siyasal Etkinlik Sorunu” çalışması, muhalefet partilerinin iktidar ve muhalefet seçmenleri tarafından nasıl algılandığını konu edinmektedir. Çalışmada, Türkiye’deki muhalefetin var olan kimliğinin, söylemlerinin ve bu doğrultuda ürettiği politikalarının, iktidar ve muhalefet seçmenlerini ne yönde ve nasıl etkilediği, muhalefet partilerini nasıl tanımladıkları ve çerçeveledikleri üzerinde durulacaktır. Mecliste temsil edilen partilerle sınırlı tutulacak bu çalışma, muhalefetin ve muhalif düşüncelerin, iktidara bir alternatif mi yoksa seçmen değerlerine yönelik bir tehdit olarak mı algılandığı konusunu tartışmaya açacaktır. Böylelikle muhalefete ait söylemlerin iktidar partisinin oylarını konsolide eden bir zemin oluşturup oluşturmadığı sorusu da irdelenecektir.

Bu çalışma, mutlak demokrasi sınırlarında var olan merkezi eleştiriler dışında, muhalefetin kendi kimliği ve etkinliğini merkeze koymayı, bu sayede iktidarın muhalefete yönelik tutumuna karşılık, muhalefetin kendi iç politika tutumu ve

kimliğinin iktidar ve muhalefet seçmeni gözünde nasıl algılandığını tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın diğer bir amacı ise; mutlak demokrasi, anayasal sınırlar, demokratik çerçeve ve parlamenter sistemi temel alarak, seçmen tarafından temsilci olarak atanan muhalefetin, iktidarın denetçiliği ve muhalif seçmenin sözcülüğü konusunda, kullandığı söylemler üzerinden, muhalefetin kendisi ile ilgili olan etkinlik sorununa, farklı bir bakış açısı sunmaktır.

Demokrasi kültürü üzerine yapılmış niteliksel ve niceliksel araştırmalarda, demokrasinin varlığı ve bütünlüğü ile ilgili sonuçlara varılmıştır. Özellikle Türkiye’de çok partili hayata geçişle birlikte, modern anlamda gelişimini sağlayan Türkiye demokrasi tarihi çalışmaları, iktidarın gücüne odaklanmış fakat muhalefetin işlevselliği tartışmaları buna oranla geri planda kalmıştır. Demokrasinin varlığı, çok partili siyasal sistem içerisinde, kendi yöneticilerini ve temsilcilerini seçme özgürlüğü olarak anlamlandırılmış; siyasal sistemde temsil ve katılımın, bütünü yansıtmaya gücü sıkça tartışılmıştır. Siyaset literatüründe, demokrasinin işlevselliğinin, seçmen davranışları boyutuyla ilgili incelemeler yapılmış, iktidarın gücünü kullanma şekillerinden bahsedilmiş; kişilerin siyasal tercihlerindeki, aracılanmış ya da doğrudan baskının ispatına çalışılmıştır.

Bu çalışmada, önceki çalışmalardan farklı olarak, iktidarın muhalefete etkisi değil; siyasal muhalefetin kendi iç dinamikleri ve söylemleri üzerinden, iktidara ve etkinliklerine etkisi tartışılacaktır. Siyasal muhalefetin kimliği, seçmeni, siyaseti ve politika üretiminde, var olan söylemlerin, siyasal etkinliğinin varlığına ve temsildeki yerine değinilecek, bu sayede demokrasinin içinde muhalefetin var olan anlamı tartışılacaktır. Parlamenter sistemde temsil sorununa, iktidarın gücü üzerinden değil; siyasal muhalefetin siyaset alanında alternatif politika üretememesi durumu göz önüne alınarak bakılacaktır. Çalışma, siyasal muhalefetin politikadaki varlığını iktidar ve muhalefet seçmenlerinin muhalefete ilişkin algıları üzerinden değerlendirerek, yeni bir bakış açısı ortaya koyacak, böylelikle temsili demokrasinin, temsil krizine farklı bir bakış açısı ortaya koyarak, siyasal iletişim alanına katkı sağlayacaktır.

Çalışma, “Muhafif seçmenlerin önemli bir kısmının, oy kullanmaya giderken, iktidarın değişeceği inancı taşımadığı ve muhalefet partileri tarafından temsil edildiğini düşünmediği” varsayımı temelinde şekillenmiştir. Bu durum ‘etkin muhalefet, etkin demokrasi’ kuralınca, demokrasiyi işlevsiz kılmaktadır. Çalışmanın bir diğer

varsayımı, “siyasal muhalefetin, %50’nin oyunu alan iktidarın yerine geçmek için desteğini almak zorunda olduğu İktidar seçmeni tarafından, “kendi sosyal yaşam ve inançları merkezinde, iktidara bir alternatif olarak değil, kendi yaşamsal hürriyetlerine bir tehdit olarak algılamakta” olduğudur. Bu doğrultuda, siyasal muhalefetin siyasal varlığından daha önemli olansa, iktidar iddiasında olan meşru ve tercih edilebilir bir siyasal aktör olduğu konusunda, toplumu inandırmak zorunda kalacaktır.

Tek başına muhalefetin varlığının, sistem kadarıyla iktidarı meşru kılmaya yettiği süreçte, meşruiyetin en temel boyutu olan anayasallığa uygunluk muhalefetin meşruluğu için yeterli değildir. Çünkü Türkiye gibi devlet-iktidar yapısının görüldüğü ülkelerde, istikrar kaygısı iktidarın siyasal alanın tamamına hükmetmesini sağlamıştır. Demokrasiye geçiş sürecinin başladığı ilk günden bu yana muhalefet her zaman “bölücülükle” suçlanmıştır (Mardin, 1991). Ancak bu durum tüm diğer şeyler bir kenara bırakıldığında, muhalefetin eşit yarışma hakkını ihlal etmekte ve özgür politika yapma hakkına sınır getirmektedir.

Tüm bireylerin kamu faaliyetlerine doğrudan katılımının mümkün olmaması nedeniyle, ideal hükümet sisteminin temsili demokrasi olduğunu ileri süren Mill, temsile dayalı çoğulcu demokratik sistemlerde özgür bir muhalefetin varlığını şart olduğunu belirtmiştir. Hükümetin politika ve icraatlarını serbestçe eleştirebilecek, azınlık haklarını gündeme getirebilecek, hükümete karşı ve ona rakip olabilecek bir muhalefet sayesinde çoğunluğun zorbalaşmasının önlenmesi” olduğuna değinmiştir (Gözübüyük, 2007: 27). Klasik anlayışta devlet iktidarının despotlaşmasını önlemek için kuvvetler ayrılığı öngörülmüşken, günümüzde yasama, yürütme ve yargının yakınlaşması nedeniyle iktidar denetiminin önemli bir kısmı siyasal muhalefet eliyle yerine getirilebilmektedir.

Türkiye siyasetinde, demokrasinin önünde başta seçim barajı olmak üzere birçok engel bulunmaktadır. Bu bireylerin özgür iradeyle oy kullanma haklarını ihlal edebileceği gibi birkaç partinin egemenliğine dayanan bir yapının oluşmasına yol açabilir. Nitekim seçim barajını sorunu kendilerince aşan partiler ittifaklar oluşturmuş ve bu durum iki aktörlü siyaseti meşrulaştırmıştır. Bu ittifakların dışında kalan partiler arasında sadece HDP seçim barajını aşarak mecliste siyasi varlık gösterebilmektedir.

Fiilen var olsa da İşlevsiz kalan muhalefetin bir sistemi nasıl antidemokratik yapacağını göstermeyi amaçlayan bu çalışma, en önemli muhalefetin işler ve korunan

bir anayasa olduğunu ifade etmektedir. Çünkü anayasa, en azılı kalabalığa karşı, en küçük azınlığı hatta tek başına bir bireyi korumayı başarabilecek tek kaynaktır. Halk tarafından taviz verilmeyen ve korunan, hukukçular tarafından adil ve eşit şekilde uygulanan bir anayasa, en iyi demokrasiden daha etkindir. Çünkü iyi bir anayasa kamu yararını savunur ama en iyi demokrasinin savunduğu şey kamuoyudur. Kamuoyu yanılıcıdır çünkü her birey manipülasyona açıktır ve Freud'un da söylediği gibi "bir kişinin aklı, kitle psikolojisi altındaki binlercesinden ve hatta milyonlarcasındakinden daha iyi karar verir" (Freud, 2014).

Le Bon, "anayasalar dahil, bizzat kurumlar hiçbir fazilete sahip değildir ve kavimler her zaman karakteristik özelliklerine göre yönetilirler, kavimlerin kaderini hükümetler değil, kendi karakterleri tayin eder (Le Bon, 2014: 91) demiştir. Anayasalar insanlarca desteklenmedikçe diğer tüm kurumlar gibi işlevsiz ve geçersiz kalacak, en büyük zararı toplum görecektir, yine en derin yarayı halk alacaktır. Unutulmamalıdır ki I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Büyük Burhan'dan güç kazanan, propaganda ve karizmatik bir dille, alt ve orta tabakanın ekonomik istemlerine hitap eden Hitler, cumhurbaşkanlığı makamına yükselişinin halkın onayına sunulduğu 19 Ağustos 1934 tarihindeki referandumda, %89,93'ün desteğini almıştır. Dünyayı içinden çıkılmaz bir felakete sürükleyen ve 65 milyon insanın ölümüne yol açan savaşın baş aktörü, güçlü bir halk desteğiyle seçilmiştir ve kendi halkını senelerce sürecek bir denetime mahkûm bırakmıştır. Faşizan tutumu nedeniyle, Albert Einstein ve Frankfurt Okulu temsilcileri başta olmak üzere dünya bilimini etkileyen bilim insanlarının, Amerika'ya göç etmesine neden olan Hitler, en büyük zararı kendi ülkesine vermiş ve halk en büyük zararı %89,93'ünün desteğiyle meşrulaşan yönetimden görmüştür. Yasalarca tayin edilmiş haklar, seçimle büyük kitlenin desteğini alan siyasal iktidar tarafından ihlal edilmiş ve savaşın sonunda en ağır bedeli, yasalar ihlal edilirken, buna göz yuman halk ödemiştir.

Demokrasinin tüm aldatmaca yanlarına karşın, hangi şart ve koşulda olursa olsun, Anayasaya rağmen yasak elmanın biri tarafından kendi hazları için yenmesi, kendisi dahil herkesi akıl almaz bir sistemin kölesi yapabilir ve bu kölelerin en iyi alternatifleri geldikleri dünyaya geri dönebilmektir.

2. DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ VE KAYNAKLARI

2.1. Demokrasi

‘Bir devleti uzun süre korumanın tek yolu iktidarın paylaşılmasıdır.

Machiavellici

Demokrasi, niteliğine bakılmaksızın tüm insanların eşit oy hakkına sahip olduğu, toplumların kendi geleceğini tayin etmeleri esasına dayanan ve gelişmiş şekliyle çoğunluk temelli, temsili merkeze alan yönetim şeklidir. Siyasal üstünlüğün çoğunluğa verilmesi, sayısal üstünlüğe verilen değerin boyutunu göstermektedir. Çoğunluğa ait bir kararın, ‘doğru’ ya da ‘yanlış’ olması için sayının üstünlüğü yeterlidir. Bir yönetimin, demokratik olarak kabul edilmesi için, sorunların akla uygun, akliselim ve azınlığı tatmin edecek şekilde çözülmesi gerekmektedir. Saygın demokrasiler, siyasal eşitlik prensibiyle uygulanır. Mutlak demokrasilerde çoğunluğun desteğiyle seçilen iktidarlar, çoğunluğun istediğini yaparken, çoğulculuğu göz önünde bulundurarak, azınlığın haklarının korumak zorundadırlar.

Halk kural olarak hiçbir konuda uzlaşa sağlayamaz. Bu gerekçeyle demokrasi halkın bir kısmının yönetmesidir. Sayısal adalet gereği bu yöneten kısım çoğunluk olmak zorundadır. Ancak çoğunluğun yönetimi adil ve dürüst olmayabilir (Türküne,2014: 165). Hatta bu çoğunluk uzlaşa halinde olduğu müddetçe, toplumda doğrular ve yanlışlar mantık ve erdem ışığında değil, çoğunluğun rızasına dönüşebilir. Bu noktada önemli olansa azınlığın nasıl korunacağıdır. Anayasa kurumu tam da bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Yani kişilerin temel hak ve hürriyetlerinde çoğunluğa olan mecburiyeti bu yolla giderilmektedir.

Eflatun, ‘cahil halkın kendi seçtiği yeteneksiz yöneticilerle yönetildiği’ gerekçesiyle, demokrasinin kötü bir yönetim şekli olduğunu savunmuştur. Eflatun’a göre demokraside doğruluğa ve erdeme yer yoktur. Demokrasiyi, ortak çıkar ekseninde toparlayarak yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. Yönetim, sadece yoksulların çıkarlarını savunuyorsa buna demokrasi, ortak iyi eksenindeki çoğunluk yönetimine ise politeia demiştir. M.Ö 380 ortaya çıkan bu eşitsizlik temelli ayrıma, 20.yy. başında, kabul edilebilir hükümet biçiminin hukukun üstünlüğü yönetimi altındaki temsili demokrasi olduğunu ileri süren sosyal demokrasi önemli bir yorum getirmiştir.

İktisadi olarak birbirine eşit olmayan bireylerden meydana gelen toplumda, siyasal eşitliğe dayanan bir yönetimden bahsetmek mümkün değildir. Evrensel değerlere uygun olarak yurttaşların bireysel ve toplumsal gereksinimlerini karşılamayı hedefleyen devlet veya bu yöndeki politika ve kapitalist ekonomi içinde ortaklaşa uyum düzeni olarak tanımlanan sosyal demokrasi, iktisadi eşitliği öngörmektedir. Sosyal demokrasi, sermayenin yoğunlaşmış mülkiyetinin neden olduğu eşitsizlik ve adaletsizlikleri, demokrasi içinde kabul edilebilir düzeye getirmeyi amaçlayan siyasi düşüncedir. Nihai anlamda devletin ve toplumun, devrim veya çelişkilerin arttırılması yoluyla değil halkın rızasıyla, yani tedricen ve demokratik yoldan dönüştürülmesini savunmaktadır (Türköne, 2014: 117).

Hukukun üstünlüğüne dayanan anayasal demokrasi ise bir rejimin siyasi faaliyetle ilgili çıkardığı yasalara yoğunlaşmaktadır. Bu sayede yönetim şekilleri arasındaki farklar gözler önüne serilir. İlan edilmiş ilkelerle gündelik pratikler arasındaki büyük tutarsızlıklar anayasaları çoğunlukla yanıltıcı hale getirirler (Tilly, 2014: 23). Tilly bu konuda Kazakistan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılmasından beş yıl sonra 1996 yılında, Devlet Başkanı Nazarbayev'in danışmanlarına hazırlattığı anayasayı örnek verir. Anayasa 'Bireylerin yaşamsal hakları ve özgürlükleri olan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu ve halkı etkileyecek kararlar alınırken, seçimler ve bunların sonucunda oluşan parlamentonun onayına sunulacağı' maddelerini içermektedir. Oldukça demokrat görünen Anayasal Cumhuriyet yönetimine dair, New York Merkezli demokrasiyi izleme örgütü Freedom House, incelemeleri neticesinde anayasada yer alan ifadelerin sadece kurgusal olarak anayasada olduğunu belirtmiş ve kişilerin ve muhaliflerin siyasal haklarına en yüksek bir en düşük yedi kriteri üzerinde, çok düşüğe tekabül eden altı puan vermiştir. Yine sivil haklar ve özgürlükler konusunda yaptığı inceleme için de değerlendirmesi beşin altına düşmemiştir. Anayasa'nın azınlık için bir teminat ve genel düzen için ana kaynak ve güvence olmasına rağmen, pratikte anayasa baskıcı bir gücün gerisinde kalıyorsa burada yaratılmış olan çelişki, tüm demokratik çabaları sonuçsuz bırakır.

Bir diğer bakış açısı olan sosyoloji temelli yaklaşımda ise rejimlerin desteklediği yaşam koşullarına ve bunlar ışığındaki politikalara odaklanılmaktadır. Bu yaklaşımda, kişisel hak ve özgürlüklerin varlığı ve güvenlik ihtiyacını karşılanmasına endekslenilir. Aynı zamanda ana temalarından biri de rejim çatışmaları, barışçıl

yollarla çözüyor mu sorusuna yanıt aranır. Demokratik bir rejimin yaşam kalitesi sonucunu doğurduğu varsayımını savunur (Tilly, 2017: 23). Tilly bu yaklaşıma da Kazakistan üzerinden örnek verir. Devlet Başkanı Nazarbayev'e sadık olan siyasi partilerin parlamentodaki hakimiyetleri, demokratik standartları karşılamamaktadır. Muhalefetin temsilci sayısı birdir. O da seçimlerde usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle vekil koltuğunu reddetmiştir. Rejim göstermelik seçimler yapmış, muhalif Kazak Lider Sarsenbayev rejim tarafından öldürtülmüştür. İstihbaratın seçkin üyeleri kaçırılmış ve aynı birimin kanaat önderi öldürtülmüştür. Senato yetkililerinin kendi inisiyatifleri, parti içi muhalefet engellenmiştir.

Prosedürel tanımlarda çok sayıda seçmenin katıldığı seçimler, hükümet politikalarında değişime yol açıyor mu sorusuna yanıt aranır. Seçimler muhalefetin temsilcisi olan muhalif partiler aracılığıyla meşrulaşıyorsa, yani seçimler rekabete dayanmayan bir düzmece ise hükümete muhalifleri dağıtma ve siyasi muhalefet dışında kalan muhalif eylemleri gayri meşru gösterme amacı taşıyorsa, seçimler demokrasinin bir kriteri olarak görülmez. Seçimlerin hükümet politikalarını değiştirip değiştirmediğine bakılır. Üç tanımda da demokrasi, sorular ve kriterlerle ele alınır.

Görülüyor ki bir demokrasinin anayasal adıyla anılması, anayasanın kim tarafından yapıldığına bakılmaksızın doğru bir anlam taşımaz. Muhalefetin ismen ve fiilen var olması sistemi demokratik, anayasal olması da meşru yapmaz. Nitekim Cumhuriyet sonrası döneme bakıldığında, çok partili hayata geçiş konusunda oluşan dış baskılar nedeniyle, bazı partiler kurulmuş ancak siyasi meşruiyet kazanamamıştır¹. Seçimler hata yapan iktidarı değiştirebiliyor, iktidarın hatalarından dönmesi için bir uyarı olarak kabul ediliyorsa bu noktada seçim bir demokrasi kriteri olarak kabul edilebilir.

Robert Dahl, klasik bir ifadeyle, beş süreç yönelimli, kriteri demokrasi için şart koşar. Bunlar: etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündemin denetimi ve yetişkinlerin dahil olmasıdır. Bu kriterler, insanların siyasal katılımlarını bilinçli bir şekilde yapması ve bu konudaki fırsatları, üyelerin nitelikleri gözetilmeksizin oy kullanabilmesi ve alternatif politikalarından haberdar olabilmesini içerir.

Demokrasiyi, toplumun basit bir kuralı olarak görmemize rağmen, düzenli aralıklarla serbest ve adil seçim rekabeti ile hükümeti seçmek bir sistem olarak, genellikle

¹ Bu konunun incelemesi, muhalefetin meşruiyetinde, iktidarın rolünün incelendiği bölümde aktarılacaktır.

demokrasinin olmamasından daha iyidir. Bu şekilde seçilen hükümetler, sorumlu, duyarlı, barışçıl, öngörülebilir, iyi yönetim için en iyi beklentiyi sunmaktadır.

Demokrasinin en değerli yanı; partileri iktidara getirmesi değil, desteğini kaybetmiş iktidara yumuşak iniş yolunu sağlamasıdır. William Churchill'ın söylemiyle: “Demokrasi en kötü yönetim biçimidir, bugüne kadar denenmiş diğer bütün yönetim şekilleri hariç tutulursa.” Ortaya konmuş yönetim biçimleri arasında demokrasi en iyisidir ancak bütününde çok büyük sorunlara, çelişiklere ve açmazlara sahiptir. Dolayısıyla demokrasinin işleyişinde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Demokrasi işlevsel olarak eleştiriliyor olsa da diğer tüm sistemler göz önüne alındığında tercih edilir konumdadır. Büyük ve kanlı devrimlerle iktidarı değiştirmektense, sandıkla iktidarı görevlendirmek veya görevden almak daha uygundur. Robert Dahl'ın titizlikle gözlemlediği gibi, demokrasi uygun bir alternatifin yapamayacağı kadar özgürlüğü teşvik etmektedir. Bu onu tartışılmaz yapmayacak ancak kendisi dahil her şeyin tartışılabilmesi için, diğer sistemlerden daha uygun bir zemin hazırlayacaktır.

2.2. Egemenlik

Egemenlik ya da hâkimiyet, bir toprak parçası ya da mekân üzerindeki kural koyma gücü ve hukuk yaratma kudretidir. Bu güç tanrısal bir kaynağa dayanan ve ondan esinlenen bir yapıda iken siyasi erkin dayatmalarıyla yasallaşmış bir üst iradeyi ifade etmeye başlamıştır. Egemenlik terimi politize olmadan önce genel olarak yüksek rütbe ve üstünlük anlamındaydı. İnsanlardan daha çok Tanrıya verilen bir sıfattı. (Eckstein,1996: 65). Bu bağlamda hakimiyet, bir devlet ülkesinde mevcut fert ve gurup kuvvetlerinin üstünde, bunların hepsine kumanda eden ve direktif veren üstün kuvvettir” (Başgil,1960: 175).

Egemenlik konusu diğer tüm konulardan çok eleştiri ve bakış açısı içerir. Çünkü egemenlik toplumlarda farklı anlamlar taşır. Türkiye Cumhuriyeti'nde egemenlik, Gazi Mustafa Kemal'in, Amasya Bildirisi'nde önerdiği ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 6.maddesinde yer aldığı şekliyle ‘egemenlik kayıtsız, şartsız milletindir’ ibaresiyle hayat bulmuştur. Saltanatın son taşıyıcısı olan İstanbul Hükümeti'nin, milletin bağımsızlığı ve vatanın bölünmez bütünlüğünü hiçe saydığı gerekçesiyle başlayan milli mücadelenin bir kazanımıdır. Ulusal Egemenlik Atatürk tarafından vaat edilmiş ve toplumun verdiği bağımsızlık mücadelesindeki başarısı

sonucu yerine getirilmiştir. Nihayetinde meclis kurulmuş ve temsili demokrasi kültürü başlamıştır. Bu örnekte de görüldüğü gibi egemenliğin toplumsal geçmiş ve referanslar ışığında oluşan farklı anlamları vardır ancak egemenliği tartışmalı yapan bu çeşitli anlamları değil; çoğunluk esasını üzerine kurulması ve anlamlandırılmasıdır. Oysa mutlak demokraside egemenlik çoğulculuğu gözeterek, çoğunluğun kararını etkin kılar. İşlevsel demokraside iktidarı, demokratik yapan da budur.

İktidar değişik açılardan ele alınırsa şu özelliklere sahip olduğu görülecektir: istediğini yapabilme gücü, en üstün irade, güç kullanma tekeli, sürekli olan tek meşru irade ve siyasal ilişkiler ağı. İktidar kavramını gölgeleyen egemenlik, bir kuram olarak ilk ortaya atıldığında devlet otoritesini belirten tek, bölünmez, devredilmez ve en üstün güç olarak tanımlanmıştır. Bugün, modern demokrasilerde egemenliğin hem uluslararası hem de vatandaş devlet ilişkilerinde sınırlarının olduğu kabul edilmektedir (Türküne,2014:56). Kendi iktidarını yaratan ve denetleyen egemen yapı, bu yönüyle iktidarın sınırsız özgürlüğünü kısıtlama gücüne sahiptir.

Rousseau'ya göre egemenlik, halk oyununun yürütülmesinden başka bir şey olmadığı için, hiçbir zaman başkasına geçirilemez; birleşimli bir varlık olan egemen varlığı da ancak yine kendisi temsil edebilir: İktidar başkasına geçebilir ama istem geçemez. Gerçekte, özel bir istemin bazı noktalarda genel isteme uyması olmayacak şey değildir, ama bu uyma, hiçbir zaman uzun ömürlü değildir. Çünkü özel istem özü gereği yeğlenmelerden; genel istemse eşitlikten yanadır (2012: 23). Yalnız genel istem (irade) devletin güçlerini devletin kuruluş amacına, yani herkesin iyiliğine uygun olarak yönetebilir. Çünkü özel çıkarlar arasındaki anlaşmazlık nasıl toplumların kurulmasını gerekli kılmışsa, aynı çıkarlar arasındaki anlaşma da bunu olanaklı kılmıştır. Seçmen kümeleri incelemesinde de görüleceği gibi bir parti içerisinde çok derin görüş farklılıkları bulunabilir ama mecliste bir partinin tüm temsilcileri bir zorunluluk olmamasına rağmen aynı karar etrafında birleşmektedir. Bu sadece dış çoğunluk değil, parti içi çoğunluğun egemenliği anlamına da gelmektedir. Çeşitli nedenlerle aynı partiye oy veren birbirinden farklı seçmenler, kendi kentlerinden atadıkları temsilciyle çoğu zaman hemfikir olabilirler (özellikle ideoloji etrafında şekillenen kararlarda) ancak bir önceki ifadedeki “çoğu zaman” ibaresi, “her zaman” a evrilmedikçe, egemenliğin istem boyutu ile irade boyutu tartışılacaktır.

Egemenlik hangi nedenlerden ötürü başkasına bağlanamazsa, yine aynı nedenlerden ötürü bölünemez, çünkü istem geneldir. Bir istemin genel olması için, her zaman oybirliği olması gerekmez, yalnız bütün oyların hesaba katılmış olması gerekir; herhangi bir oyun dışta bırakılması genelliği bozar (Rousseau, 2012). Demokratik sistem çoğunluk kararıyla seçilenler tarafından yönetilecekse dahi azınlık konumuna düşen muhalif seçmenin de etkileneceği bir siyasal sistem yaratacaktır. Bu nedenle toplumun ayrılmaz bir bütün olduğu ve anayasal olarak bir arada ve huzur içinde yaşamak zorunluluğu gözetildiğinde, siyasal iktidarı oluşturan güç dışındaki kanaatin görmezden gelinmesi, demokrasiyi temelden sarsacaktır. Demokrasinin tayin ettiği yapı, kimsenin dışarda kalmadığı ve herkesin korunduğu bir toplumsal mutabakat sistemidir. Bu gerekçeyle, genel istemi egemen kılmanın tek yolu, genele dahil bütünü bozacak tüm dışta bırakılmaların ortadan kaldırılmasıdır.

Herkesin istemi ile genel istem arasında çoğu zaman hayli ayrılık vardır. Genel istem yalnız ortak yararı göz önünde tutar, öbürü ise özel çıkarları gözetir ve özel istemlerin toplamından başka bir şey değildir (Rousseau, 2012: 26).

Devlet ya da site, yalnız üyelerinin birleşmesiyle kurulmuş bir tüzel kişi olduğu ve en önemli işi varlığını korumak olduğuna göre, her parçayı bütüne en uygun biçimde işletip kullanmak için genel ve zorlu bir güç ister. Doğa insana nasıl örgenleri üstünde kesin bir yetki vermişse, politik bütüne de örgenleri üstünde öyle kesin bir yetki verir. İşte bu yetki, genel istemin yönetimi altında olunca egemenlik adını alır (Rousseau, 2012: 28). Genel istemin çoğulcu bakışı, bir bütünün, bir arada var olabilmesi için zorunludur. Bütünün bir parçasının etkinliği ya da bir bölümünün pasifliği, bu bütünün senfonisini bozar. Bu durum temel bütünün yaşanabilirliğini ve ortak paydayı zora sokar. Nihayetinde, bütünün sadece dış tehditle değil; içerde oluşan dengesizliğin sonucu bir iç tehdidi gündeme getirebilir.

Yasa, genel istemin kamuya bildirilmesinden başka bir şey olmadığına göre, yasama yetkisinde halkın temsil edilemeyeceği açıktır. Ama yasaya uygulanan bir güç olan yürütme gücünde ise, halk temsil edilebilir (Rousseau, 2012: 91). Güç ile istem: İsteme yasama gücü, güce de yürütme gücü denir. Bunların ikisi birleşmedikçe politik bütünde hiçbir şey yapılamaz, yapılmamalıdır da (Rousseau, 2012: 53). Rousseau, burada güçler birliğinden değil uyumundan ve ortak paydasından bahsetmektedir. Halkın temsilcisi olma iddiasındaki meclis, yasama organını oluştururken, eski

sistemde meclis tarafından seçilen; yeni sistemle ise halk tarafından doğrudan atanan Cumhurbaşkanı ve hükümeti, yürütme organını oluşturur. Halk egemen bir bütün olarak yasaya uygun biçimde toplanır toplanmaz, hükümetin her çeşit yargı hakkı ortadan kalkar, yürütme gücü artık işlemez ve herhangi bir yurttaşın varlığı en büyük yöneticinin kadar kutsal ve dokunulmaz olur. Çünkü temsil edilenin bulunduğu yerde temsil diye bir şey kalmaz (Rousseau, 2012: 88).

Egemenlik hangi nedenlerden ötürü başkasına aktarılamazsa, yine aynı nedenlerden temsil de edilemez. Egemenlik başlıca genel isteme dayanır; genel istemse temsil olunamaz, ya genel istemdir, ya değildir. İkisinin ortası olamaz. Buna göre, milletvekilleri milletin temsilcileri değildirler ve olamazlar. Olsa olsa geçici işlerinin görevlileri olabilirler; hiçbir kesin karara da varamazlar. Halkın onamadığı hiçbir yasa geçerli değildir; yasa sayılmaz (Rousseau, 2012: 90). Halk iradesini egemen kılmak için tüm dünyada temsili demokrasi uygulanır. Ancak temsile dayanan demokrasi Rousseau'nun da belirttiği gibi gerçek egemenliğin önünde engel teşkil etmektedir.

TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Türkiye ile Avrupa Birliği ülkelerindeki mevcut milletvekili sayısının nüfusa oranını karşılaştırmıştır. 29 ülkenin incelendiği araştırma Raporuna göre, AB ülkelerinde bir temsilci ortalama 54 bin kişiyi temsil ederken, 80 milyon nüfusa sahip Türkiye'de 143 bin 166 kişiye bir milletvekili düşüyor. AB ülkelerinde parlamentolara gönderilen temsilci sayısı Türkiye'nin üç katı olarak yer aldığı raporda, AB ülkelerinde bir milletvekiline düşen kişi sayısı ise aşağıdaki gibi verilmiştir:

Almanya'da 123 bin 181, Hollanda'da 75 bin 463, İspanya'da 72 bin 67, Polonya'da 67 bin 799, İtalya'da 63 bin 724, Belçika'da 53 bin 761, Macaristan'da 49 bin 399, İngiltere'de 45 bin 94, Portekiz'de 44 bin 962, Romanya'da 42 bin 495, Çek Cumhuriyeti'nde 37 bin 558, Slovakya'da 36 bin 175, Yunanistan'da 35 bin 978, Avusturya'da 35 bin 658, Danimarka'da 31 bin 884, Bulgaristan'da 29 bin 804, İsveç'te 28 bin 226, Hırvatistan'da 27 bin 753, Finlandiya'da 27 bin 437, İrlanda'da 21 bin 369, Litvanya'da 20 bin 487, Letonya'da 19 bin 690, Slovenya'da 15 bin 878, Estonya'da 13 bin 29, Kıbrıs Rum Yönetimi'nde 10 bin 604, Lüksemburg'da 9 bin 603 ve Malta'da 6 bin 683 (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiyede-143-bin-kisiyi-1-milletvekili-temsil-ediyor>).

Seçmen iradesi, temsilcilerin seçilme sürelerine göre dört veya beş yılda bir egemen olabilmektedir. Çünkü adına atanan temsilciden memnun olmayan birinin, temsilcisine müdahale etmesi olağanüstü bir durum gerçekleşmedikçe mümkün değildir. Ancak mutlak demokraside seçmen, seçimle uzun süreli irade teslim etmez, iradesini belirli bir süre için beyan eder. İnsan iradesi, tamamen temsilcisinin kanaatine bırakılamaz. Egemenlik sadece beş yılda bir irade beyan etmek anlamına gelmediğine göre, temsil edenle, temsil edilen arasında düzenli istişareye dayalı bir iletişim kurulması zorunludur. 143 bin kişinin, tek bir temsilciyle istişare etmesi, mevcut şartlarda mümkün olmadığı için, egemenlik doğrudan sistemden kaynaklı engellere maruz kalmaktadır. Duygu ve davranışlarını kendi istenciyle denetleyebilen birey, milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsini² içeren egemenliği süreli olarak değil, süresiz olarak etkileyebilme gücüne sahip olmalıdır. Egemenlik mutlak demokrasiye ancak bu şekilde kaynaklık edebilir.

2.3. Meşruiyet

Yasayı yapan otoritedir, hakikat değil.

Meşruiyet siyasî iktidarın, yönetilenler için makul seviyede olması için, halkın rızasına dayandırmasıdır. Bir diğer deyişle iktidar ile toplum arasında karşılıklı rıza sözleşmedir. Bu açıdan meşruiyet, insanların yasaya ve yapıya ne için itaat edecekleri sorusunun yanıtıdır (Daver, 1993:117). Meşruiyetin tarihsel kaynakları geleneksel, dinsel, etnik ve kültürel farklılıklara, bireysel ve sınıfsal çıkarlara, siyasal, sosyal ve ekonomik beklentilere göre farklı biçimlerde ele alınmıştır (Çetin, 2003: 92).

Meşruiyet kavramını açmadan önce doğru ile gerçeğin ayrımını yapmak gerekir. Çünkü meşruiyet, yalnızca anayasaya uygunluk ve devletin kurulduğu değerler üzerinde politika yapmaktan ibaret değildir. Niteliğine bakılmaksızın bir toplumdaki çoğunluğun ortak kanaati, doğru kabul edilip uygulanır. Bu yönüyle doğruyu kamuoyu, gerçeği ise kamu yararı olarak düşünmek mümkündür. Özellikle demokratik gelişimini tamamlayamamış toplumlarda, kamuoyu ile kamu yararı birçok zaman birbirinin zıttıdır. Kamuoyu yönlendirmeye açıktır, kamu yararı ise sabit bir faydayı içerdiği için neseldir. Fakat akılcı düşün, bu konuda etkin değildir. Bir konuda

² TDK, Egemenlik Kavramı.

herhangi bir çoğunluğun rızası varsa, bu çoğunluğun niteliğine bakılmaksızın meşruiyeti kabul görür.

Meşruiyet en genel anlamıyla: yasaya, töreye uygunluk, geçerlilik, yasallık demektir. Siyaset biliminde ise bir teoriyi benimseyip benimsememek gerektiğini belirleyen durum; bir iktidarın veya kural sisteminin haklı olması, siyasi iktidarın halkın rızasına ve onayına dayandırılması durumudur. Birçok düşünür, meşruiyet tanımlamalarında ve yorumlamalarında 'sebeplendirme' anlamına vurgu yapmışlardır. Örneğin Cipriani, meşruiyeti: tüm olayların bir ilk ana durumdan yola çıkarak haklılığının ispat edilmesi durumu olarak tanımlar (Cipriani, 1987). Ferrarotti ise meşruiyeti: bir ilk neden arayışı olarak, sağlam bir temellendirmeyi, ileri bir değer veya ilkeyi ve gelecek için davranış kalıplarını içeren devletin popüler bir egemenlik, ideal bir düzeni ve kapsayıcı bir bütünlük sağlaması şeklinde tanımlar (Ferrarotti,1987: 5).

Meşruluğun en ilkel türünü eski çağların Tanrı-Kral'larında görmek mümkündür. Mısır firavunları bize bunun tipik örneklerinden birini verir: Firavun, Osiris Tanrısının oğludur ve kendisi de Horus Tanrısıdır. Her yeni firavunun tahta geçişinde Horus'un yeniden doğduğu efsanesine inanılmaktaydı. Böylece hükümdar aynı zamanda bir yeryüzü Tanrısıydı ve onun iktidarına itaat sadece bir siyasal zorunluk değil, aynı zamanda dinsel bir görev oluyordu. Nitekim yüzyıllar boyunca mutlak hükümdarlar iktidarlarını hep bu "ilahi hak" friksiyonu üzerine dayandırarak sürdürmüşlerdir. Avrupa'da mutlak monarşilerin kurulmasıyla birlikte kralların hükümlerini haklarını meşru bir temele dayandırma zorunluluğu da kendini göstermiştir (Kapani,2007: 74-75).

Meşruiyet siyasal iktidarı var eden sebep olduğu kadar, sürekliliğinin en temel kaidesidir. İktidar uygulamalarının kabul görüp, hayata geçmesinin kaynağı olarak kabul edilir. Siyasal iktidarların temel arayışı toplumda çoğunluğun rızasını kazanmaktır. Rıza kazanmayan iktidar, toplumda zorbalığı temsil eder. Bu yüzden iktidarlar, yönetmek konusundaki güç esaslarını, akla uydurmak ve bu sayede rasyonellik kazandırmak zorundadır.

İktidarın halkla karşı sorumluluğu, halkın iktidara karşı tutumunun sonucudur. Bu nedenle meşru olmayanı, halkı razı ederek, meşru kılmak mümkündür. Bireylerin çoğunlukken, kontrol mekanizması gibi işlediğini düşünürsek, bu güç kanunda yeri olmayan veya cezası bulunan iktidar uygulamalarını, hukuki infaz ve yaptırımla karşı

karşıya kalmaktan alıkoyar. Her şart ve koşulda usulsüz uygulamalar halk kanaatine sunulmuştur. Bu yönüyle ‘Çoğunluğun ses çıkarmadığı mağduriyet, haksız değildir’ diye nitelemek yanlış olmayacaktır. Günümüzde kamuoyunun hukuk sisteminde yarattığı etki de gösteriyor ki, çoğunluk bir jüri gibi bir durumun sonucuna karar verme yetkisine sahiptir. Çoğunluğun yarattığı kamuoyu, bilgi eksikliği gözetilmeksizin, bir durumun nasıl sonuçlanacağını karar mercii haline gelmiştir. Bu yönüyle nesnel gerçek, rızanın yarattığı çoğunluk kabulü olan doğrunun yanında geçersiz kalmaktadır. Meşru, “hukuka uygun olandan; çoğunlukça uygun görülen ve rıza kazanılmış olan” anlamına dönüşmüştür.

Siyasal iktidarın meşruiyet arayışı, mevcut durumu haklılaştırma, kabulünü yaygınlaştırma ve var olan düzeni güvence altına alma arayışıdır (Cipriani, 1987). Her siyasal iktidar, kendisinin haklılığının ölçütlerini ve akılcı gerekçelerini araştırır. Daima, kendi iktidarının meşru olduğunu savunur ve iktidarını ona yönelik eleştirilere ve gasp isteklerine karşı korur. Bu yolla meşruiyetini toplumsal alana yeniden ilan eder. Kendi meşruiyet tanımlamalarının içinde gayri meşruluk alanı yaratarak, diğer meşruiyet arayışlarını siyasal alanın dışına atmaya çalışır. Siyasal iktidar, kendi meşruiyet alanını tanımlarken kendi dışındakilerin de meşruluk alanını belirlemiş olur. Bu sınır içerisinde yapılan görüş, eleştiri ve faaliyetler meşrudur. Diğerleri gayri meşru olarak sistemin dışına itilir. Bu sistem kurgusu içerisinde meşruiyet bir ideolojik düzen inşasına dönüşür.

Meşruiyetin haklılaştırma aracı olarak kullandığı temel materyal anayasadır. Çünkü anayasa, örgütlenmiş bir toplumda devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama erklerinin nasıl kullanılacağını gösteren ve ideolojik kurumların oluşum ve faaliyet alanının hangi sınırlarda olması gerektiğinin söyleyen, baş yasadır. Siyaset hukukunu, anayasa hukuku olarak kabul edersek ve anayasanın uygulayıcısı, görevini tüm nitelikleriyle yerine getiremiyorsa, burada meşruiyetin kaynağı anayasal uygunluk değil, halkın iradesine dönüşmüştür. Ve bu halk iradesi, egemenlik hakları için doğru kanaati içermeyebilir. Örneğin Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’nin üç üyesi Meclis tarafından, 12 üyesi ise Cumhurbaşkanı tarafından atanıyor (sekiz üye Danıştay, Yargıtay ve YÖK’ün kendi içinden belirlediği adaylar arasında Cumhurbaşkanı tarafından seçilirken, dört üye ise doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından belirlenip atanıyor). İktidarın ve muhalefetin hukuki meşruiyetini

sorgulama ve yeri geldiğinde yüce divan vasfıyla, yargılama gücünü elinde bulunduran Anayasa Mahkemesi'nin üyeleri, Cumhurbaşkanı ve onun partisinin çoğunlukta olduğu meclis tarafından seçiliyor.

Siyasal iktidarın meşruiyet arayışı konusunda farklı yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Birinci yaklaşım meşruiyeti, siyasal iktidara itaat etmenin sosyalizasyon süreci olarak tanımlar. Bu yaklaşım rıza kazanılmış, perdelenmiş, hegemonyayı işaret eder. İkinci yaklaşım kültürel sömürü yaklaşımıdır ki meşruiyeti ekonomik, sosyal, siyasal, ekolojik ve kültürel belirleyicilerin etkisinde tanımlar. Üçüncü yaklaşım, meşruiyeti: bireylerin karar ve eylemlerini kendi çıkarlarını düşünerek belirledikleri bir süreç olarak değerlendirir. Dördüncü yaklaşım Marksist yaklaşımdır ve meşruiyetin yönetici sınıfın çıkarları ışığında hareket ettiği görüşünü savunur. Tamamlayıcı son yaklaşım olan sentetik yaklaşım ise meşruiyet tanımlarını yorumlarken, yukarıdaki unsurların tamamını kullanılır. Hepsinde ortak olan meşruiyetin temel fonksiyonları ise; baskı kapasitesi ve zorlama, iktidarın doğruluğuna olan inancın ayakta tutulması, siyasal iktidarın toplumun tamamının ve bu geniş bütünün çıkarlarının temsilcisi olduğu düşüncesidir.

2.4. Siyasal İktidar

İnsanın var olduğu ilk günden beri, kurallarını belirleme, karar alma mekanizmasını yaratan, neyin gelenek olacağına karar veren; neyin kutsal neyin aşağılayıcı, neyin iyi neyin kötü olduğuna anlam yükleyen yapılar var olmuştur. Bu yapıları iktidar olarak tanımlarken, modern rıza politikalarının yarattığı, yönetici güce ise siyasal iktidar adı veriyoruz. İktidar, çok genel anlamıyla başkalarının davranışlarını etkileyebilme, mevcut toplumsal ilişkilerin belirleyeni olabilme ve onu kontrol edebilme imkanındır (Kapani, 2007: 46). İktidar geniş anlamıyla, kendi iradesini egemen kılabilme, başkalarının davranışlarını denetleyebilme, bir şeyi yapmaya ya da yapmamaya zorlayabilme gücü olarak tanımlanabilir (Kışlalı, 2018: 113). Temel formülü,

İktidar= kuvvet + rıza'dır.

İktidar yaşamın her boyutunda farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Ancak siyasal iktidar kimliğiyle tüm iktidar şekillerinin temsili niteliğinde olduğu için öne çıkmaktadır. İktidarın geleneksel anlamlarında, yaptırım gücünü elinde bulundurma kavramı olarak karşımıza çıkar. Şiddetin ve gücün etrafında tanımlanan bu iktidarlara,

kuvveti rızaya binaen meşrulaştıran yapılardır. Rıza gösterilmiş, meşru kuvvet uygulama kudreti olan iktidar, yaşamın bütününe hükmedebilme tekeli elinde bulundurur. İnsanın nasıl düşüneceğini ve neye nasıl tepki vereceğine ve hassasiyetlerinin hangi temelde şekilleneceğine iktidar karar verir.

Rousseau, siyasal iktidarın, toplumu oluşturan bireylerin birleşiminden ibaret olduğunu söyler ve siyasal iktidarı otorite olarak kabul eder. Otorite, güç kullanmanın, sosyal ve kültürel yapıya uygun bir şekilde meşrulaştırılmasıdır. Meşrulaştırma ise, iktidarın bağlayıcı karar alma ve emretme yetkisine, yönetilenler tarafından gösterilen rızayı ifade eden bir kavramdır (Aktaran Erdoğan, 1996: 85).

Geleneksel iktidarların, kanlı ve baskı dolu yöntemleri, kalıcı olmayan siyasal ilişkiler yarattı. İktidarlar sürekliliklerini sağlamak için hangi yöntemi deneseler de kalıcı olmadılar. Siyasal yönetimler, demokrat olmak vaadiyle geldikleri iktidarlarında, sınırsız özgürlüklerini yitirdikleri süreçlerde, baskıcı tutumlarına devam ettiler. Baskılar sonuçsuz kalınca da ağır şiddet yoluna gittiler. Bu kısır döngü içinde mutlak monarşileri daima son buldu. Ardından oligarşik bir döneme girdiler, yani belli bir düzeye kadar yetkilerini, bir zümre ve sözde bir meclisle kısıtladılar. Çıkarları aynı olan bireylerden oluşan meclis, iktidar uygulamalarına, menfaatleri ışığında müdahale etmeleri sonucunda, genellikle faaliyetlerine son verildi. Siyasal iktidarların bu çözümsüz güç dengeleri, orta şiddet, gizli baskı ve örtülü değnek yöntemini yarattı. Hegemonya olarak adlandırılan bu sistem, halkın isteklerini yapmak yerine, kendi yapmayı arzuladıkları şeylere yönelik, halkta ihtiyaç ve arzu yaratmaya dayanıyordu. Hobbes'un "kılıç olmaksızın sözleşmeler sözcükten başka bir anlam taşımaz" ifadesine karşı çıkan bu bakış, modern zamanlarla hukukun "kılıç" tehdidiyle değil, düzenleyici, kanun oluşturucu, baskıyı sisteme dayayan bir yapının oluşmasını sağladı.

Güç sahibinin, boyun eğenlerin rızasıyla güç kazandığı ve zoraki bir yönetim olmayan hegemonya, burjuvazi değerlerine göre işleyen kültürel ve ideolojik bir yöntemdir. Siyasal iktidarın nasıl ve hangi kaynakla yönettiğini anlamlandırmak amacıyla yapılan araştırmalarda, Hegemonya teriminin kökünde sınıfsal egemenlik ilişkilerinin yeniden üretildiği sonucu çıkmıştır. Devlet iktidarın içindedir, iktidar olmadan, otoritenin temellendirilmesi ve devam ettirilmesi mümkün olmayacaktır.

Devletin, otorite sahibi iktidar olduğunu savunan David Raphael'e göre, klasik iktidar, doğrudan güç uygulayan, gücünü yaşatmak veya öldürmek yetkisinden alan iktidardır.

Bu bağlamda iktidar, el koyma hakkına sahip olarak gelişip, yaşamı ortadan kaldırmak amacıyla yaşamı ele geçirmekte ve bu yolla doruk noktasına ulaşmaktadır. Bu kriter ışığında, toplumun oluşumuna dayanan iki temel iktidar anlayışı söz konusudur. Bunlar çatışmacı ve uyumcu iktidar anlayışıdır.

Çatışmacı yaklaşıma göre toplumsal yapıda ortaya çıkan sosyal çatışma, siyasal alana meşruiyet tartışması olarak yansır. Çünkü yaşanan bir çatışmanın tarafları, düşünce birliği sağlanamamış siyasal sistem içinde, birbirleri üzerinde egemenlik kurma çabası içine girerler. Uyumcu teoride ise toplumu, dengeli ve tutarlı öğelerden oluşan, her toplum üyesinin oybirliğiyle katıldığı ve paylaştığı ortak değerle dayanan, işlevsel olarak bütünleşmiş bir yapı olarak kavrar. Bu sistemde toplumsal sistemin meşruiyet sorunu olmadığı, dolayısıyla çatışma ya da çatışmanın gerektirdiği zor kullanma gücüne ihtiyaç duyulmadığı varsayılır (Bayri,2015: 9-10).

İktidar kavramını doğrudan siyasal iktidara yakın bir çerçevede ele alan ve siyasal iktidarı, iktidarın kendisi olarak tayin eden görüşleri bir kenara bırakarak, iktidarı da sistemin bir öznesi olarak ele alan ve bu yönüyle eleştirel bakış açısı getiren Foucault, siyasal iktidarı tanımlanırken, onu meşrulaştıran hukuki temellerin ele alındığını ya da iktidarın yalnızca üretim ilişkilerini koruma ve devam ettirme işlevi çerçevesinde tanımlandığı gerekçesiyle felsefi ve Marksist siyasal analizleri eleştirmiş ve iktidarı geniş anlamıyla, yönetme eyleminin uygulayıcısı olarak tanımlamıştır. İktidarı sadece makam ve güç olarak görmenin, iktidarın temellerinin önemi konusunda kaygı yarattığını ve çoğu zaman yersiz eleştirilerden ibaret olduğunu söylemiştir. İktidarın basit bir üst yapı düzeyinde olmak yerine daha yerleşik olduğunu düşünen Foucault, iktidarın davranışları belirlediğini ve hatta davranışları gerçekleştirmeye iten gücü yarattığını ileri sürerken iktidarı, bireyleri ve toplumu kendi ağına hapseden ve boğan bir yapıdan ibaret görmediğini ifade etmiştir.

Foucault'ya göre iktidar her yerdedir, her şeyi kapladığından değil her yerden geldiğinden dolayı her yerdedir. İktidarın olduğu her yerde direnme vardır, bu doğrultuda direnme hiçbir zaman iktidara göre dışsal bir konumda değildir. Bu nedenle Foucault direnişi ve direnci dönüşüm kalıplarında ele alan tarihin, aklın kurnazlığı olduğunu; iktidarınsa tarihin hep galip gelen kurnazlığının bir sonucu olduğunu ileri sürer.

Foucault'ya göre Orta Çağ'daki hükümlerlik modeli yerine disiplin toplumu modeli gelmiştir. Foucault, bu disiplin toplumunun yarattığı düzene yönetimsellik adını koyar. Bu yönetsel disiplin toplumunda sistem, özgürlüğü teslim eden ama yöneten, liberalizmin ihtiyaç duyduğu özgürlük akımını disipline eden, insanları bu sistemin parçası yapmak için sistem içi özneleştirilen bir yapı sunar. Cümleyi sistem kurar ama özne, önceden kurgulanmış denetim altındaki davranışı kendisinin yaptığını sanmaktadır.

Modern devlet otoritesi, fiziksel olarak dayatmak yerine, psikolojik olarak dayatmayı seçer. Hapishane incelemesinde olduğu gibi insanların izlenmekte olduğunu düşünmeleri hareket alanlarını kısıtlar. Öyle ki gardiyana duyulan ihtiyaç ortadan kalkar. Burada bahsi geçen öz denetimdir. Gözetim yönetmenin modern zamanda en kolay yoludur. Foucault'ya göre gözetimin varlığı yasalara karşı çıkanları kaydederek cezalandırmayı sağlar. Aslında temel bir caydırıcı niteliği kazanır. İnsan izlendiğini düşünerek, yapacağı hata konusunda geri adım atar. Ya da bir şoför kontrol edildiğini düşünürse hızını düşürür ve kurallara tamamıyla sadık kalır. Gözetleyicinin çalışır durumda olması önemli değildir önemli olan caydırıcının fiili varlığıdır. Foucault, bu durumun insanları tek tipleştirdiğini söyler ve bunu bu temelden eleştirir. Bireyselliğin baskılandığı süreçte, öz benlik geri plana atılır. Bu dinamik normalleştirme, mekanik işleyen bir toplum yaratır. Bu insanı robotlaştıran bir süreç oluşturacağı için, özgün fikir oluşturma becerilerini engeller.

Bilgi ve iktidar arasında bağ kuran Foucault, bilginin başkalarının üzerine yüklenen bir iktidar olduğunu, buna bağlı olarak da başkalarını tanımladığını ileri sürer. Ona göre bilgi, özgürleşmenin önünü keserek gözetlemeye, bu yolla düzene sokmaya ve disipline etmeye yönelik bir biçim alır. İktidar, özneler tarafından uygulanmayıp bizzat kendisi özneler üretmektedir.

İktidar hiçbir zaman birilerinin elinde değildir. İktidar sürekli dolaşımında olan bir mekanizmadır ve merkezsizdir. İktidar bir ağ biçiminde işler ve bu ağda bireyler, yalnız dolaşıma girmekle kalmaz, aynı zamanda ona boyun eğmek ve onu uygulamak zorundadırlar. Birey, iktidarın etkisi ve aynı zamanda bir aracıdır. İktidar bireyleri geçiş yolu olarak kullanır ve iktidar kurduğu birey üzerinden işler.

Foucault, iktidarı belli bireylerin veya sınıfın özel mülkiyetinde olan bir şey olarak kavramsallaştırmaz. Ona göre iktidar elde edilebilecek veya gasp edilebilecek bir mal

değildir. Daha çok bir ağ niteliği taşır iplikleri her yere uzanır. Odaklandığı şey iktidarın yol açtığı sonuçlara bağlı öznelerin oluşum süreçlerine yöneltmektir. İktidarın yol açtığı sonuçlara bağlı öznelerin oluşum süreçlerine yöneltir. İktidar gerçekliği üretir, nesne alanlarını ve doğruluk ritüellerini belirler. Bilgi olmadan iktidarın uygulanması, bilginin de iktidara yol açmadan var olması olanaksızdır (Sarup,2004: 111-112). Bu temelden yola çıkarak rızayı merkeze koyacak olursak eğer, iktidar yarattığı özneleri kontrol ederken, temel rıza materyallerini, kendi anlamlar dünyasında ürettiği bilginin ışığında şekillendirir. Ve siyasal iktidar tüm anlamlarının üstünde sistemin görevini ifa eden bir yapıya dönüşmüştür ve sistemin yani asıl iktidarın aracısıdır ve yönetmenin ötesinde öz-denetimi yaratarak insanları sistemin pasif bir öznesi haline getirir.

2.5. İktidarın Meşruiyeti ve İktidar Meşruiyetinde Muhalefetin Rolü

Meşruiyet, siyasi iktidarın, yönetilenler için makul bir anlama kavuşturulması, iktidar uygulamalarının halkın rıza ve onayına dayandırılması ve bu şekilde toplumsal mutabakatı yansıtmasıdır. Bir siyasal iktidarın meşru temellere dayanmadan varlığını sürdürmesi, saygın ve kabul edilebilir bir yapıya kavuşması imkansızdır. Bu yüzden her dönemde iktidar sahipleri, iktidar haklarını meşru gerekçeye dayandırmak için çaba harcamışlardır.

Bir siyasal sistemde, yönetilenler iktidarın meşruluğuna inandıkları ölçüde onun kararlarına kendiliklerinden uyma eğilimi gösterirler; bu kararlara uymayı tamamen olağan, hatta gerekli sayarlar. Bu durumda iktidar (istisnai haller dışında) zora başvurma gereğini duymaksızın itaati sağlamış olur (Kapani,2007: 92).

Muhalefetin varlığı ve seçilmiş bir iktidarın yönetimi, kalan tüm muhalif ses ve arayışlara yönelik bir yasallık arayışına yol açar. Mecliste olmayan muhalefet sokakta, medyada şiddetine göre isim alır. Sivil itaatsizlik, postmodern darbe, ileri darbe, kişisel darbe, demokratik sistemi bozmaya, işlevsiz kılmaya ve demokratik sistemi temelden yok etmeye teşebbüs olarak adlandırılabilir. Daha ileri noktaya geldiğindeyse, sistemin temel dayanaklarını ve oluşumun nitelikleri düşünülmez, teröre yakın eylem adını alır. İşlevsel olmayan demokraside siyasal muhalefetin bulunması, iktidarın yasallaşması için tek başına yeterlidir.

İktidar-devlet ilişkisinde, kendi değerlerini ve bütünlüğünü korumak gerekçesiyle iktidarlar, “militan kontrol” çabasıyla, siyasal örgütlenme hakkına sınırlamalar getirmektedirler. İktidarın, devletle aynı şey olması ve muhalefete kötü nitelikte anlamlar yüklemesi de bunun kanıtıdır. İktidarlar devlet- iktidar ilişkisinde muhalif kanadı sistem karşıtı olmakla suçlayıp, kendi kimliğine istikrar anlamını yüklemesi nedeniyle, çoğulcu bir demokrasi sistemi kendi varlığını tam anlamıyla gösterme ve duruşunu topluma net olarak anlatma şansına sahip değildir.

Meşruiyete anayasal sınırlarda bakmak günümüz şartlarını görmemezlikten gelmek olacaktır. Çünkü Anayasaların varlığı uygulanır olduğu anlamına gelmemektedir. Günümüzde muhalefetin varlığı sistematik olarak iktidarı meşru kılar. Burada iktidarın anayasallığına bakılmaksızın sistematik bir sonuç söz konusudur. Çünkü seçim varsa, bu seçim mevcut şartlar altında gerçekleşiyorsa, seçimin önceliği çoğunluğun belirlemeciliğindeyse, çoğunluğun kararı doğrudan meşruiyet göstergesidir.

2.6. Siyasal Muhalefet

Genel anlamda muhalefet, ‘bir görüşe ve davranışa karşı olma, uymama, başka türlü düşünme gibi temelde aynı anlamı içeren değişik kelimelerle tanımlanırken; karşıt, aksi tarafta olan, muhalif kelimesiyle gösterilir. Siyasal muhalefet bütünüyle siyasal sistemin temel bir parçası, iktidara alternatif olarak, siyasal çatışma yöntemlerinin en gelişmiş, en kurumsallaşmış olanıdır. Bütünü kurumsallaşmış bir siyasal sistemin yapı taşıdır. Siyasal muhalefet, belli bir toplumda var olan siyasal rejime ve içinde yaşanan sosyoekonomik düzene, siyasal iktidarı elinde bulunduranlara veya bunların uygulamalarına karşı olmayı; programlı veya programsız, hukuki veya hukuk dışı yöntemler kullanarak istenilen amaçlar doğrultusunda etki ve sonuçlar oluşturmayı içeren bir davranıştır (Turgut, 2014: 8).

Karşı oluş, politik yönden tüm anlamını, alternatif bir proje sunulması halinde kazanabilir. Bu program ve proje ikame iradesinin (iktidarın el değiştirmesi olgusunun) bir işaretidir. Bu irade ancak söz konusu programı hazırlamaya ve onun uygulanmasındaki sorumluluğu üstlenmeye hazır, yetenekli bir grup aracılığıyla ifade edilirse muhalefet siyasal yaşamın itici ve etkin bir elemanı haline gelebilir (Turgut, 2014: 5). Bu bağlamda muhalefet, yönetici gurubun, yerini almaya hazır, iktidar siyasetine alternatif siyasi faktör olarak özetlenebilir.

İktidarın denetleyicisi, rolüyle muhalefet, iktidarın davranış biçimini etkileme gücüyle, kendi varlığını ispat edebilir. Bu gerekçeyle birçok siyaset bilimci iktidar keyfiliği konusunda, gücü elinde bulunduranlardan çok, muhalefeti eleştirir. Çünkü muhalefet alternatif kimliğiyle mevcut sistem içerisinde iktidarı dizginleyen ve siyasal gücüyle dengeleyen yapıya bürünmedikçe, iktidar seçmenlerine tek elden siyaset üretmeye ve bu siyaseti kabul etmeye mecbur bırakacaktır. İktidarın değişebilirliği demokratik sistemi istikrarlı kılan etkenlerden biridir. Her muhalif oluşum, bir gün karar alma mekanizmasında rol sahibi olabileceğini bilerek iktidar ve muhalefet arasındaki ilişkide kendine düşen görevi yerine getirmelidir (Komsuoğlu, 2008: 9). Muhalefetten beklenen yalnızca iktidarı hedefine koyarak, var olan iktidara muhalefet etmesi değil, iktidarın politikalarına alternatif olabilecek yeni politikalar üretmesidir. Bir siyasal sistemde muhalefetin önemi, siyasal düzende ve iktidarda temsil edilemeyenlerin düşüncelerini aktarmak ve onların taleplerinin sözcüsü olmaktır.

Bir ülkede iktidar muhalefetin varlığını kabul etmiyorsa, siyasal sistemin demokratik niteliğinden söz etmek mümkün değildir (Komsuoğlu, 2008: 9). Yapısal bu durum, etkinlik sorununun muhalefetten kaynaklanmayan bölümünü oluştururken, özellikle geçmişte iktidara gelmiş ancak şu an muhalefette olan siyasi aktörler için önemli bir özeleştirici fırsatı sunar. Her iktidar, desteğini korumak istediği seçmenin rızasını imal etmek için, bilincini bu temelde inşa eder. Ama insanlar temel ihtiyaçlarında yoksunluk yaşadıkları süreçte bu karın doyurmaz çabalardan rahatsızlık duymaya başlar. Bunun sonucunda toplumsal ihtiyaçları gören ve bu yönde vaatler sunan alternatifler daha tercih edilebilir kılınır. Ticarete olduğu gibi siyasette de ikame edilebilmek iktidarların sonunu getirir. Cumhuriyet Halk Partisi Eski Genel Başkanı Deniz Baykal'ın 1970'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimlerde yaptığı 'Siyasal Katılma-Bir Davranış İncelemesi' çalışmasında, CHP'nin neden tüm alternatiflerine karşı başarısız olduğundan bahsederken, 'toplumun temel ihtiyaçlarını görmek yerine, toplum inşa etmeyi seçmesinden kaynaklandığını belirtmiştir.

3. MUHALİF ETKİNLİK SORUNU VE PAYDAŞLARI

Etkin bir muhalefetin önemini vurguladığımız çalışmanın bu bölümünde, muhalefetin ve muhalefet partilerinin siyasette faal elemanlar olmak konusunda önünde var olan engellerden bahsedilmiştir. Bu engellerin bir bölümü doğrudan siyasi, ekonomik ve sosyal sistemden, bir bölümü ise muhalefet partilerinin kendilerinden kaynaklanmaktadır.

Muhalefetin üzerine yüklenen negatif anlamlar, seçim barajının yarattığı oligopol siyasal piyasa ve seçim güvenliği ve sistem değişikliği gibi doğrudan seçime katılım motivasyonunu etkileyen faktörler ve sistem değişikliği ile meşrulaşan medyada görünürlük, muhalefet partilerinin etkinliği önündeki temel sorunlardır. Ana Muhalefet Partisi CHP'nin de bu unsurların önemli bir bölümünde payı olduğu için tüm kriterlerde yaratan ve etkilenen rolleri; diğer muhalefet partilerinin ise herkese siyaset üretmekte yaşadıkları zorluk düşünüldüğünde, siyasal etkinliğin önünde sistemden ve doğrudan muhalefet partilerinden kaynaklanan sorunlar görülmektedir ve bu kriterler üçüncü bölümde başlıklar halinde incelenmiştir.

3.1. Etkinlik Sorunu

Etkinlik sorunu bir şeyin tanımı, işe yararlılığı ve niteliği çevresinde şekillenir. Örneğin deterjana, deterjan özelliği kazandıran şey köpürmesi ya da temizlik için kullanılması değil, gerçekten leke çıkarması, kullanılacak kıyafet ya da zemini yıpratmadan ya da ana kimliğini bozmaksızın, steril hale getirmesidir. Üzerinde yazan temizlik ürünü ifadesi değil, gerçekten işe yaraması ve etkin bir çözüm sunması onu aktif bir deterjan yapar. Temizlik yaparken, süreden, enerjiden tasarruf etmek için kullanılan deterjan, bu işlevi yerine getirmese, kullanışsız bir hal alır. Eğer alıcı ucuza kaçtıysa, aslında bu ona daha pahalıya mal olacaktır.

Tam da o bir ümitte ve onca hesapla alınmış ve satın almak için emek zahmetinde bulunulmuş deterjan gibi, muhalefet de sadece karşıt bir savunmayı dile getirerek değil, insanların kazandığı egemenlik hakkını etkin kullanarak bir anlam ifade edebilir. Muhalefeti etkin yapan şey, iktidara alternatif oluşturması ve temsil ettiği kitle adına denetleyebiliyor olmasıdır. Bu temsil geçici süreliğine verilmiş bir yetkidir ancak önceden belirlenmiş seçimlerin bir sonucu değildir. Bu temsil, her fırsatta, var olan

azınlık kitlenin kararını, eşitlik çerçevesinde ve çoğulculuk esası ile oluşan egemen yapının, yaşamsal değeri ve kriteri haline getirmelidir. Muhalif kanadı temsil etme iddiasındaki muhalefet partileri, iktidarın karar mekanizmasında, çoğunluk kadar olmasa bile, muhalif iradeyi etkin bir ön koşul haline getiremiyorsa, burada etkin ve işlevsel bir muhalefetten ve mutlak nitelikte bir demokrasiden söz etmek imkansızdır.

Ancak bu sorun sadece muhalefetin kendisinden ve politikasından kaynaklanmaz. Örneğin: Sistemin içinde kadınlar rahatça fon bulma, para, zaman ve emek harcama şansına sahip değilse, partilerin seçimler için hazırladıkları listede kadınlar, erkeklerle aynı oranda şanslı olamazlar. Türkiye gibi eril egemen sistemlerde, kadınlar halkın %49'unu oluştururken, muhalefetten kaynaklanmayan bir temsil sorunuyla, mevcutta da görüldüğü gibi tamamen temsil hakkına sahip olamayabilir. Ülkedeki egemen sistem bir şekilde temsili doğrudan etkileyebilir.

Bir ülkedeki yönetim ve seçim istemi, iktidara doğrudan geniş yetkiler veriyor olabilir, bu da doğrudan muhalefetin kendisinden kaynaklı bir sorun gibi görülmez. Ancak iktidar büyük hatalar yapıyor ve muhalefet kendi kimlik ve altyapısı ile bunu halka anlatamıyor, anlatsa da halk da karşılık bulmuyorsa bu iktidarın yarattığı anlamlar dünyasının yanında, muhalefetin kendisinden kaynaklanan bir sorundur. Örneğin: CHP'nin dinlere laiklik çerçevesindeki mesafesi, HDP ve MHP gibi doğrudan milliyet bağına hapsolmuş partilerin kapsayıcılık engeli; İyi Parti gibi milliyetçi gruptan doğmuş bir partinin, ürettiği bu kısıtlı politikayla, her gruptan insanı içeren seçmenlerin çoğunluğuna politika üretememesi, partilerin kendilerinden kaynaklanan bir sorundur.

Depremler sonucu geliştirilen ve yükselen binaların varlığının zorunlu kıldığı zeminle hareket eden binalar ağır yıkımlar yaşamazlar. Zeminle hareket etmeyen bir üç katlı bir bina yıkılırken, zeminle hareket eden bir gökdelen deprem sonunda hala ayakta kalacaktır. Seçimlerin kazananı esnek siyaset yapanlardır. Bir partinin doğrudan tek ve ana temsilde siyaset yapması onun için sorun arz eder. MHP ve HDP'nin sert şekilde, İyi Parti'ninse dolaylı yoldan politika çeşitliliği kısıtlıdır. Piyasadan örnek verecek olursak eğer MHP ve HDP, genç grup ağırlıklı olmak üzere (3.bölümde seçmen analizleri gurubunda açıklanmıştır) tek tip ürün üretir. CHP hipermarket niteliğindeyken, AK Parti doğrudan AVM gibi hizmet verir. Bu nitel bir inceleme gibi görünebilir ancak uygulamaya baktığımızda, iktidar ve muhalefet partilerinin oluşumu

tesadüf değildir. Esnek siyaset, herkese her şeyi satabilmektir. Esnek siyaset yapan parti, her gruptan müşterinin satın alma davranışı göstermese bile, geçerken uğradığı bir yerdir. Ak Parti'nin yaptırdığı kamuoyu araştırması sonucunda ulaştığı verileri açıklayan Mahir Ünal "Hayatının bir döneminde AK Parti'ye bir kez oy vermiş yüzde 70 oranında seçmen var" ifadelerini kullanmıştır. Konu hakkında araştırma yapan diğer şirketlerinin verileri bu yargının doğruluğunu teyit etmiştir (A&G Araştırma).

Yakın zamanda sıkça duymaya başladığımız, “Ak Parti'nin siyasi gücünü yitirdiği söylemi” ve Erdoğan'ın “metal yorgunluk” çağrısı da doğrudan esnek siyasette ürün çeşitliliğini azalmasıyla ilgilidir. Tüm dünyada yaşanan ekonomik kriz, köktencilik ve milliyetçilik gibi kavramların siyasete yeniden egemen olmasına neden oldu (çünkü bir arada olmanın refah dışındaki tek yolu toplumu milli temellerde birleştirmektir). Tüm bu siyaset çıkmazı, Türk milliyetçisi kanadı temsil eden MHP ile uzun soluklu bir ittifakın yolunu açtı. Sadece Türk Milliyetçiliği söylemi yapan siyasetçi, seçmenlerini ya da ticari jargonla müşterilerinin bir bölümünü kaybeder. Kürt seçmenin yakın bağ kurduğu birinci veya ikinci partinin Ak Parti olduğu gerçeği, ittifak ortağının konjonktür gereği, siyasetine verebileceği zararı göstermektedir. Ak Parti milliyetçi söylemlere ağırlık verdiği son dört yılda tüm Türkiye'nin partisi olma iddiası ve başarısını bir miktar kaybetmiş olsa da Erdoğan'ın retoriksel nitelikleri sayesinde, seçmenini konsolide etmeyi başarmaktadır.

Ak Parti'nin siyasi kayıplarından bahsederken, muhalefetin önemli bir bölümünün küçük esnaf modelinde kalması, ürün üretmediği grup müşterinin, mağazasının önünden geçerken dahi uğramıyor olması (belirsiz seçmenler), olağan bir talihsizlik değil, siyasi bir başarısızlıktır. Bu veriyi teyit edense 2019 yerel seçimlerine yönelik yapılan ve “Ak Partiye küskün seçmenin, başka partiye oy vermek yerine sandığa gitmemeyi tercih edeceği” sonucuna ulaşan kamuoyu araştırmalarıdır³.

KONDA'nın konu hakkında ulaştığı veriler üzerine yaptığı değerlendirme şu şekildedir:

“İktidar bloku seçmenin rahatsız olduğu, partilerini sorgulamaya başladığı, sıkıntısını sandığa gitmeyerek gösterdiği ama hala muhalefet blokuna geçmekte tereddütlü olduğu görülüyor. Bir bakıma hala iki blok arasında geçişin çok küçük

³ 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri'nin Sayısal Analizi, KONDA. 31 Mart 2019 Yerel Seçimleri Kamuoyu Araştırması, GENAR.

oranda kaldığını, hatta olmadığını söylemek mümkün. Bu kez sandığa gitmeyen seçmenlerin “gidememek” değil “bilinçli olarak gitmeyerek” bir siyasi tavır geliştirdiklerini açıkça görüyoruz”. Bu analizden de anlaşılacağı gibi iktidar seçmeni muhalefete oy vermektense, iktidara tepkisini sandığa gitmeyerek göstermiştir. Bu negatif bir değer taşısa da iktidar partisi için başarı olarak kabul edilebilir.

3.2. Muhalefetin Meşruiyeti ve Muhalefetin Meşruiyetine İktidarın Etkisi

‘Yönetim yetkisi, yine eskiden olduğu gibi baştakinde çok cılız, aşağıdaki uzuvlarda ise çok kuvvetli olmakta sürüp gidiyor; alt üyelerin aşırı gücü, başın iktidarsızlığına sebep oluyordu.’

Smith

İkinci bölümde anlatıldığı gibi iktidarın bütünsel ve hukuksal anlamlarının yeni boyutunda, muhalefetin varlığı doğrudan bir meşruiyet kaynağıdır. Tüm demokratik ülkelerde muhalif parti sayısı arttıkça iktidarın meşruiyeti artarken; gelişmekte olan ülkelerde muhalefetin meşruiyeti dolaylı olarak, iktidarın ona yüklediği anlamın sonucudur. Çalışmanın bu bölümünde esas alınan varsayım Türkiye’de iktidarın doğrudan, devlet olarak algılandığı varsayımdır. Muhalefetin tüm kaynaklarıyla etkin olabilmesinin önündeki en büyük engel, iktidar-devlet bağının olduğu toplumlarda, muhalefetin meşru kabul edilmesinin, iktidarın inisiyatifine kalmış olmasıdır. Demokrasi açısından sorun, iktidarın meşruiyeti etrafında değil, muhalefetin bizatihi mevcudiyetinin meşruiyeti etrafında dönmektir (Türköne, 2014). Özgürlüklerin arttırılması ve iktidara alternatif siyaset üretilmesinin zorunluluğunun anlaşılmasıyla, muhalefetin tanınmasını demokrasinin temel ögesi haline getirmiştir.

İktidar en ilkelden en moderne tüm devlet ve yönetim yapılarında vardır. Demokrasiyi var eden ve bu bütünü demokratik kılan, bilakis iktidarın varlığı değil, kurumsallaşmış bir muhalefetin olmasıdır. Özellikle muhalefete karşı olumsuz algıların yoğun olduğu bir siyasal kültürde bu algılara dayanarak oluşturulmuş tutumlar, muhalefet sistem tarafında hukuki olarak tanınmışsa bile sağlıklı bir iktidar muhalefet ilişkisi geleneğinin oluşmasını engellemektedir (Bayri,2015: 3). Siyasal kültürümüzde devlet öncelikli yaklaşımın baskın karakteri kadar, merkezin çevreyi kontrole dayalı baskıcı

tavrı ve muhalif her hareketi tehdit olarak algılama alışkanlığı da demokrasinin kurumsallaşması düzeyini olumsuz yönde etkilemiştir (Bayri,2015:4).

Fizik biliminde Ağırlık, bir cisme etki eden yerçekimi kuvvetidir. Yönü daima yerin merkezine doğru olan vektörel bir büyüklüktür. Ağırlık merkezinden asılan tüm cisimler, asıldıkları konumda dengede kalır. Eğer katı bir nesneyi kütle merkezinden itersek, bu durumda nesne daima bir nokta kütleymiş gibi hareket edecektir. Gerçek şekli ne olursa olsun, nesne herhangi bir eksen etrafında dönmeyecektir. Eğer dengelenmemiş bir kuvvet nesneye kütle merkezinin dışında bir yerde etki ederse, bu durumda nesne kütle merkezinin etrafında dönmeye başlayacaktır (<https://tr.khanacademy.org/science/physics/linearmomentum/center-of-mass/a/what-is-center-of-mass>). Örneğin:

Yerçekimi kuvvetinin yönü yerin merkezine doğrudur. Kutuplar dünyanın merkezine daha yakın olduğu için yerçekimi ivmesi daha güçlü olur ve dolayısıyla nesneyi daha büyük bir kuvvetle çeker. Ağırlık merkezi bir kuvvetin ayakta kalmasını, gücünü ve varlığının derecesini belirleyen ana dayanak noktasıdır. Eğer merkez, çevreyi iterse çevrenin gerçek şekli ne olursa olsun, eksen etrafında dönmez. Bu genel geçer bilgiyi siyaset temelinde ele alacak olursak eğer: ağırlık merkezi, iktidardan bağımsız bir devletse burada iktidarda merkeze tabi olacağı için muhalefetin şansı yüksek olacaktır ancak iktidar doğrudan ağırlık merkezi olan devletse, muhalefet gerçek şekli ne olursa olsun ağırlık merkezinin dışına itilecek ve temel eksenin etrafında dönme şansı bulamayacaktır⁴.

Siyasetin merkezindeki yapının sürdürdüğü “muhalefete muhalif siyasal gelenek, ikinci meşrutiyetten günümüze kadar Türk siyasetini mağdur ve mustarip etmiş, çok partili sistemin kurumsallaşmaya başladığı 1946’dan itibaren, ülkemizin eksik bir demokrasi profiline hapsolmasına neden olmuştur (Bayri,2015: 4).

İktidar-Devlet’in gücü şiddete egemenlikle doğrudan ilişkilidir. Gerçekte yaşadığımız döneme uygun olan şey, tüm öbür topluluklara ya da bireylere ancak devletin hoş gördüğü ölçüde şiddete başvurma hakkının tanınmasıdır: Böylece devlet şiddet hakkının tek kaynağı durumuna gelmektedir (Weber,2006: 27). Batı ülkelerindeki

⁴ Temel eksenden kasıt, siyaset arenasıdır. Muhalefetin temel bir kütle gücüyle siyasetten itilmesi, siyasetin yarattığı eksen dengenin, yörüngesinde kalmayı zorlaştıracaktır.

örnekleriyle karşılaştırıldığında Türkiye demokrasisi, muhalefetin meşruiyeti üzerinde ayrıışmaktadır. Batı toplumlarına nazaran Türkiye’de, muhalefetin anlamı, negatif karşılığı olan “aykırılığa” denk gelmektedir⁵. Türk siyasi tarihi boyunca muhalefetin anlamlar dünyasındaki karşılığı da negatif niteliktedir. İktidarların, anlamlar dünyasında muhalefete kazandırdığı bu anlam, muhalefetin temel işlevsel nitelikleri önünde engel teşkil etmektedir.

Siyaset yapan her insan iktidara geçmek ister; ya iktidarı başka amaçlara, başka ülküsel ya da bencil amaçlara götüren araç olarak ya da iktidarı önem verdiği büyüklük duygusunu karşılamak uğruna “kendisi için” ister (Weber,2006: 27-28). İktidarın amacı kendi varlığı ve alan hakimiyetini egemen kılmaktır. Kendi varlığı dışındaki hiçbir şeyin önemi yoktur. İktidarların demokrasiyi temin etmek gibi bir zorunlulukları da bulunmamaktadır. Demokrasiyi var eden kaynak muhalefet olduğu ve temsilci olarak atandığı için toplum yararını ancak o sağlayabilir. İktidar hayatta kalmaya, muhalefetse etkin bir şekilde hayat bulmaya çalışır.

Darbe süreçlerine bakıldığında, tam bağımsızlığı egemen kılan ekonomik bağımsızlığın, geri planda kaldığı ve toplumun büyük ve derin yaralar aldığı aşıkardır. Demokrasinin yeniden işlerlik kazanması ve siyasal faaliyet alanının oluşma süreci uzun zaman almaktadır. Nitekim Türkiye kurumsallaşma sürecini tam olarak tamamlayamamış demokratik oluşumların, kısa sürede tekrar eden darbelerle engellenmesinin bedelini ağır ödemiş ve aldığı toplumsal yaralar, her dönemin siyasal iktidarlarında, muhalefeti saf dışı bırakma ve meşruiyetini engelleme kozu olarak kullanılmıştır.

Toplumların korkularının artması, demokrasinin temeli olan mutlak halk egemenliğinin gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Toplumun ağır bedel ödediği ve zorlu ekonomik koşulların yaşandığı süreçlerin tekrarlanmasından yana duyduğu kaygı ve korku, muhalif söylemleri temelden etkilemektedir. Korku, bir şeyi en dipte istikrarlı, en yüksek oranda ise imkânsız kılmaktadır. Çünkü korku mantıktan daha kuvvetlidir ve iktidarlar için korkutma şiddetin kendisinden daha etkilidir. Türk demokrasi organizmasının dirençli olamaması, sürekli temel yaşam kaideleri ve zorunluluklarının eksikliğinde duyulacak yetersizlik korkusunun yarattığı katabolizmanın sonucudur. İhtiyaçlar hiyerarşisinin tabanında debelenmeye mahkûm

⁵ TDK, Muhalefet: bir görüşe, bir eyleme, bir tutuma vb. karşı olma durumu, aykırılık.

kalan insanların, çevrelerinde olup biteni ve kendileri için iyi olanı fark edebilme gücünü kazanması mümkün değildir. Temel ihtiyaçların yoksunluğunun yarattığı korkunun sarsıcılığı, Stalin'in tavuğu gibi, merkezin dışına çıkmayı zorlaştırmaktadır. Bahsi geçen temelde, cumhuriyet öncesi döneme bakılacak olursa eğer, İkinci Meşrutiyet döneminde faaliyet gösteren ve Jön Türklere karşı olan muhalefet partisi Fedakaran-ı Millet Fırkası'nın, iktidardaki İttihat ve Terakki'den gördüğü karşılık 'vatan hainliği' ithamıdır. Bu itham diğer muhalif partilere de yöneltilmiş ve arkasından İttihat ve Terakki'nin diktatörlüğü başlamıştır (Türköne,2014: 62). İttihat ve Terakki Fırkası'nın tepkisi bir hoşgörüsüzlük örneğiydi. Muhalif fırka, devlete ihanetle suçlanmıştı. Sonraları, sanıklar temize çıkarıldıkları zaman, bunun, suçu muhalefete yüklemek için İttihat ve Terakki'nin giriştiği bir komplo olduğu açığa çıkmıştır (Mardin, 1991: 179). Muhalefetin kural dışı sayılması ve muhalefete düşmanlık gösterilmesi anlayışının gölgesinde kalan iktidar meşruiyeti, muhalefetin gayrimeşru kabul edilmesinden güç almıştır. Tehlikeli bir muhalefettense, sorunlu ve tökezleyen bir iktidar daha iyi olarak kabul edilmiştir. En kötüsü ihtimali, en iyi olmayan mevcut düzeni akla uygun kılar. Görülüyor ki denetlenen sadece muhalefet değil; rızası imal edilen seçme şansı olan gruptaki herkes denetim mekanizmasının içinde yer almaktadır.

Çok partili siyasal sisteme geçiş denemelerinde, varlık gösterme çabasında olan siyasal partilerin, işleyişinden kapatılmasına kadar uzanan süreçte, muhalefetin toplumsal huzur ve barışı, yeni kurulan rejime karşı yıkıcı temel ve faaliyette olduğu inancı, muhalefet kavramına negatif anlamlar yüklemiştir. Doğu vilayetlerinde 'milletin istiklalini tehlikeye sokan' Kürt isyanının sorumlusu kabul edilen ve siyasi varlığına son verilen Terakkiperver ve Mustafa Kemal'in kız kardeşi Makbule Hanım'ın da kurucusu olduğu muvazaalı Serbest Fırka, muhalefetin kontrolden çıktığı gerekçesiyle kendi kendini feshetmiştir (Türköne,2014: 65)

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından 15 yıl sonra, 1945 yılında alınan çok partili hayata geçiş kararı ardından, Nuri Demirağ tarafından, Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. Parti, iddialı bir çıkışa sahip olmamasına karşın, tek partili hayat düzenini bozup, çok partili hayata geçişin ülkede yürürlüğe girmesine ön ayak olmuştur (Avşar ve Kaya, 2012). Milli Kalkınma Partisi çok partili sistemin ilk partisi olmasına rağmen, hemen ardından kurulup siyasi hayatta kısa sürede etkin hale gelen Demokrat Parti'nin

gölgesinde kalmıştır. Demokrat parti kurucuları ve ilkeleriyle siyasal düzenin önemli aktörü olmanın yanında, 27 yıllık tek parti iktidarından görevi alarak, demokrasinin “iktidarın değişebilirliği” prensibini gerçekleştirmiştir.

1950’de seçimleri kazanan Demokrat Parti, iktidarın kendisine devredileceği konusunda kaygılar taşıyordu (Bayri,2015: 4). Bunda 1946 seçimleri sonrasında ortaya çıkan "sınırlı" demokrasi tartışmalarına açıklık getirmek amacıyla, CHP mülkiyetindeki Ulus Gazetesi’nde 30 Mayıs 1946’da Nihat Erim’in kaleme aldığı, "...sosyal bünyede derin rahatsızlık müşahede edildiğinde bunu gidermenin yolu, bir müddet için hürriyet ilahının üzerine bir şal örtmek ve yukarıdan aşağı bir otorite tesis eylemektir." yazısı ve söylemi etkili olmuştur.

Yeni iktidar ve yeni muhalefetin sahip olduğu bu düşünceler, karşılıklı olarak takınılan şüpheli tavırlar, olumsuz muhalefet algısının hâkim olduğu bir siyasal kültürle birleşerek sert tartışmalara neden oldu (Bayri,2015: 5). Diyalogsuzluğa sebep olan bu karşılıklı ilişki, siyasal uzlaşmazlığı bir geleneğe dönüştürdü. Tek parti döneminde edinilmiş kazançların, CHP için ayrıcalık yarattığını düşünen ve iktidarı eline alan DP, CHP mallarına el koyma yönünde girişimlerde bulunmuş ve intikama dayalı bu sistem, muhalefet-iktidar ilişkilerinde bir buhrana yol açmıştır. Burada önemli olan CHP’nin mallarına mahkemenin değil, meclisin el koyma çabasında olmasıdır ve bu anti-demokratiktir, çünkü sistem güçler ayrılığını bir kenara bırakmıştır.

İktidarın konumu ve meşruiyetini irdeleyebilmek için bakılması gereken ilk yer, bu iktidar karşısında muhalefetin durumudur. Önemli olan muhalefetin siyasal yapının içinde kendisine ne ölçüde bir yaşama alanı bulduğu ve iktidarın, muhalefetin gözetleme ve denetimini ne ölçüde meşru kabul ettiğidir. Şerif Mardin’e göre, iktidarlar, muhalefeti ülkeyi bölmeye çalışmakla suçlamakta, muhalefetin meşruiyetini sorgulamaktadır (Mardin, 1997: 177-194). Bir siyasi muhalefet, mutlak gücü sınırlayamıyor, siyasi alternatif önerme işlevini yerine getiremiyorsa, etkin bir muhalefetten söz etmek imkansızdır. Demokratik rejimlerin başlıca özelliği, örgütlenmiş bir muhalefetin varlığıdır. Örgütlenmiş muhalefetin varlığını sağlayan siyasal partiler ise çoğulcu siyasetin güvencesi olduğu kadar halk ve iktidar arasında köprü görevi görmektedir.

3.3. Seçim Barajının Yarattığı Siyasal Piyasa: Oligopol Siyaset

İktidarın anlamlar ve yetki dünyası dahilinde şekil alan siyasal konjonktürde, muhalefetin önünde çeşitli yapısal sorunlar olduğunu belirtmiştir. Bu yapısal sorunlar, temelde Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet sonrası dönemi olduğu gibi yazılı olmayan ve kanuni engel teşkil etmeyen sorunlardı. Ancak siyasal alanın değişmesiyle birlikte, özellikle seçim barajının altında veya sınırında oya sahip olan muhalefet partilerinin siyasal başarı şansını düşüren, D'Hondt Sistemi'ne geçilmiştir. Bu seçim barajı askeri vesayet tarafından oluşturulmuştur ve koalisyon hükümetlerinin önüne geçme çabası olarak görülmüştür (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>). Halen etkin olan bu sistem, mutlak demokrasinin gelişmesini ve ilerlemesini engellemektedir. Çünkü bir siyasal irade beyanının belirleyiciliği, sadece insanların kararlarının sonucunun egemen olmasıyla değil, aynı zamanda egemenliğin olduğu siyasal konjonktürün yapısının özgürlüğü ve eşit yarışma hakkının varlığıyla bir anlam ifade edebilir.

Siyaseti piyasa olarak ele alacak olursak eğer, siyasi faaliyetlerin tam rekabet şartları içinde serbestçe yapılabildiği, siyasal sorunların devletin(iktidar) müdahalesiyle değil, özgür seçim mekanizması aracılığı çözüme kavuşturulduğu ve partilerin faaliyet alanı bulabildiği bir serbest siyaset piyasasının varlığı, işler demokrasinin egemenliği için zorunludur. Yani devlet-iktidarın siyasal sisteme ve şartlara müdahale etmesi ve eşit yarışma hakkında belirleyici olması, mevcut sistemin meşruiyet sorununu yaratmaktadır. Türkiye'de var olan siyasal piyasa⁶, yapısı itibariyle bazı sorunlar yaratmakta ve bu sorunların başında ise seçim barajı gelmektedir.

Seçim barajı, seçimlerde kanunlarca belirlenmiş oy oranlarına göre, meclise girecek siyasi partilerin belirlenmesini sağlayan bir uygulamadır. 12 Eylül öncesinde uygulanan, barajsız d'Hondt seçim sisteminde, partiler aldıkları oya yakın oranda mecliste temsil ediliyorlardı. 12 Eylül 1980 Askeri darbesinden sonra seçim barajı, 10 Haziran 1983 tarihli 2839 sayılı kanunla "istikrar namına"⁷ %10 seviyesine getirilmiştir. 29 Kasım 1987 seçimlerinde uygulanan sistem, DSP ve Refah Partisi'nin

⁶ Satıcıların mallarını satmak ereğiyle bir araya geldikleri yer, Pazar" anlamına gelen piyasa, ekonomi politik temelde ele alınmış ve partiler, siyasal politika pazarlayan satıcılar olarak değerlendirilmiştir.

⁷ Milli Güvenlik Konseyi'nin ifadesiyle.

yüksek orandaki oylarına rağmen, barajı geçememesi sonucunda, demokratik niteliği açısından tartışılmaya başlanmıştır⁸.

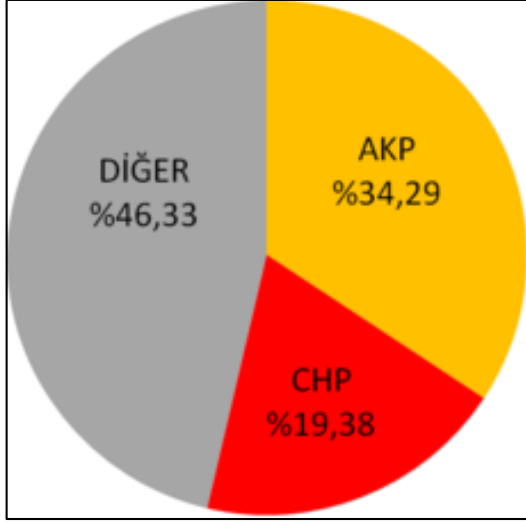
Tablo 3.1’de görüldüğü gibi 29 Kasım 1987 seçimlerinde, halkın %20’si partisinin barajı geçmemesi nedeniyle mecliste temsil edilememiştir (https://tr.wikipedia.org/wiki/1987_Türkiye_genel_seçimleri). Bu demokrasinin hiçbir oyu açıkta bırakmayan ve bütünün içine dahil eden, çoğulcu yapısına aykırıdır. Demokraside çoğunluk belirleyici olsa da önemli olan tek bir kişinin oyunun dahi sistem dışı bırakılmamasıdır.

PARTİ ADI	OY SAYISI	%	Vekil Sayısı
Anavatan Partisi	8.704.335	36,3	292
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	5.931.000	24.8	99
Doğru Yol Partisi	4.587.062	19.1	59
Demokratik Sol Parti	2.044.062	8.5	0
Refah Partisi	1.717.425	7.2	0
Milliyetçi Çalışma Partisi	701.538	2,9	0
İslahatçı Demokrasi Partisi	196.272	0,8	0
Bağımsızlar	89.421	0,4	0

Çizelge 3.1. 28 Kasım 1987 Seçim Sonuçları

2002 seçimlerinde halkın %45’i mecliste temsil edilememesi sonucunda, 1987 seçimleri sonucunda oluşan bu tablonun bir benzeri ile karşılaşılmıştır. 41.407.027 seçmenin olduğu ve 32.768.161 seçmenin oy kullandığı 3 Kasım 2002 seçimlerinde, meclis halkın sadece %55’inin temsili ile oluşmuş, baraj nedeniyle %45’lik seçmen temsil edilememiştir. 17.235.832 kişinin iradesi egemen olmuş, 14.292.921 oy ise temsilci atayamadığı için sistem dışında bırakılmıştır.

⁸ Tartışılma şansı bulmuştur demek yanlış olmayacaktır. Seçimle oluşan sistem içerisinde eleştiri yapmak, askeri darbeyle döneminde sistemi eleştirmekten kolaydır. Bu da demokrasiyi tercih edilebilir yapan diğer bir kriterdir.

Şekil 3.1. 3 Kasım 2002 Seçim Sonuçları

2002 seçimi sonucunda Adalet Kalkınma Partisi 363, Cumhuriyet Halk Partisi 178 bağımsızlar 9 milletvekili kazanmıştır. 18 siyasi partiden yalnızca Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi yüzde 10'luk ülke barajını aşarak TBMM'de temsil edilmeyi başarmıştır. Bu durum neticesinde 1946'dan sonra ilk defa meclis sadece iki partiden oluşmuştur (https://tr.wikipedia.org/wiki/2002_Türkiye_genel_seçimleri).

Bu örnekler üzerinden seçim barajının oligopol bir piyasa yarattığı görülmektedir. Az sayıda satıcı, çok sayıda alıcının olduğu, piyasaya giriş önünde engeller olan, üretilen malların homojen ya da farklılaştırıldığı piyasada, firmaların birbirlerine bağımlılığının çok yüksek olduğu oligopol piyasaların en temel özelliklerinden biri de eksik bilginin oldukça fazla olmasıdır. Oligopol piyasada, piyasaya arz birkaç işletme tarafından yapılır ve bu piyasa bu birkaç işletme tarafından denetlenir. Burada bir monopol yoktur ama serbest piyasa rekabetinden bahsetmek de mümkün değildir.

Türkiye'de ulusal seçim barajının ağır etkileri görülmüştür. Bu etkilerin sonucu insanların seçmen davranışına yansımaktadır. Stratejik bir oy verme davranışı olan “oyun boşa gitmesin” formel olarak duyduğumuz bir slogan olmasa da doğal olarak duyduğumuz ve düşünce yapımıza inşa edilmiş bir temele sahiptir. Demokraside doğası gereği herhangi bir oy boşa gitmez. Çünkü cezası olsa da oy kullanmamak bir tercihken, kullanılmış bir oyun temsil şansı bulması, oyun niceliksel değerini etkilese de önemini etkilemez. Ancak sert iktidarların olduğu, hukuka güven duyulmayan ülkelerde, insanlar bu iki seçeneği göze almakta tereddüt etmektedir. Bu hesaba bir seçim barajı da katılınca “desteklediğin ama barajı geçme şansı olmayan parti yerine,

muhalafette olan ya da baraja yakın partileri desteklemek daha stratejik görünebilir. 2002 seçimleri sonrası MHP'nin⁹ ve 2015 seçimlerinde seçime bağımsız girmek yerine, parti olarak katıldığından beri HDP'nin emanet oylarla seçimden çıktığı, hatta barajı geçtiği raporlarca¹⁰ beyan edilmiştir. Son on yıllık seçim sürecinde %10 seçim barajına yakın partiler için bu bir avantaj olarak görülebilir. Ancak demokrasi için önemli olan barajı geçemeyecek bir parti için sandığa gitme zahmetinde bulunmayan seçmeni, sandığa götürmeyi başarmaktır. Devletin önceliği herkesi bu karar verme mekanizmasının içine almak olmalıdır. 143 bin kişi adına bir temsilci atandığı sistemde, 39 milletvekiline tekabül eden beş milyon 700 bin¹¹ oyu sistem dışında bırakmak, demokratik görülmemektedir.

3.4. Sistem Değişikliği

21 Ekim 2007 tarihinde, %67,49 katılımı ile gerçekleşen ve 1982 darbe anayasasının değiştirilmesini konu alan anayasa değişikliği referandumu, %68,95'in evet oyu vermesiyle, anayasanın değiştirilme sürecini meşru kimliğe kavuşturmuş ve resmi süreç doğrudan halk desteği ile başlamıştır. CHP, propaganda sürecinin sonunda kadar, değişimi bir dayatma olarak değerlendirmiş ve tek başına karşı çıkmıştır. Mecliste değişimi onaylayan ancak seçime dört gün kala tavır değiştiren MHP, 17 Ekim 2007'den referandumun yapılacağı 21 Ekim 2007'ye kadar "hayır" kanadına geçmiştir. %68,95'lik ezici çoğunluk anayasa değişikliğini desteklemiş ancak Anayasa Mahkemesi, "yeni anayasanın, Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle" değişikliği reddetmiştir.

12 Eylül 2010 tarihinde yeniden referanduma gidilmiş, MHP ve CHP aktif olarak "hayır" kampanyasını desteklerken; Kürt siyasetine yakın Barış ve Demokrasi Partisi, boykot kararı almıştır. Referandumu "evet" cephesi %57,88'le kazanmıştır. MHP seçmenlerinin yoğun olduğu bölgelerde, sonraki yıllarda yapılan seçimlerde kendini gösterecek olan önemli bir kırılma yaşanmıştır.¹⁶ Nisan 2017 Referandumuna

⁹ ODAK Araştırma, 22 Temmuz 2007 Seçimleri Seçim Barajı Araştırması. ESTİMA Araştırma, 22 Temmuz 2007 Seçimleri Kamuoyu Araştırması.

¹⁰ HDP Kamuoyu Araştırması Temmuz 2015.

¹¹ 31 Mart 2019 Seçimlerinde seçmen sayısı 57 milyon 58 bin 636 olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, %10 seçim barajı, 5 milyon 705 bin 863 seçmene tekabül etmektedir.

gelindiğindeyse, halkın %51,41'inin oyuyla kabul edilen Yeni Anayasa işlerlik kazanmış ve eski sisteme dönüş tartışmalarının eşlik edeceği, yeni sistem başlamıştır.

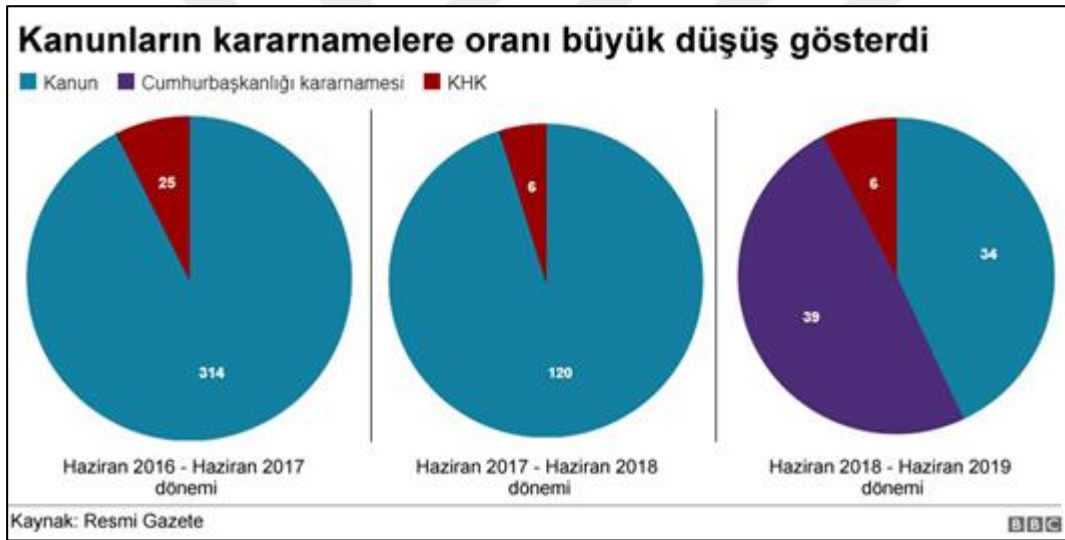
Halkın tamamının etkileyecek anayasanın, %50+1'in kararına bağlanması üzerine ortaya önemli tartışmalar çıkmıştır. 550 milletvekilinin 367'sinin kabulü ile doğrudan, 330'unun kabulü ile referandum aracılığıyla dolaylı olarak kabul edilen anayasayı, referanduma götürmek için dahi halkın temsilcilerinin %60'ının onayının istendiği düşünüldüğünde, %50+1'le anayasanın değiştirilmesi, çoğunluğun ilke edinmesi gereken anayasanın, niteliğine bakılmaksızın çoğunluğu referans aldığını gösterir. Siyaset önderlerine göre değişiklik en az %65'in desteğiyle olmalıdır. Bireyleri diğer bireylere ve devlete karşı koruyan, bu yönüyle hukuki bir kalkan işlevi gören anayasa, yaşama hakkından, düşünce özgürlüğüne; mülkiyet hakkından, çalışma özgürlüğüne insan onuruna yaraşır bir yaşamın teminatıdır.

Yeni anayasanın doğruluğu ve halkoyu karşısında meşruiyetini bir kenara bırakıp, muhalefete ve muhalif etkin temsile etkisi konuşulacak olduğunda, ilk göze çarpan meclisin işlevidir. Meclis'in yürütme organına müdahalesini kısıtlayan yeni anayasa, temsil gücünü zayıflatmasına yol açabilir. Yeni sistemde yasama organı, ancak üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla Cumhurbaşkanının görevine son verebilmektedir. Oysa parlâmenter sistemde yasama organı yürütmeyi görevden alması için üye tamsayısının salt çoğunluğu yeterlidir (Gözler, 2017) . Etkin olmayan hiçbir meclis, temsilci atayacak kitle için niteliksel anlam taşıyamaz. Seçmen motivasyonunu doğrudan etkileyen bu durum, kendisini gerçekten temsil edecek nitelikteki birini meclise göndermiş olsa bile, temsilcinin nitelik arz edebilmek için etkin bir anlam ifade edebilmesi adına, belli bir sayıdan oluşan kitleyle bir arada olmasını zorunlu kılmaktadır. Her mecliste durum böyledir ancak TBMM'de partiler kesin çizgilerle ayrılmıştır ve toplumu ilgilendiren kararların çoğunda partiler, birbirlerini etkileme gücüne sahip değillerdir.

Bir medya kuruluşu ve temsilcileri partili cumhurbaşkanına soru sorarken bir siyasi parti aktörüne değil, doğrudan ülkenin yöneticini muhatap almaktadır. Bunun yaratacağı karışıklık tüm çabalara rağmen demokrasinin işler hale gelmesini zorlaştıracaktır. Seçim sürecinde TRT ve ana akım medyanın muhalefete fırsat sunmadığı ve eşit davranmadığı konusunda yapılan eleştirilere Cumhurbaşkanı Erdoğan "bu ülkenin cumhurbaşkanı olarak benim ekranda olmam kadar doğal ne

olabilir” ifadesini kullanmıştır. Bu haklı ifade gösteriyor ki niyet fark etmeksizin kurumların eşit muhakeme mekanizması saf dışı kalmıştır. Sistem değişikliğiyle oluşan partili Cumhurbaşkanı ve partisi avantajlı durumdadır.

Yeni anayasanın getirdiği, Cumhurbaşkanının meclisi feshetme yetkisi, halk iradesine yönelik tehlike arz etmektedir. Türkiye gibi partizan ve lidere oy davranışının yaygın olduğu, cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimlerinin aynı gün yapıldığı bir ülkede Cumhurbaşkanının partisinin meclisin çoğunluğunu oluşturmaması ekstrem bir durum olacaktır. Ama şartlar değiştiğinde, örneğin ittifak ortağı ile ayrışma gerçekleştiğinde, seçim ikinci tura kaldığında veya cumhurbaşkanı ile partisinin milletvekillerinin bir bölümünün ayrıştığı bir süreçte bu şansa sahip olan Cumhurbaşkanı, gücünü kötü yönde kullanabilir.

Şekil 3.2. Türkiye’de 2016-2019 Yılları Arasındaki Kanun ve Kararname Oranı, BBC

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi, Yeni Sistem uygulandığı günden Haziran 2019’a kadar TBMM’nin yetkisi dahilinde yapılan kanun sayısı, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nden azdır. Bu ve benzeri tabloların oluşması muhalefetin işini zorlaştırmaktadır. Muhalefet uzun zamandır iktidar enerjisi sunamadığı gibi, sistemin etkisiz elemanı gibi görünmektedir. Bu grafik aynı zamanda, meclisin öneminin azaldığı düşüncesini yaratmakta, nihayetindeyse bu durum muhalif seçmenin sandığa gitme motivasyonunu etkilemektedir. Önemli olan seçme kudretinin halka verilmesi değil, ev konforundaki seçmene, rahatını bozup sandığa gelmesini sağlayacak nedenler

vermektir. Muhalefetin seçmeni ikna etmesi konusunda engel teşkil eden bu durum, güçlü ve desteklenen bir muhalefetin oluşması zorlaştırmaktadır.

3.5. Medya Kullanımı

‘İktidar söylemdir, açılışa ilişkin sözdür, bir dünyanın yaratıcısıdır.’

(Enriquez,2004: 37)

Günümüzde medya, özellikle televizyon, yeniden üreten, şekillendiren, yöneten, kontrol eden ve hatta yargılayıp, infaz eden bir iktidar aracına dönüşmüştür (Mora,2011:192). Kitlelere ulaşmak ve onları etkilemek konusunda bu denli önem arz eden medya aracılığıyla, İletişim akışını kontrol edenler, insanlar üzerinde iktidar kurma gücünü de ellerinde tutarlar (Yaylagül,2006: 79). Örneğin siyasal kampanyalarda hangi konunun önemli olduğu medya tarafından gündeme getirilirse o konuda en girişken olan adayın seçmenlerin oyunu alacağına inanılır (Mcquail,1983:67). Medyanın önemi ve kontrolünün değeri konusunda verilecek tüm örneklerde ana tema medyanın insan hayatının ve insan zihninin tamamını yönetmeye haiz olduğudur.

Medya, halkın menfaatlerinin savunucusu olması ve yasama, yürütme ve yargının, kamu adına eleştirilmesi ve denetlenmesi göreviyle, devleti oluşturan güçlere ilaveten dördüncü kuvvet olarak kabul edilir. Medya, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve erişim konusunda sağladığı kolaylık neticesinde, geniş kitlelere ulaşmada önemli bir araç haline gelmiş, siyasal sistemlerde devletin ideolojik aygıtı niteliği kazanmıştır. Çünkü medya insanlara kitlesel olarak ulaşmanın tek yolu olduğu gibi, kitlelerin anlamlar dünyasına nüfuz etmenin de en kolay yoludur. Bu yönüyle medya ve onun kullanımı, iktidara kolaylık sağlarken; muhalefeti denetim altına almak için bir araç olarak kullanılır.

Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet tarihinin önemli bir bölümünde olduğu gibi, medya bastırılmış muhalefetin kendisini ifade etme mecrası olmuştur. Güçlü iktidarlar karşısında yıkıcı bir muhalif alan olan medya organları tasfiye edilmiş, iktidarlar tarafından sıkça sansürlenmiş ya da kapatılmıştır. Mecliste temsil edilmiş

ancak meclisten uzaklaştırılması sağlanmış muhalefet partileri¹² için medya, hep kullanışlı bir kanal olmuştur. Batılılaşma sürecinin kendini hissettirdiği 19.yy'ın üçüncü çeyreğinden sonra, gazete basımı artmaya başlamış ve basın yavaş yavaş devlet tekelinden çıkmıştır. İkinci Abdülhamid döneminde ağır sansürlerle karşılaşmaya başlayan medya, ikinci meşruiyet döneminde yeniden muhalif seslerin yükseldiği bir mecra haline gelmiştir. Abdülhamid'in sürgüne gönderdiği muhalifler, İttihatçılar zamanında da görev alamayınca, seslerini duyurmak için Fedakâran-ı Millet Cemiyeti'ni kurmuştur. Cemiyetin kurulmasının hemen ardından Hukuk-i Umumiye Gazetesi'ni çıkarmaya başlamış, İttihatçıların baskısıyla yayın yapmakta zorlanan gazetenin binası ve çalışanları, yayın hayatına başlamadan önce ve yayın hayatı boyunca defalarca saldırıya uğramıştır. Türk demokrasi tarihinde, medya muhalefet için kullanışlı, iktidar içinse kendi devamlılığı için sansürlenmesi zorunlu bir alan olmuştur.

Medya insanların nasıl düşüneceği ve nasıl tepki vereceğine karar verme gücüne sahiptir. İnsanların hassasiyetlerini, önceliklerini ve ideallerini şekillendirme etkisi olan medya, iktidar ve muhalefet için olmazsa olmaz bir kaynaktır. Medyanın iktidar için önemi, kitle iletişim araçlarının keşfedilmesi, kullanılması ve yaygınlaşmasıyla eşgüdümlü ilerlemiş ve önemini arttırmıştır.

Kitle iletişim araçlarının, öneminin anlaşılmasıyla beraber, bilinç inşası, algı yönetimi, rıza üretimin vb. gibi kavramlar enformasyon toplumunun adı sıkça zikredilen kelime grupları haline gelmiştir. Özellikle de baskılarla kurulan iktidarların uzun süreli hâkimiyet sağlayamaması nedeniyle, kansız ve baskısız yönetim havası estirmek amacıyla yarattıkları hegemonyayı korumak ve bunu sürdürmek; bu sayede kendi alan hâkimiyetine, meşruiyet kazandırmak isteyen iktidarlar için ana bir kaynak niteliğindedir. Çünkü insanların anlamlar dünyasına müdahale etmenin tek yolu dildir ve dilin en kolay geçiş kanalı medyadır. İktidar, medya aracılığıyla hatalarının üstünü kapatmakta, faydalı icraatlarının sıkça medyada yer almasını sağlayarak ürettiği propagandayla, muhalefetin önüne geçebilme şansı bulmaktadır. Bu en demokratik yöntem olarak görülebilir. Çünkü medya aracılığıyla doğrudan, muhalefeti saf dışı bırakmanın yanı sıra muhalefet partileri ve muhalif hareketleri doğrudan hedef göstererek, baskı altına almak katı iktidarlar için oldukça kolaydır.

¹² Fedakaran-ı Millet Fırkası.

Hegemonya örtüsünden başkaldıran muhalif her sesin ve karşıt irade beyanlarının önünü kesmek için çeşitli yöntemlere başvuran iktidarlar, bu baskı oluşturma pratiklerinin, halk iradesine etki ettiğini ve bireysel şiddetin, kolektif tepkiye dönüştüğünü fark ettiler. Bu keşif neticesinde, her türlü kanuni yaptırıma rağmen, medya aracılığıyla, sıkça hedef göstermeye başvurdular. İktidar bu sayede ya güç uygulamıyor, halkı yönlendiriyor ya da yapacağı legal olmayan uygulamalarla örülü sistemi, kamuoyu algısıyla meşrulaştırıyordu.

Faili meçhul cinayetler ve linç girişimleri gibi şiddet kaynaklı tepkilerin uygulandığı bireyler ve bu bireylerin siyasal iktidarla olan fikir ayrılıkları incelendiğinde, iktidara yakın kaynaklarca hedef gösterildikleri ve bu bireylere düşman algısı yaratıldığı görülmektedir. Hedef göstermelerin siyasal iktidarla olan bağının bir diğer boyutu ise bu süreçte işlenen suça yönelik yaptırımlarda, hukuk zafiyetinin ortaya çıkmasıdır. İktidar iradesine yakın bireylerin yarattıkları mağduriyetlerin, hukuk zafiyetine uğraması sonucu, iktidar seçmeni şiddetinin dozunu arttırmakta; iktidara gücü veren seçmen, iktidardan bu yönlü güç almaktadır.

Herkesin iktidarı olmak vaadiyle seçimlere giren siyasi parti temsilcilerinin, demokratik söylemlerinin, seçimler neticesinde iktidarı ele almalarıyla ne şekilde değiştiğini; toplum içindeki bireyleri kontrol altında tutmak, aynı zamanda iktidarlarının meşrulaşması için, eşik bekçilerinin de aracılığıyla, medya kanalıyla kamuoyu yaratma yoluna gittikleri inkâr edilemez bir gerçektir. Burada iktidarın kötü faaliyetlerin yumuşatılması ve muhalefetin kötü faaliyetlerinin erişime daha açık alanda bırakılması söz konusudur. İktidar tekrar eden şekilde sunulmuş pozitif propagandasını yaparken, muhalefetin iktidar aleyhindeki bir şeye halkı inandırması oldukça zordur. Medyanın iktidarın denetiminde olmadığı ülkelerde daha az enerji gerektirecek bu ikna çabası, medyanın iktidar denetimi altında olduğu standartlarda, muhalefet için ilave zaman ve maliyet anlamına gelmektedir. Bu da muhalefet için eşit yarışma hakkını zora sokan bir süreç ve konjonktür yaratmaktadır.

Medya ağlarının ve internetin yaygınlaşması ve sosyal medyanın kullanımının artmasıyla birlikte, medya kanallarında hedef göstermelerin amacının, bu sayede ortaya çıkan kutuplaşmalarla siyasi partilerin ve ülkelerin, seçmenlerini aktifinde korumaya yönelik politikası olduğu fark edilmiştir (Prior, 2003). Aynı durum

uluslararası siyasi alanda oluşan merkez-çevre¹³ ilişkisinde de söz konusudur. ABD’de meydana gelen 11 Eylül saldırılarının, medyada yer alma şekline bakıldığında, NATO’nun devamlılığının hayati önemi vurgulanmıştır. Nitekim bu propaganda başarılı olmuş; Ortadoğu’da oluşan ABD gücü, NATO üstlerini özgürce kullanmış ve istediğini elde etmiştir. Bu konuyla alakalı tüm haberler, Batı’nın süzgecinden geçerek sunulmuş ve Ortadoğu’nun kaderi, tehdit altında olduğunu düşünen halkın tam yetki verdiği bir devletin vicdanına bırakılmıştır. Bu süreçte yaşanan keyfi uygulamalar göz ardı edilmiş ve bölge siyasal çıkmaza girmiştir. Ancak medyanın gücü süreç boyunca 11 Eylül saldırıları üzerinden haksız uygulamaları meşrulaştırmıştır.

Chomsky ve Herman’ın “Rızanın İmalatı” adlı çalışmasında, medyanın gücü konusunda El Salvador, Guatemala ve Nikaragua siyasetini örnek gösterilmiştir. Çalışmasının “Ana Muhalefet Ön Tarafa” bölümünde, bahsi geçen bu ülkelerde, kitleleri arkasına alan halk hareketlerinin ana muhalefeti oluşturmasına rağmen, ABD’nin basın aracılığıyla, tüm bu hareketleri saf dışı bıraktığını ve ana muhalefet olarak, kitleleri arkasına almamış siyasi aktörleri ön plana çıkarttığını belirtilmiştir. Medya aracılığıyla yapılan propagandayla, zorla ve entrikayla dışlanan ana muhalefetten bahsedilmiştir. Medya gücüyle, halk, kendine ait gerçeklerden mahrum edilmiştir. Bu konumda ABD merkez, bahsi geçen ülkelere çevreyi oluşturur ve medyası güçlü olan, kalanının siyasi yaşamını etkileme şansına sahiptir. Makro düzeyde gördüğümüz bu etki, mikro düzeyde ele alınacak olursa eğer, iktidarın dolaylı olarak, muhalefeti medya aracılığıyla yorumladığı ve denetlediğini söyleyebiliriz. Medyada oluşacak denetim, doğrudan gerçek muhalefeti saf dışı bırakabildiği gibi var olan muhalefetin etki gücü ve alanını etkileyebilir.

Medya, gösterdikleri ve ihmal ettikleriyle tüm bu demokratik var oluş çabalarını boşa çıkarır. Bağımsız bir medya ise muhalefetin etkinleşmesine güç sağlayacaktır.

Bir iktidarın, medya konusundaki başarısını ölçmek için gerçekleri ne kadar manipüle ettiğine değil, bilakis halka ait gerçeklerden, halkı ne kadar mahrum ettiğine bakılmalıdır. Harold Pinter, 2005 yılında Nobel Edebiyat Ödülü alırken yaptığı konuşmada bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Gördüğümüz kadarıyla politikacıların çoğu gerçekle ilgilenmez, iktidarla ve o iktidarı korumakla ilgilenir. O iktidarı

¹³ Merkez ve çevre ilişkisinde merkez, iktidar gibi etki gücü ve yönetme yetkisi temelinde değerlendirilmiştir.

sürdürmek için halkın hakikatten, hatta bizzat kendi hayatlarına ait hakikatlerden yoksun bırakılması özellikle önem taşır”. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi kendi hakimiyetini düşünme önceliği olan iktidarın, gerçeklerin sunumuna etki etmekte gösterdiği gayret, onun devamlılığının anahtarıdır.

Muhalefet, kendisini ifade edecek ve görünür kılacak medya imkanlarına sahip olmak zorundadır. Ancak demokrasinin eşit yarışma hakkı olarak nitelediği medya kullanımı, güçlü iktidarlar karşısında çok zordur. İktidar doğası gereği fırsatını bulduğu zaman, her türlü şiddeti kullanma şansına sahiptir. İktidarı denetleyecek mekanizma hukuk olacaktır, hukuk saf dışı kaldığıdaysa, iktidarın muhalefetin yarışma hakkını, temelden sarsması muhtemeldir.

Muhalefet, gündemi doğrudan iktidarın belirlediği bir tabiatta, kendi gündemine odaklanma ve bu gündemi konuşma şansına sahip değildir. Hatta iktidarın gündemini konuşurken dahi özgür değildir. Çünkü iktidarın başta medya olmak üzere elinde bulundurduğu güçlerle inşa ettiği toplum ve bilinç, temel zihinsel özgürlüğünü kazanamaz ve farkında olmadan iktidarın baskısını, kamuoyu algısıyla her gün yeniden üretir. Bu bilinçli bir eylem olmadığı gibi, muhalefetin etkinlik alanını da doğrudan etkileyen bir etkene dönüşür. Örneğin Türkiye’de sınır ötesi operasyonları düşünecek olursak eğer, HDP ve MHP’nin tepkisi bizi şaşırtmaz. Ancak HDP’ye yakın Kürt seçmeni pro-aktifinde bulunduran ve olağan portföyü sayan CHP, ifadelerini ve tepkisini kontrollü sunmak zorundadır. Esnek siyaseti sayesinde, HDP’li seçmenin bir bölümü için alternatif görülen parti, siyasal konjonktür gereği zorunlu bir destek sunmak zorunda kalmış olsa da süreç boyunca, ifadelerini seçerken kudretli bir dikkati gözetmiştir. Milliyetçiliğin arttığı bir süreçte, ne söyleyeceğine dikkat etmek konusunda temkinli davranmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki toplumda oluşan bu bilinç doğrudan iktidarın etkisi altındadır.

İktidar, medya sayesinde kendi rakibini seçme şansına sahiptir. 2020 ABD Başkanlık seçimlerine giden süreçte, Demokrat Parti adayları ve stratejik noktalarda yaşanan gelişmeler oldukça dikkat çekicidir. Demokratların en güçlü adayları; Joe Biden, Bernie Sanders, Elizabeth Warren, Michael Bloomberg’dir. Biden, 14 eyaletin 10’unda kazanan taraf olmuştur. Süper Salı yaşadığı kayıp dolayısıyla, Warren seçimden çekilmiş, Bloomberg ise Biden lehine ön seçimden çekildiğini açıklamıştır. Adaylar açıklandığı günden beri Cumhuriyetçi adayların rakibi bellidir. ABD Başkanı

Trump, Biden ve ailesi hakkında araştırma yapması konusunda Ukrayna Devlet Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenskiy'den yardım istemiş ve bu olay tüm dünyada medya gündeminde sıkça yer almıştır. Bunun ortaya çıkması sonrası, sonuçsuz kalacak bir azil süreci başlamıştır. Bu süreç Biden'ı diğer tüm rakiplerinin önüne geçirmiş ve Trump kendi rakibini dolaylı yoldan kendisi seçmiştir. Benzer bir örnek Türkiye'den verilecek olursa eğer: CHP Kurultaylarına kısa bir süre kala, iktidara yakın medya organlarında, Muharrem İnce lehine söylemler yapılırken, Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu'nu gündemine almaktadır. Bunun sonucunda her koşulda kazanan mevcut Genel Başkan Kılıçdaroğlu olmaktadır. İktidar medya aracılığıyla kendi rakibini belirleyecek kadar kurumsal ve etkilidir. İktidar kimi muhatap alırsa, rakibi odur.

Medyayı sadece geleneksel medya araçlarından ibaret kabul etmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Sosyal medya, özellikle onu kullanan ve ikna edilmesi diğer seçmenlere oranla daha zor olan, “bireysel kitlenin” en yoğun bulunduğu medya alanıdır. Günümüzde en pahalı reklam alanını oluşturan yeni medya, önemli bir propaganda alanı olmasının yanında, pahalılığı nedeniyle düşük sermayeli partileri geride bırakacağı için özellikle iktidarlar için önemli fırsattır. Bu alanın bir diğer niteliği ise kişileri, matematiksel, sistematik temelde programlaması ve kategorize edebilmesidir. Bu konuda verilebilecek en iyi örnek, 2016 ABD Başkanlık seçimleridir.

2016'daki ABD başkanlık seçimleri siyasette önemli olanın “bilinmeyen birilerine erişmek değil; tanıdık birilerine erişmek” olduğunu gösterdi. Cumhuriyetçi adaylar içinde en az desteğe sahip olan Donald Trump'ın, Cambridge Analitik ile anlaşması sonrası Trump seçimin en gözde adayı haline geldi. Facebook'un kurucusu ve sahibi Mark Zuckerberg'ün, Facebook kullanıcısı ABD seçmenlerinin profilleri ve buradan çıkan kişisel dataları Cambridge Analitik ile paylaşmış olması, tüm anketleri yanılttı. Clinton son güne kadar anketlerde öndeydi ama Cumhuriyetçilerin Cambridge Analitik ile anlaşmasını duyurması sonrası Clinton her ankette güç kaybetti. Tüm bunlara rağmen beklentiler, Clinton'ın az bir farkla seçimi kazanması yönündeydi ancak son 48 saatte kararsız seçmenleri ve sandığa gitmeyi düşünmeyen seçmenlerin önemli bir kısmının, Donald Trump'a oy vermesi sağlandı. Facebook'un oluşturduğu kişisel dataların ışığında, birbirinden farklı 36 milyon mesaj oluşturuldu. Bu mesajlar

kişilerin, neyi eleştirdiği, neye tepki verdiği ne ile memnun edildiği göz önünde bulundurularak sistem tarafından otomatik olarak oluşturuldu.

Türkiye’de iktidarlar dünyanın en kapsamlı örtülü ödeneğine sahiptirler. Bu iktidarlara para harcama konusunda fırsatlar sunmaktadır. Aynı zamanda klientalist yapılar içerisinde fon sağlayıcılar, iktidarlara sermaye sağlamayı tercih ederler. Çünkü entegre ticaret sisteminde, iktidarın kolaylayacağı prosedürlere her zaman ihtiyaç duyarlar. Yukarıdaki örnek Türkiye’ye uygulandığında bu tarz yüksek sermayeli seçim çalışmaları yapma şansı sadece iktidarların elindedir. Bu medya kullanımını konusunda muhalefetin elini zayıflatmaktadır.

Medya gerçek üzerinde oynama yaparak, var olan eşitsizlikleri ve iktidar yapılarını doğallaştırır ve meşrulaştırır. Medya, iktidarın temel bakış açısını yayarak, yönetilenlerin eleştirel bakış açısı ve düşüncenin gelişmesinin önüne geçer.

3.6. Seçim Güvenliği

Açık oy gizli tasnif esasıyla yapılan 1946 seçimlerinden sonra yoğun tartışmalara sebep olan seçim güvenliği, demokrasinin mihenk taşı seçimlerin itibarını sarsmıştır. Çok partili sisteme geçişin ilk seçimi olan 1946 seçimlerinin denetimi, adli birimler yerine, jandarmanın da dâhil olduğu idari birimler nezaretinde yapılmıştır. 1950 yılında çıkarılan yasa ile “gizli oy- açık tasnif” usulüne geçilmiş ve adli denetim altında yapılan ilk seçim 1950’de yapılmıştır. 1950 seçimleri CHP’nin 27 yıl süren tek parti iktidarına son vermiştir.

Türk demokrasi tarihi boyunca, siyaseti temelden etkileyen birçok tartışma gündeme gelmiştir. Askeri vesayet dayatmaları altında yapılan seçimler, 1982 referandumu, 2003’ten sonra seçmenlerin belirlenmesinde ve oy sayımında kullanılan sanal sistem vb. seçim güvenliğinin halen tartışılıyor olmasına neden olmuştur.

Askeri vesayetlerin seçim güvenliğine etkisi incelendiğinde, verilebilecek en iyi örnek 1982 referandumudur. 1982 Türkiye Anayasa Referandumu’nda “evet beyaz renkle; hayırsa mavi renkle” gösteriliyordu. Askeri vesayet yönetiminde gidilen seçimlerde, sürecin rengini değiştiren, zarfların şeffaf olması ve mavi renkli yani “Kenan Evren Anayasası’na hayır” diyenlerin rahatça görülüyor olmasıydı. Kenan Evren’in propagandasında kullandığı, “hayırcı cephenin hainliği ve terör yandaşlığı” vurgusu

ve askeri kontrol altındaki referandumda, “hayır” demek oldukça zordu. Anayasa, % 8.6 Hayır'a karşı % 91.4 Evet oyuyla kabul edilmişti.

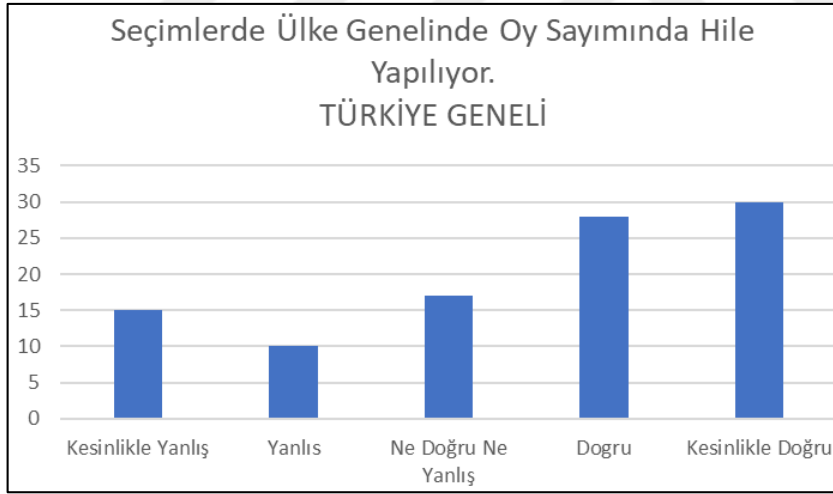
Yakın dönem tartışmalarının en önemlisi, oy sayım sürecine müdahale edildiği yönündedir. 2003 ve 2008 yıllarında yapılan kanun değişiklikleri ile seçimlerde yazılım alt yapısı olarak SEÇSİS sistemi uygulamaya konulmuş ve seçmen kayıtlarının tutulmasında İçişleri Bakanlığınca yürütülen MERNİS, seçim sonuçlarının aktarılmasında ise Adalet Bakanlığı'nca yürütülen UYAP projesi kullanılmaya başlanmış, böylece anayasaya göre YSK tarafından yürütülmesi gereken seçim sistemi idareye devredilmiştir (Taşcıoğlu, 2014). Bu değişiklikler üzerine seçim tarihinde ilk defa, 28 Mart 2004'te yapılan yerel seçimden, 22 Temmuz 2007 genel seçimine kadar 1.5 milyon artması beklenen seçmen sayısı 981.647 azalmıştır. Bu beklenmedik durum, seçimlerin idareye devredilmesi tartışmalarını şiddetlendirmiştir.

2015 seçimlerine gelindiğindeyse, Anadolu Ajansı'nın veri akışını etkileyerek, sandık başındaki kurul üyeleri dahil, sayıma katılan muhalif seçmen ve temsilcilerinin motivasyonlarını etkilediği ve bu durum sonucunda sandıkların terk edildiği teorisi ortaya atılmıştır. 31 Mart 2019 seçimlerinin İstanbul ili seçim sonuçları açıklanırken, seçimin iki popüler aday arasındaki oy farkı daraldığında Anadolu Ajansı'nın veri akışını durdurması, seçime müdahale olarak nitelendirilmiş, tekrarlanan seçimlerde ise Millet İttifakı'nın adayı Ekrem İmamoğlu, seçimi büyük bir farkla kazanmıştır. Bu süreçte oy farkını 800.000 arttıran temel materyallerin: seçim güvenliği, seçmen motivasyonu ve neredeyse yıllardır seçimlerden yana umudunu yitirmiş 300 bin kadar seçmenin yeniden sandığa gitmiş olması olarak görülmüştür.

Seçmenler seçimlerin bağımsız ve tarafsız yapıldığına güvenmek isterler. Bu şekilde seçime katılım motivasyonları artar. Çalışmanın başından beri belirtildiği gibi, önemli olan şey seçmeni sandığa götürmektir. Seçmenine uygun ortamı hazırlayıp sandığa götüremeyen partiler, seçime girmeden kaybederler. Seçimlerin bir şeyi değiştirmeyeceğini düşünen ve bu kanaatle sandığa gitmeyen seçmenlerin, azımsanamayacak kadar çok olduğu tahmin ediliyor. Bu seçmenlerin bireysel olarak muhalif olduğu düşünüldüğünde, muhalefet partisinin, pro-aktif seçmeni olarak nitelenecek yanlış olmayacaktır. Bu sürecin kazananı, tam destekle iktidara gelen olurken; kaybedeni ise pro-aktif seçmenini olarak ikna edemeyen ve desteğini

alamayan muhalefet olur. Bu oylar muhalefeti iktidar yapamayabilir ama güçlü bir muhalefeti yaratması muhtemeldir.

Tarih net bir şekilde gösterir ki iktidar dışında oluşan hiçbir güç boşa değildir. Her muhalif enerji uygun bir politik zeminde, kendisine yer bulur ve siyasi güç kazanarak karar alma mekanizmasına dahil edilir. Tarihte toprakla zenginleşen ve ticaretle dönüşen toplumlarda, bu sistemi yönetenler, iktidardan paylarına düşeni almışlardır. Monarşiden, oligarşiye, burjuvazi, toprak sahipliğine ve bugün yoğunlaşmış sermayenin mülkiyetine: adını ne koyarsak koyalım, etkili bir kitlenin desteğini alan ya da bu kitleyi çeşitli yollarla peşinde sürüklenme gücü bulan oluşumlar, iktidarlar için tehdit arz ederler. Bu oluşacak sistemi demokratik yapmaya yetmeyecekse bile demokrasiye giden yolun önünü açabilir. “Tek başına bir iktidar mı, yoksa iktidarın yanında onunla çatışan ve bu çatışmanın arasından yeni oluşumların çıkmasını sağlayabilecek bir yönetim anlayışı mı daha iyidir?” işte bu sorunun yanıtı, az veya çok bir kitlenin gücünü almayı gerekli kılar.

Şekil 3.3. Türkiye Geneline Oy Sayımına Güven Araştırması, KONDA

Şekil 3.3'te görüldüğü gibi, muhalif seçmenin, seçim güvenliği ve oy sayma sürecine dair önemli kaygıları vardır. KONDA'nın 2017 araştırma verilerine göre Türkiye genelinin %59'u, CHP seçmenlerinin %85'i, HDP seçmenlerinin %91'i, MHP seçmenlerinin (İyi Parti dahil) %72'si seçimlerde hile yapıldığını düşünmektedir¹⁴. Bu durum sonucunda seçime katılım motivasyonunu sağlamak, muhalefetin önünde

¹⁴ Türkiye'de Partilerin Seçmen Kümeleri İncelemesi, KONDA, 2017,

önemli bir engel teşkil ettiği gibi, seçmeni sandığa götürmek, önemli düzeyde enerji gerektirmektedir. Muhalefet siyaseten önüne bakmak zorundayken, gerisinden gelen problemlerle karşı karşıya kalmakta ve seçmene oylarının korunduğunu ve adil seçimlerin yapıldığına inandırması gerekmektedir¹⁵.

¹⁵ Ancak seçimlerin adil bir şekilde yapılmadığını ve oy sayımında şaibe olduğunun düşünülmesi, muhalefetin alışılmış başarısızlığını yumuşatmak için bir propaganda şansı sunar.

4. PARTİ KİMLİKLERİ VE SEÇMEN PROFİLLERİ

Çalışmanın bu bölümünde KONDA Araştırma Şirketi'nin seçmen profili verileri incelenmiştir. Tarhan Erdem'in 1986 yılında kurduğu KONDA Araştırma ve Danışmanlık Şirketi, 26 Mart 1989 Yerel Seçimleri için yaptığı çalışmasındaki başarısı ile öne çıkmış ve kritik önemdeki 1999 ve 2007 seçimlerinde gerçeğe en yakın tahminde bulunarak güvenilirliğini ispat etmiştir. İptal edilen İstanbul seçimlerinin ardından, 23 Haziran'da gerçekleşmiş olan seçimlere yönelik en doğru tahmini yine KONDA yapmıştır.

Yukarıdaki verilere ek olarak seçmen profilleri konusunda yapılmış en güncel ve kolay ulaşılabilir veri kaynağının KONDA İnteraktif olması, referans merkezinin mevcut araştırma ekseninde olmasını gerekli kılmıştır.

4.1. Türkiye Genelinde Seçmen Profili

TÜİK'in 2018 verilerine göre Türkiye'de erkekler genel nüfusun %50,2'sini, kadınlar ise %49,8'ini oluşturuyor. KONDA'nın 2017 verilerine göreyse seçmenlerin %52'si erkeklerden, %48'ini kadınlardan oluşuyor.

18-32 yaş gurubu %33, 33-48 yaş gurubu %35 ve 49 yaş üstü grup ise seçmen sayısının %32'sine tekabül ediyor. Seçmenlerin %27'si kendisini modern, %27'si geleneksel muhafazakâr ve %45'i dindar muhafazakâr olarak tanımlıyor. Kendisi dindar muhafazakâr olarak nitelendirenler, bu konudaki hassasiyetlerinin zedelenmesinden kaygılanan bir yapıya sahiptir ve diğer gruplarda olduğu gibi aşırı modern söylemleri kendi hayat tarzlarına tehdit olarak görürler. Genel manada bir çıkarım yapacak olursak eğer, CHP'nin özellikle kendisini dindar muhafazakâr olarak görenlerden oy alması çok zordur. Yine kadın bir genel başkanın varlığı yönünden İyi Parti de bu konuda seçmeni ikna etmekte zorlanacaktır. %45 gibi önemli bir kitleden asla oy alamayacak konumda olmak iktidar olmanın önünde engel teşkil etmektedir. AKP'ninse %27'yi oluşturan modern kanattan oy alması zor gözükmektedir. Ama kalan önemli çoğunluk olan %73'e doğrudan politika üretebilmektedir. Aradaki fark hesaplandığında dindar muhafazakârları ikna edebilme şansı yüksek olan, %18 ile önde başlayacaktır. Baraj konusu göz önünde bulundurulunca, bu Ak Parti'nin pastadan en büyük dilimi alacağı anlamına gelmektedir.

Kökenlerine göre, seçmenlerin %79'u Türk, %14'ü Kürt, %3'ü Arap, %3'ü Zaza ve %1'i diğer kökenlerden oluşmaktadır¹⁶. Bu durum Türkçü siyaset için bir şans olarak görülüyor olsa da özellikle siyasetini Türkçülük esasında yapan MHP'nin 50 yıllık geçmişi içinde, üzerine yapışan etiketler, ideolojik görüş çatışmalarındaki taraflardan biri olması ve bu çatışmaların doğrudan veya dolaylı yoldan darbeleri tetiklemesi nedeniyle, dezavantajlı durumdadır. Buna nazaran esnek siyaset yapan, genç ve dinamik Ak Parti¹⁷, seçim sonuçları ışığında da görüldüğü gibi bu kanattan da önemli payı almaktadır.

Genel oy tercihinizi hangisi etkiler diye sorulduğunda, seçmenlerin %30'u ideoloji, %23'ü lider, %16'sı taraf diye cevaplarırken %20 son dakika karar verdiğini ve %11 partisiz olduğunu belirtmiştir¹⁸. Erdoğan bu hususta, kendi seçmenini liderliği etrafında konsolide etmesi yönünden avantajlı durumdadır.

Genç seçmenin en fazla bulunduğu ülkelerden biri olan Türkiye'de işsizlik, özgürlükler ve yaşama erişim belirleyici niteliktedir. Teknolojik gelişimin artması, özellikle gençleri diğer ülkelerdeki yaşam standartlarını görüyor olması, jenerasyonlar arası beklenti farklılaşmasını yaratmaktadır. Bu noktada partilerin üzerine düşen beklentileri doğru şekilde ölçüp, herkese politika üretmeye çalışmaktır. Gelişen teknolojinin, ona erişen herkesin beklentilerini çeşitlendirdiği düşünüldüğünde ise dinamik olarak kamuoyu ve seçmen araştırmaları yapmaları zorunludur. Son dönemlerde görülüyor ki gençlere ulaşmak için geleneksel kitle iletişim araçları yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle iletişim kurgularken doğru bir medya planlama yapılmalı ve doğrudan hedef kitleye uygun kanal seçilmelidir.

4.2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Parti Kimliği

2002 seçimlerinden bu yana siyasal gündemin belirleyici aynı zamanda tek başına iktidar olma niteliğiyle ise koalisyon kaygısının gidericisi olma özelliği taşıyan Adalet ve Kalkınma Partisi, Millî Görüş geleneğinin temsilcisi Refah Partisi'nin, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması sonucu kurulan Fazilet Partisi'nin yenilikçi kanadınca kurulmuştur. Kuruluşundan 15 ay sonra yapılan 3 Kasım 2002 seçimlerinden birinci parti olarak çıkmış ve %45'in oyunu alan partilerin barajı

¹⁶ Seçmen Kümeleri İncelemesi, KONDA, 2017.

¹⁷ Ak Parti 14 Ağustos 2001 yılında kurulmuştur ve CHP ve MHP gibi partilere göre daha yenidir.

¹⁸ Seçmen Kümeleri İncelemesi, KONDA, 2017.

geçememesi sonucunda, %34,63'lük oyla 365 milletvekili kazanarak tek başına iktidar olmuştur.

Parti, Türkiye'nin fırsat ve kazanımlarını belirttiği programında kuruluş amacını şöyle açıklar:

Geniş bir toplumsal istek doğrultusunda kurulan partimiz; binlerce yıldır aynı coğrafya üzerinde barış, dostluk ve kardeşlik içinde birlikte yaşayan, ortak bir kaderi paylaşan, sevinçleri, kederleri, kıvançları ortak olan tüm halkımızın partisidir. Partimiz, dürüst, dinamik, ilkeli kadroları ve ülkemizin ufkunu açacak bir siyasal perspektif ile halkımızın yıllardır çekmekte olduğu sıkıntıları sona erdirmeyi, siyasal sistemin problem çözme ve karar alma yeteneğini geliştirmeyi, ülkemizin kalkınmasının önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmayı, Türkiye'yi layık olduğu aydınlığa kavuşturmayı amaçlamaktadır¹⁹.

“Herkes özgür olmadıkça kimse özgür değildir” ifadesiyle herkesin özgürlüğünün önemsendiğini ifade ettiği programda Ak Parti, hedeflerini ve var oluş zeminini şöyle açıklamaktadır:

“Partimiz, geleneğin ve geçmişin birikimiyle ülkemizin sorunlarına, dünya gerçekleriyle paralel biçimde, özgün ve kalıcı çözümler sunmayı hedefleyen, topluma hizmet etmeyi esas alan, ideolojik platformlarda değil, çağdaş demokratik değerler platformunda siyaset yapmayı benimseyen bir partidir. Partimiz bu vasfıyla tüm vatandaşlarımızı cinsiyetleri, etnik kökenleri, inançları ve dünya görüşleri ne olursa olsun ayırım yapmaksızın kucaklamaktadır. Bu çoğulcu anlayış temelinde, yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi ve üzerinde yaşamakta olduğumuz vatana mensup ve sahip olma gururunun bütün yurttaşlarımızla paylaşılması, partimizin temel hedeflerindedir. Bireyi bütün politikaların merkezine alarak demokratikleşmenin sağlanmasını, temel insan hak ve özgürlüklerini temin etmeyi ve korumayı en önemli ödevleri arasında sayar. Partimiz, Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlüğünün, laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin, sivilleşmenin, demokratikleşmenin, inanç özgürlüğünün ve fırsat eşitliğinin esas kabul edildiği bir zemindir²⁰.

¹⁹ Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı.

²⁰ Adalet ve Kalkınma Partisi Parti Programı.

Ak Parti, politikasını, kendi propagandasında da kullandığı gibi, Menderes önderliğindeki Demokrat Parti'nin toplum sorunlarına yönelen ve siyaseti sivilleştirilen ve Özal önderliğindeki Anavatan Partisi'nin savunduğu ekonomide serbest piyasa, özelleştirme; toplumsal yaşamda etnik kökeni bir kenara bırakarak ortak iyiliği savunmaya dönük politika üretme ve eşit bir yaşamı temin etme çevresinde şekillendirmektedir.

Ak Parti, kendisini laik olarak tanımlayanlar tarafından bir alternatif olarak görülmemekle birlikte, söylemleri ve uygulamalarıyla, seküler seçmen tarafından kendi yaşamsal özgürlüklerine bir tehdit olarak algılanmaktadır. Ak Parti aynı zamanda, dini cemaatleri yönetimin paydaşı yapma ve siyaseten rant sağlamalarına öncülük etme eleştirisi almakta ve Erdoğan'ın demokratik muhafazakarlık iddiasıyla yola çıktığı politikasının, siyasal İslamcı geleneğe yaklaşmasından rahatsızlık duyulduğu ifade edilmektedir²¹.

Tüm bu gerekçelere rağmen Ak Parti esnek siyasetiyle herkesin partisi olma iddiasına sahiptir. Çünkü siyasetinde keskin çizgiler yoktur. Ak Parti belediyeçilik konusundaki başarısıyla, milletvekili seçiminde kaybettiği yerlerde dahi yerel seçimlerde önemli başarılar elde etmektedir.

Ak Parti, Türkiye'deki siyasal bölgeleri en iyi şekilde analiz etmekte ve adaylarını bölgelere uygun şekilde seçmektedir. Diğer partiler de siyasi araştırmalar yapmaktadır ancak Ak Parti, üzerindeki nitel etiket sayısı az olduğu için daha şanslı konumdadır²². Örneğin Antalya'da laik seçmene de hitap eden Menderes Türel'i, Kocaeli'nin merkez ilçesi İzmit'te bölgeyi ve rakibinin cinsiyet kimliğini gözeterek Azize Sibel Gönül'ü, Yüksekova'da Kürt siyasetinin önde gelen isimlerinden Abdullah Zeydan'ın kardeşi Teoman Zeydan aday göstermiştir.

MHP'nin Kürtçü, HDP'nin Türkçü ve CHP'nin dini temelde açıklamaları karşılıklı bulmazken; Ak Parti her söylemle kendisine seçmen kazandırma şansına sahiptir. Bu durum sadece AKP'nin siyasi sicili ve duruşundan kaynaklanmamakta ve temelde partiyi ayakta tutan ve seçmeni konsolide eden Erdoğan ve onun hitabet yeteneğidir.

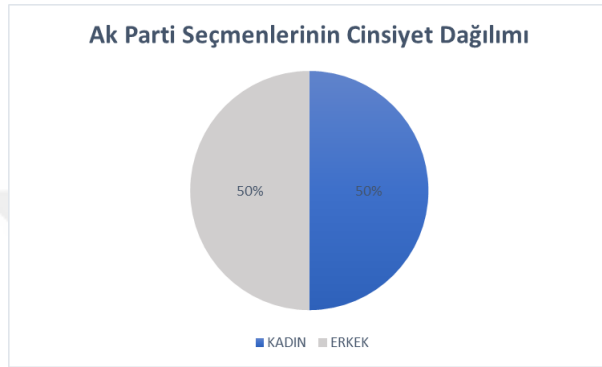
²¹ Seküler parti ve kuruluşlar tarafından, Ak Parti siyasetine “dindar nesil yaratma projesi ve bu hususta cemaatlerle iş birliğine gitme” eleştirisi yapılmaktadır.

²² Ak Parti'yi tamamen milliyetçi, cumhuriyetçi, ilerici ya da gerici olarak tanımlamak uygun olmayacaktır. Parti bu tanımlamalar için gençtir. Ancak genç olması dışında siyasal piyasaya hâkim olduğu için, esnek siyaseti dolayısıyla bu kalıplardan önemli ölçüde uzak kalacaktır.

Çalışmanın diğer birkaç bölümünde de bahsedildiği gibi Ak Parti, genç, yaşlı, dindar, seküler, Türk, Kürt vb. tüm halk kitlelerine siyaset üreten ve pazarlayan-pazarlayabilen tek partidir ve mevcut siyasi başarısı tesadüfi değildir.

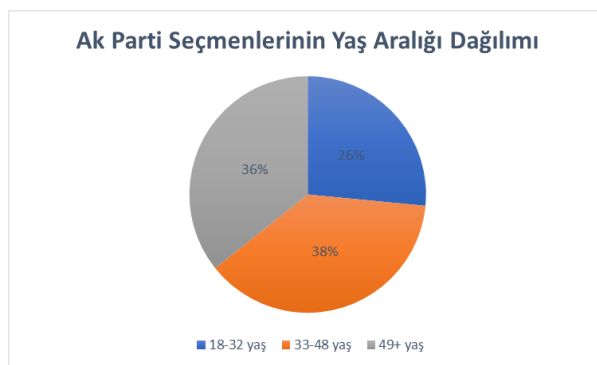
“Herkes kendisinden bir şey bulursa, herkes kendisinden bir şey verir”.

4.2.1. Ak Parti Seçmen Profili

Şekil 4.1. Ak Parti Seçmenlerinin Cinsiyet Dağılımı

Ak Parti'nin yıllar içerisinde kadın seçmen oranı azalmış olsa da ortalamaya vurulduğunda kadın ve erkek seçmen oranı eşittir. Kadın seçmen oranı diğer tüm partilerden yüksektir ve Türkiye ortalamasının üstündedir. Siyasi başarısının Erdoğan dışındaki en önemli etkeni kadın kollarının yoğun çalışma performansıdır. Erkeklerin seçim sürecinde yoğunlaştığı parti, kadınların seçim dönemleri dışında da sürekli aktif olduğu bir yapı oluşturmuştur.

Şekil 4.2. Ak Parti Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı

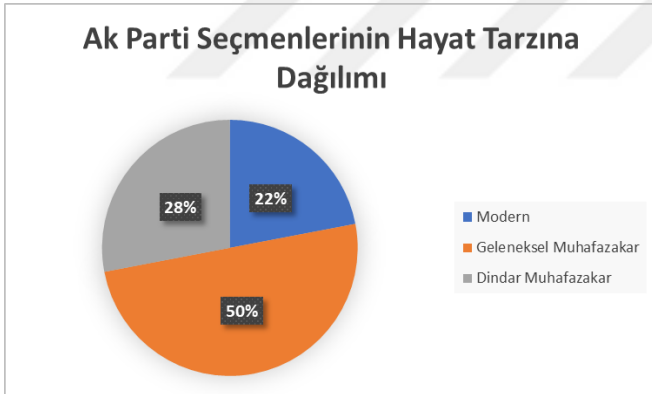
Ak Parti genç seçmendeki desteğini sürekli olarak kaybetmektedir. 2010'dan 2017'ye kadar olan süreçte, genç seçimde %8 oy kaybetmiştir. Buna oranlar 49+ yaş gruptaki

oyu %8 artmıştır. Bu durumun oluşmasında gençlerin beklentilerindeki değişim, işsizlikteki artış ve anayasal özgürlükler konusunda taşıdıkları kaygı etkili olmuştur.

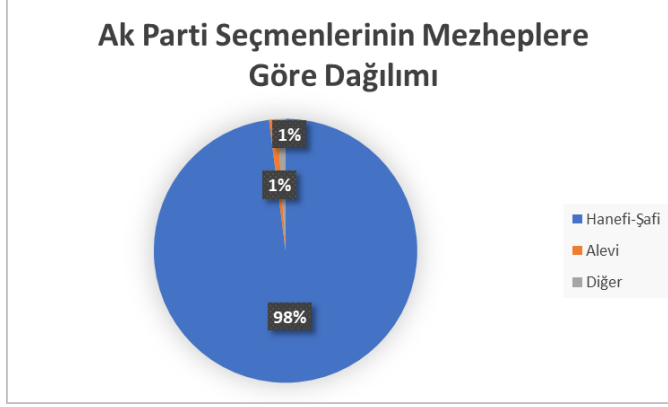
Şekil 4.3. Ak Parti Seçmenlerinin Etnik Köken Dağılımı

Etnik gruplardan aldığı oy Türkiye Ortalamasına yakındır. Erdoğan, epik hitabet gücü ile Türk seçmeni ve din temelli söylemiyle hem Türk hem de Kürt seçmeni etkilemektedir.

Şekil 4.4. Ak Parti Seçmenlerinin Hayat Tarzına Göre Dağılımı

Kendi hayat tarzını modern olarak tanımlayanlar, Türkiye ortalamasının yarısından az; dindar muhafazakar olarak tanımlayanlar ortalamanın altında; geleneksel muhafazakar olarak tanımlayanlar dengededir. Eğitimli orta sınıfta kendisini modern olarak tanımlayanların sayısı iki katına çıkmakta, dindar muhafazakar olarak tanımlayanlarsa gözle görülür seviyede azaltmaktadır.

Şekil 4.5. Ak Parti Seçmenlerinin Mezheplere Göre Dağılımı

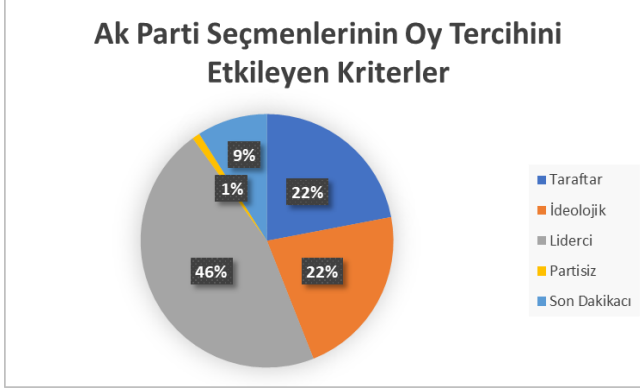
Seçmenlerinin tamamına yakını Sünni ve Hanefi kökendeki insanlardan oluşur. Alevi Açılımı gibi önemli adımlara rağmen Alevi seçmende karşılık bulamamaktadır. Bu durum Ak Parti'nin din temelli söylemleri ve adımlarının sonucudur.

Şekil 4.6. Ak Parti Seçmenlerinin Dindarlık Derecelerine Göre Dağılımı

Sofu ve dindar oranı Türkiye ortalamasının üstünde; İnançlı ve inançsız oranı ortalamadan altındadır. Partinin siyasal İslamcı ve seçmenlerinin çoğunlukla dindar muhafazakar olması, ortak(öncü) oy davranışı²³ sergileyen cemaatlerle yakın ilişki kurmasına neden olmuş ve seküler seçmenin, partiye mesafeli yaklaşması sonucunu doğurmuştur.

²³ Bir kanaat önderinin, sevilen bir akilinin ya da cemaat önderinin, bir gurubun veya üyelerin oyuna karar vermesi durumuna, “öncü ortak oy davranışı” ve bunun sonucu verilen oya ise “yönlendirilmiş oy” denir.

Şekil 4.7. Ak Parti Seçmenlerinin Oy Tercihini Etkileyen Kriterler

Liderci seçmeni Türkiye ortalamasının iki katı; son dakikacı seçmeni ortalamasının yarısı ve Partisiz seçmeni ortalamasının çok altındadır. Tüm siyasi çevrelerce, Erdoğan liderlik vasfı kabul görmektedir. Sahaya çıktığı an itibariyle, partiden kopanları partiye getirme başarısına sahip olduğu, kamuoyu araştırmalarınca ortaya konulmuştur. Seçmenlerinin 4/5'i kent ve metropolde yaşamakta olduğu düşünüldüğünde; alt yapı, trafik ve bunun gibi şehir sorunları seçmeni doğrudan ilgilendirmektedir.

4.3. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Siyasi Kimliği

Cumhuriyet Halk Partisi, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin devamı olarak 9 Eylül 1923'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulmuştur. Parti logosu olan altı ok, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkelerini sembolize eder ve Parti programı bu temelde şekillenmektedir. Parti programında bu durum,

“Ulusal Bağımsızlık Mücadelesinin birikimleri ve Atatürk Devrimleri ile bu eşsiz sürecin felsefi ve ahlaki değerlerinin özünü oluşturan Altı Ok İlkeleri, bir bütün olarak, siyasi kimliğimiz ile ideolojimizin, Parti Programımızın tarihsel kaynağı ve en güçlü dayanağıdır”²⁴ şeklinde ifade edilir.

Chp'nin hedefi,

“Her türlü ayrımcılığı reddedip insana öncelik veren, daha demokratik ve katılımcı bir toplum yapısına kavuşmuş, temel insan hak ve özgürlüklerinde en ileri ülkeler düzeyine erişmiş, her türlü eşitsizliği gidererek ulusal dayanışma duygularını güçlendirmiş, sosyal adalete dayalı bir toplum yapısı oluşturmuş, siyasette ve

²⁴ Cumhuriyet Halk Partisi Parti Programı, Hedef ve Önceliklerimiz.

yönetimde temiz toplum yaratma amacına ulaşmış, ülkede yurttaşlık, kardeşlik, dayanışma ve birlik bağlarını güçlendirmiş, ekonomide fırsat eşitliğine dayanan, sürdürülebilir, bireyler ve bölgeler arasında dengeli bir kalkınma sürecine girmiş, bilgi ekonomisine dayanan ve uluslararası alanda rekabet gücü yüksek, yurttta ve dünyada barışı, ülkemizin ve yurttaşlarımızın güvenliğini ve çıkarlarını koruyan, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış, bir Türkiye yaratmak”²⁵ olarak belirtilmiştir.

CHP'nin ana kaynaklarını, Atatürk'ün modernleşme devrimi ve altı ok ilkeleri, sosyal demokrasinin evrensel kuralları ve Anadolu ve Trakya'nın tarihsel ve felsefi birikimidir. Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Partisidir. Atatürk'ün önderliğinde ve onun devrimleri ışığında tek partili 27 yıla hükmetmiştir. Atatürk ve İnönü liderliğinde modern hukuk, eğitim ve yaşam standartlarını benimsemişlerdir. CHP, kurtuluş mücadelesinin halk kanadının birleşimiyle oluşan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin devamı niteliğinde olduğu için toplumun ve devletin temeli ve temsilcisi olduğunu söylemektedir. Halkın bölgesel direnişini ulusal egemenlik temelindeki taahhütlerle bir araya getirmiş ve bu taahhütleri yerine getirmiştir. Her konuda yıpratılmış bir topluma en üst insanlık derecesinden muamele ederek, hukuki alanda özellikle yurttaş ve kadın haklarında bir çağı kapatıp yeni ve modern bir çağın kapılarını açmıştır.

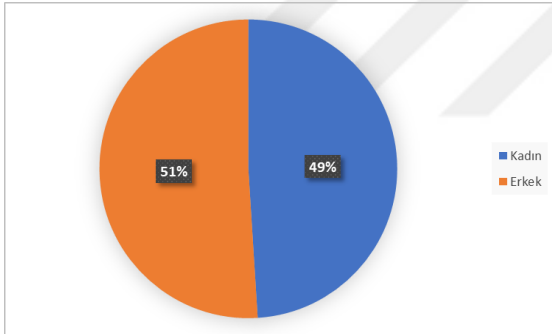
Cumhuriyet Halk Partisi bunca kudretine rağmen, karşısına çıkan her rakibe karşı seçim kaybetmiştir. Bu konuda Deniz Baykal akademik çalışmasında “CHP, doğru bildiği bir takım felsefi değerleri topluma aşılamaaya çalışan bir partidir, Adalet Partisi ise toplumun ihtiyaçlarını pratik olarak karşılamayı amaçlamaktadır” ifadesini kullanmıştır. Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan'ın, CHP karşısındaki başarısının temel nedeni de budur. Bu temel soruna, kimlik siyaseti adını koyabiliriz. Ak Parti ve olası tüm iktidarlar toplumu kendi felsefeleriyle kuşatmak ve dönüştürmek isterler ancak toplum ve siyaset piramidini doğru oluşturmak için tavandan değil, tabandan başlamak gerekir. Toplumu ancak insanın kendini gerçekleştirdiği safhada, fark edebileceği vaatler ve uygulamalarla geliştirme değil, tabanda temel yaşam ihtiyaç ve haklarında çepeçevre sarmak çok daha kullanışlı bir siyasal politikadır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurucu parti olması nedeniyle ortaya çıkan bu durum, bir

²⁵ Cumhuriyet Halk Partisi Parti Programı, Programın Temel Hedefleri.

deformasyondur. İktidar fırsatı sunulduğu her safhada aynı hataya düşmüş ve kaybeden taraf olmuştur.

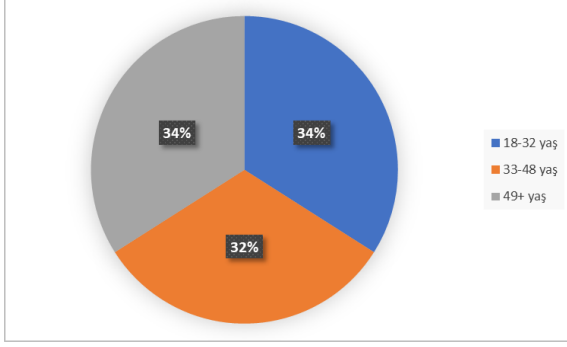
En başından beri belirttiğimiz bir diğer sorun partilerin tarihleridir. 97-98 yaşında olan bir parti, temel ideolojik felsefesiyle çok partili sisteme geçildiğinden beri gözle görülür, kayda değer iktidar enerjisi sunamıyor ve temel kısır ezberlerini bıkmadan tekrar ediyorsa, bu başlı başına bir siyasal çıkmazdır. CHP, talihsiz bir şekilde savaş dönemlerinin, acı ve yokluk dönemlerinin partisidir ve bu yaşına kadar üzerinde tuttuğu ve üzerine yapıştırılan etiketlerden kurtulması neredeyse imkansızdır. Atatürk'e dayanan kökleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu kimliği, askeri vesayetini duyduğu saygı, eğitime önem veren kitle, zengin sınıftaki çevresi ve seçim barajının ona sağladığı katkı, siyasetini 97. Yılında sürdürmesini sağlayan temel etkenlerdir.

4.3.1. CHP Seçmen Profili İncelemesi

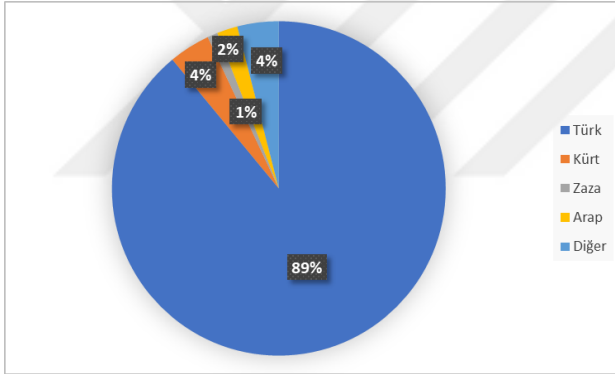
Şekil 4.8. CHP Seçmenlerinin Cinsiyet Dağılımı

Cumhuriyet Halk Partisi, Ak Parti'den sonra kadın seçmen oranının en yüksek olduğu partidir. Ak Parti'den farklı olarak, aile geleneği seçmen sayısı oldukça fazladır. Aynı zamanda, kuruluş ilkeleri itibariyle yenilikçi olması nedeniyle, süregelen temel inançlar çerçevesinde şekillenen siyasete karşı denge unsuru olduğu için aile partisidir ve bu yönüyle cinsiyet dağılımında bir denge söz konusudur.

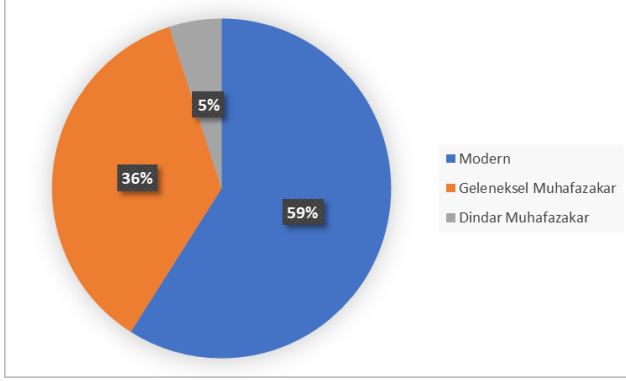
Şekil 4.9. CHP Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı

CHP yaş gruplarına göre kategorize edildiğinde, her yaş gurubunda dengeli bir oya sahiptir. Bu da aile geleneği partisi olması ve kemik seçmenin, çocuklarını yetiştirirken dahi CHP öğretilerini inşa etmesiyle ilişkilidir. Gençlerden aldığı oyun temel gerekçelerinden biri de iktidara tepki oyu kullanılması ve iktidara nazaran sosyal yaşam dizaynının daha modern sınırlarda şekillenmesinden kaynaklanmaktadır.

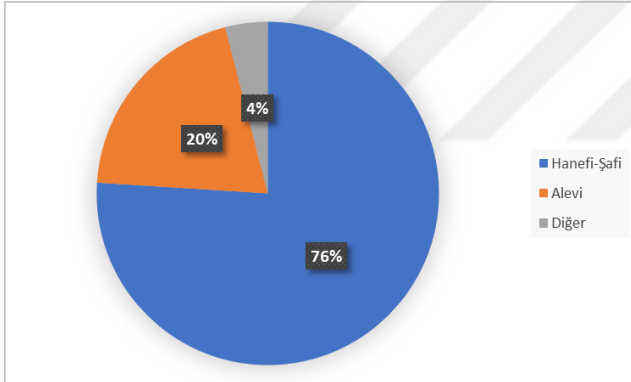
Şekil 4.10. CHP Seçmenlerinin Etnik Köken Dağılımı

CHP'nin laik milliyetçi temelde kurulan bir parti olması, askeri geçmişi ve kurucusu nedeniyle Kürt seçmenin yakın durduğu bir parti değildir. Kürt seçmenle dindarlık çerçevesinde bağ kuramamaktadır. Ancak bugün olduğu gibi CHP, bazı politik süreçlerde Kürt seçmenin desteğini almayı başarmıştır.

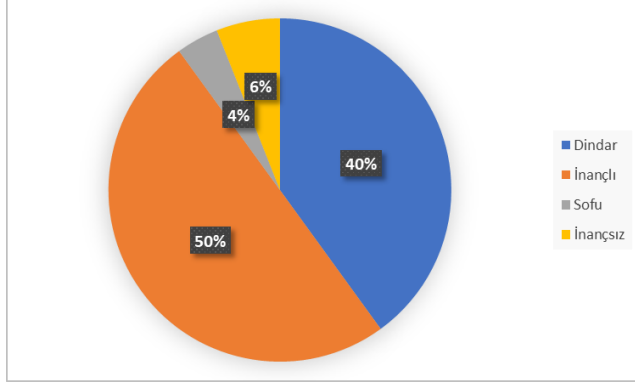
Şekil 4.11. CHP Seçmenlerinin Hayat Tarzı Dağılımı

CHP seçmenlerinde kendisini modern olarak tanımlayanların oranı, Türkiye ortalamasının iki katından fazla; dindar olarak tanımlayanlar ise Türkiye ortalamasının 1/5'i kadardır. Parti, inkılap ve devrim partisi olduğu ve temel ideolojik zeminini, uygarlık üzerine kurduğu ve laiklikle dini kurumlara set çekmesi nedeniyle, kendisini modern olarak tanımlayanların uğrak partisidir.

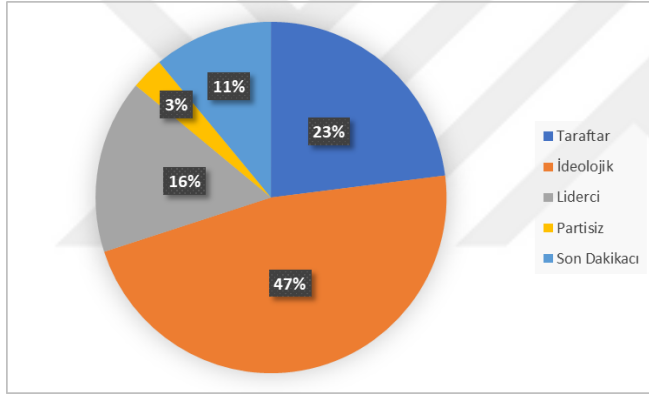
Şekil 4.12. CHP Seçmenlerinin Mezheplere Göre Dağılımı

Mezhepsel dağılımda göze çarpan Alevi seçmenlerin oranının, Türkiye ortalamasının 4 katı kadar olmasıdır. Buna oranla Hanefi-Şafi grup, Türkiye ortalamasından %16 azdır. Alevi seçmenlerin önemli bir bölümü aile davranışı olarak CHP'ye oy vermektedir ancak temel neden laik yaşama ve İslami standartlarda giyinmeyi ve yaşamayı zorunlu koşmayan sosyal hakların, CHP tarafından tesis edilmesi ve korunmasıdır.

Şekil 4.13. CHP Seçmenlerinin Dindarlık Derecelerine Göre Dağılımı

CHP seçmenleri içinde, kendisini inançsız ve inançlı olarak tanımlayanların oranı Türkiye ortalamasının iki katıdır. Dindarların oranı, Türkiye ortalamasının 2/3'ü kadardır. Sofuların oranı ise ortalamanın yarısından azdır.

Şekil 4.14. CHP Seçmenlerinin Oy Tercihi Kriterlerine Göre Dağılımı

CHP'nin, taraftar ve ideolojik oyu Türkiye ortalamasının üstünde, buna oranla liderci ve partisiz seçmeni Türkiye ortalamasının altındadır. CHP, önemli bir ideolojik kanadı temsil eden bir partidir. Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun liderliği oldukça eleştirilmektedir. Cumhurbaşkanlığı seçiminde genel başkanının aday olması yerine başka aday gösteren tek partidir (MHP başka partinin adayını desteklemiştir). Nitekim Muharrem İnce'nin Cumhurbaşkanlığı Seçiminde gösterdiği başarı (partisinden yüzde sekiz fazla oy almıştır), Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığını sorgulanır duruma getirmiştir.

Tüm bunlara ilaveten, CHP seçmenlerinin %54'ü Ak Partiye, %20'si HDP'ye asla oy vermeyeceğini belirtmiş, %22'si ise "oy vermeyeceğim bir parti yok" demiştir ve bu oran Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Genel olarak değerlendirildiğinde

CHP'li seçmenlerin kendi partilerine bağlılıklarının fazla olduğu anlaşılmaktadır. Seçmenlerin CHP'yi tercih etme nedenlerine bakıldığında, birbirinden çok farklı dinamiklerin etkili olduğu görülmektedir. Tercih nedenleri arasında aile etkisi, hemşerilik ağları, alternatifsizlik, CHP'nin temsil ettiği siyasal kanat ve değerler öne çıkmaktadır. CHP'ye temsil ettiği değer açısından, sadece Atatürk sevgisi nedeniyle oy verdiğini söyleyen seçmenler bulunduğu gibi, seçmenler arasında alternatifsizlik nedeniyle CHP'yi tercih ettiğini söyleyenler de azımsanamayacak kadar fazladır.

4.4. Halkların Demokratik Partisi Parti Kimliği

15 Ekim 2012'de Yavuz Önen ve Fatma Gök'ün Eş Genel Başkanlıklarında kurulan ve Kürt siyasi hareketinin, seçimlere bağımsız girmek yerine, yurt genelinde seçime parti olarak giren ilk partisidir. Girdiği ilk seçimde barajı geçmiş ve yıllar sonra koalisyonu yeniden gündeme getirmiştir. Eski genel başkanı Demirtaş, üslubu, kapsayıcılığı ve aile yapısıyla dikkat çekmiş, geniş kitlenin sempatisini kazanmıştır. Çözüm sürecinin yarattığı ortamın sonucu olarak bu yumuşak üslup, halk tarafından benimsenmiştir. Ancak çözüm sürecinin sona ermesi neticesinde, bulunduğu partinin siyasi geleneği ve PKK ile ilişkisi, söylemlerinin inandırıcı niteliğini kaybetmesine neden olmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin DTP'yi kapatma kararının ardından kurulan HDP, kurulduğu dönem ve üyeleri ile barışçıl, demokratik ve liberal çoğulcu söylemler yapmışlardır. Parti, Türk ve tüm azınlık grupları içeren yapısıyla çoğulculuk iddiasını ortaya koymuş ve cinsiyet eşitliğine dayanan yapısıyla, parlamentonun kadın vekil oranı en yüksek patisi olmuştur²⁶. HDP, biri kadın olmak şartıyla, eş genel başkanlık usulünü benimsemiştir.

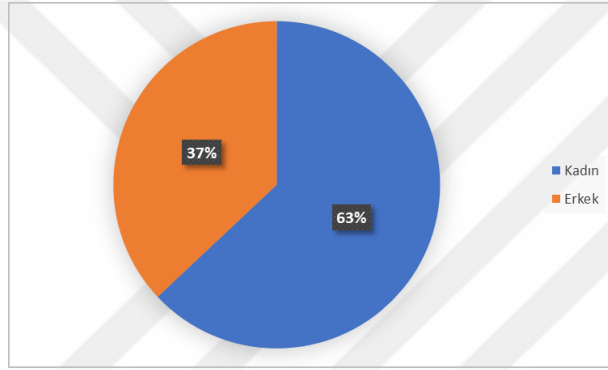
HDP kendisini: “Partimiz, tüm demokratik muhalefet güçlerinin mücadele alanlarını, ortak mücadele alanı olarak görür ve buradan güç alır. Ezilenlerin ve sömürülenlerin; işçilerin, emekçilerin, yoksulların, farklı ulus, dil, kültür ve inançlardan tüm halkların, göçmenlerin, mültecilerin, kadınların, köylülerin, gençlerin, emeklilerin, engellilerin, LGBT bireylerin, küçük esnafın, dışlanan ve yok sayılan bütün halkların ve inanç

²⁶ HDP, 24 Haziran 2018 Genel Seçimlerinde, meclise, 24'ü kadın, 36'sı erkek olmak üzere 60 milletvekili sokmuştur.

topluluklarının, yaşam alanları tahrip edilenlerin bulunduğu ortak mücadele partisidir”²⁷ şeklinde tanımlamaktadır

Amacını ise “Tüm halklarımızın yaşadığı toprakların tarihsel ve toplumsal dokusunun inkârına dayalı tekçi ve asimilasyoncu ulusal egemenlik anlayışına karşı, Türkiye’de yaşayan tüm halkların kültürlerinin ve kimliklerinin tanınmasını demokrasinin vazgeçilmez unsuru olarak gören Partimiz, halkların, başta anadilinde eğitim hakkı olmak üzere eğitim ve kültür politikalarının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılımının hayata geçirilmesi amacındadır”²⁸ şeklinde belirtir.

4.4.1. HDP Seçmen Profili İncelemesi

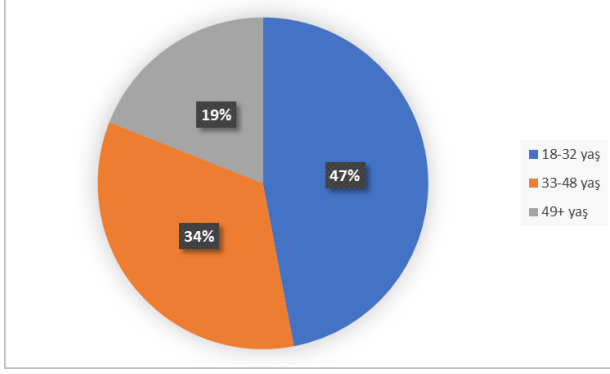

Şekil 4.15. HDP Seçmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

HDP seçmenlerinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, erkek seçmen oranının en yüksek olduğu ikinci parti olduğu görülmüştür. Bu durum kendisi gibi “milliyetçi olarak algılanan” MHP için de geçerlidir. Kadın seçmenlerin bu partilere mesafeli yaklaşması nedeniyle, kadın seçmen sayısının en az olduğu birinci parti MHP, ikinci parti HDP ve üçüncü parti İP’dir.

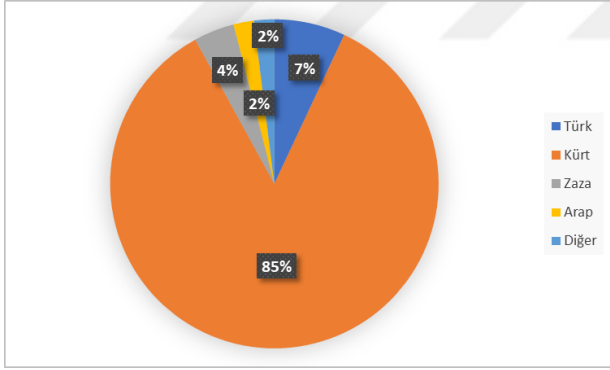
²⁷ Halkların Demokratik Partisi Parti Programı, Partinin Hedefleri.

²⁸ Halkların Demokratik Partisi Parti Programı, Partinin Amaçları.

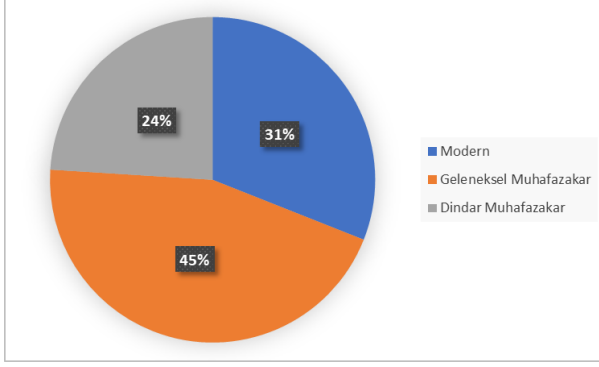
Şekil 4.16. HDP Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı

HDP, %47'lik oranla 18-32 yaş grubunun en yoğun olduğu partidir. Bu kriterde de MHP ile benzerlik göstermektedir. MHP, 18-32 yaş gurubunda %43'lük oranla ikincidir. Albert Einstein, Hitler'in gençlerden aldığı yoğun destekle ilgili şu sözleri söylemiştir: 'milliyetçilik bir ergenlik hastalığıdır, kızamık gibi insanlığın vebasıdır.' Buradan da anlaşılacağı gibi, milliyetçi partilerin en yoğun seçmen kitlesi, her dönem gençler olmuştur ve dünyanın her yerinde kadınlar milliyetçiliğe daha mesafelidir. İki partinin de en çok oy aldığı ikinci yaş gurubu 33-48 yaş grubudur.

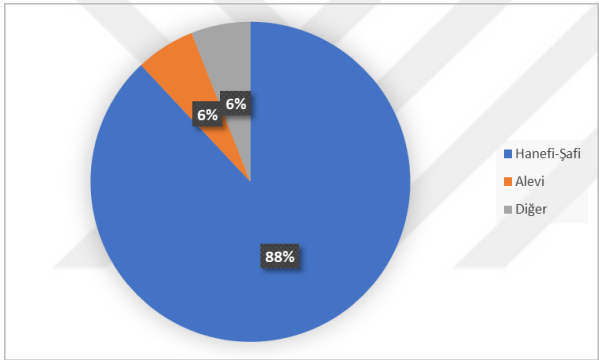
Şekil 4.17. HDP Seçmenlerinin Etnik Kökenlere Göre Dağılımı

HDP oyunun %85'ini Kürt kökenli seçmenlerden almaktadır. LGBT hakları gibi modern tabana yakın söylemler, Türk seçmenin bir bölümünde karşılık bulmaktadır. HDP milliyetçi bir parti olmadığını söylese de parti üyelerinin söylemleri, Kürt siyasi ve askeri örgütleriyle ilişkisi ve Kürt seçmenin büyük çoğunluğunun oyunu alması nedeniyle, milliyetçi bir parti olarak algılanmaktadır.

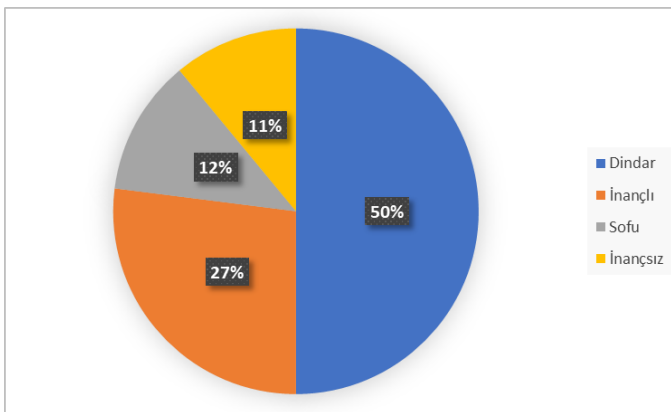
Şekil 4.18. HDP Seçmenlerinin Hayat Tarzına Göre Dağılımı

Hayat tarzı dağılımı Türkiye ortalamasına yakındır. Kendisini modern olarak tanımlayanların oranı, Türkiye ortalamasından üç puan fazlayken, dindar muhafazakâr oranı %3 azdır.

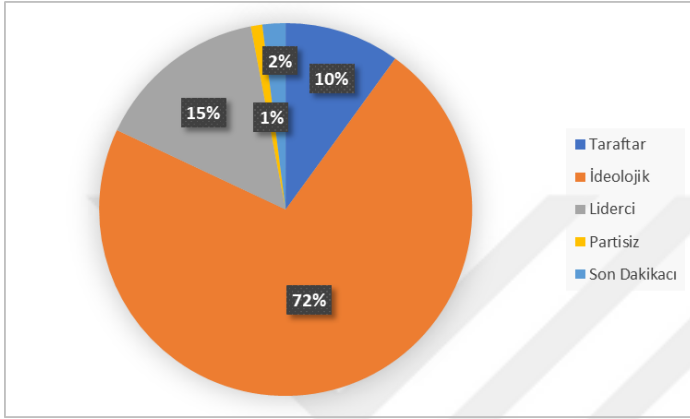
Şekil 4.19. HDP Seçmenlerinin Mezheplere Göre Dağılımı

HDP seçmenlerinin din-mezhep dağılımına bakıldığında, araştırma seçenekleri dışında kalan ‘diğer’ grubundaki seçmen oranı, Türkiye geneli ortalamasının iki katıdır. Hanefi ve Şafi grupta temel destekçileri, bölgesel oyu düşünüldüğünde, Şafi ağırlıklıdır.

Şekil 4.20. HDP Seçmenlerinin Dindarlık Derecelerine Göre Dağılımı

Kendisini inançsız olarak değerlendirenlerin oranı, 2014'ten, 2017'ye kadar yükselmiş, dindarların oranı ise azalmıştır. Partinin sol siyasetteki temsilinin güçlendiği düşünülünce, bu değişim oldukça normaldir. Girdiği ilk seçimde baraj sınırında olduğu düşünülen ve son genel seçimlerde İttifaklar dışında kalan partinin, barajı geçip meclise girebilmesi için eğitilmiş muhalif seçmenin bir bölümü bu partiye oy vermektedir.

Şekil 4.21. HDP Seçmenlerinin Oy Tercihini Belirleyen Kriterler

Son dakikacı seçmen oranı, Türkiye ortalamasının %10'u kadar olan HDP, ideolojik oy kullanan oranının en yüksek olduğu partidir. Seçmenlerinin 72'si ideolojik oy kullanmaktadır ve kendisinden sonra gelen en yüksek orana sahip MHP ile arasında %21 fark vardır.

4.5. Milliyetçi Hareket Partisi Parti Kimliği

Türk-İslam ülküsü ve Türk milliyetçiliğini savunan, Milliyetçi Hareket Partisi 9 Şubat 1969 yılında Alparslan Türkeş tarafından kurulmuştur. Partinin var olma nedeni mevcut Genel Başkan Devlet Bahçeli tarafından, "Biz, dünyanın en gözde ve en zorlu coğrafyasında yaşayan ve bundan böyle de yaşamak zorunda olan bir milletiz. Bu nedenle ne tarihimizi ne coğrafyamızı ne de kimliğimizi değiştirme imkânına sahip değiliz. Ama hep birlikte bu gerçeklerle daha güzel bir gelecek inşa edebiliriz. Milliyetçi Hareket olarak biz bunun için varız, bunun için de var olmaya devam edeceğiz" şeklinde ifade edilmiştir.

Partinin temel iddiası "Milletimizden beklediğimiz, onun teveccühüne mazhar olmaktır. Türk Milleti, kendini iktidara taşıyacak olan Milliyetçi Hareket Partisi'ne

emaneti teslim ederek; ülkemizi, teslimiyetten saygınlığa, yoksulluktan refaha, yozlaşmadan temiz topluma, zulmetten adalete ve karanlıktan aydınlığa kavuşturacaktır”.

Partinin misyonu,

“Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliğini, birlik ve bütünlüğünü, hak ve menfaatlerini korumak; yüce Türk milletinin milli ve manevi değerleri ile tarihi ve kültürel zenginliklerine sahip çıkmak; inançlı, yüksek ahlaklı ve çağın gerektirdiği niteliklere sahip nesiller yetiştirmek; hak ve adaleti, huzur ve güveni her alanda hâkim kılmak; Türkiye’nin müreffeh ve onurlu geleceğini inşa etmek; barış, mutluluk ve adaletin hâkim olduğu bir dünya nizamının tesisinde ülkemizin söz sahibi olmasını sağlamaktır²⁹.

Vizyonu ise,

“Geniş vatandaş kitlelerinin teveccühünü kazanarak tek başına iktidar olmak, Türkiye merkezli yeni bir medeniyet ve yeni bir dünya düzeni anlayışıyla; ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik gelişimini ve bilgi toplumuna geçişini sağlayarak ülkemizi, bölgesinde ve dünyada süper güç ve Lider Ülke konumuna getirmektir³⁰.

Sol siyasete olan mesafesi önemli bir kitlenin oy vermesine engellemektedir. Başörtü hürriyeti konusunda önemli adımlar atan parti, bu özgürlüğün üniversite seviyesinin altına inmesine mesafeli olması ve 2007 referandumuna 4 gün kala “hayır” cephesine geçmiş olmasına rağmen kendi seçmenlerini ikna edememiş olmasıyla büyük eleştiri almıştır. Parti siyasi tıkanıklıkların kilit partisi ve erken seçimlerin öncü partisidir. 2002 erken seçimlerinin önünü açmış ancak küçük bir oy farkıyla baraj altında kalmış ve seçmenlerini hayal kırıklığına uğratmıştır. Hızla kendisini toplayan ve geleneksel taraftar partilerinden biri olma özelliği taşıyan parti siyasi hayatın milliyetçi temsili olmayı sürdürmektedir.

MHP, parti içi tek adamlık eleştirileriyle karşı karşıya kalmış, Türkeş’in deyiimiyle tartışılmaz olan doktrini delen bir grup dindar milliyetçi siyasi, 1993’te Muhsin Yazıcıoğlu önderliğinde Büyük Birlik Partisi’ni kurmuştur. Uzun yıllar tüm partiler için oluşan bu eleştiri, tarih tekerrürüyle bu sefer Devlet Bahçeli’ye karşı, İyi Parti’yi

²⁹ Milliyetçi Hareket Partisi Parti Programı, Parti Misyonu.

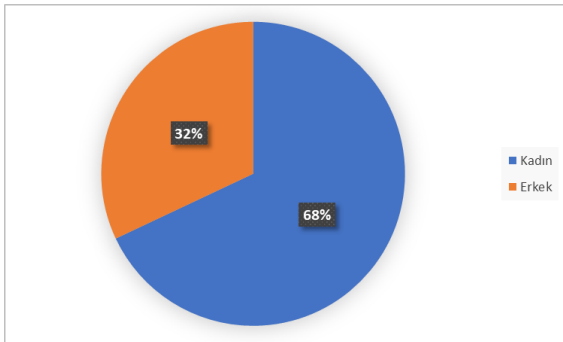
³⁰ Milliyetçi Hareket Partisi Parti Programı, Parti Vizyonu.

doğurmuştur. Önemli bir oy kitlesini kendisinden ayrılan İyi Parti'ye kaptırmıştır. İktidar enerjisi sunamadığı ve iktidarla yakın ilişkide olduğu için kendisini eleştiren, özellikle seküler kanadın öncülüğüyle kurulan İyi Parti ile sert bir siyasi rekabeti içindedir. Kaybettiği oyu dindar muhafazakâr milliyetçilerle takviye eden parti, geleneksel muhafazakarların yoğun oy verdiği partilerden biridir.

Ülkü ocakları ile genç yaştaki bireylere siyasi felsefesini aktaran parti, Atatürkçü duruşunu korumayı her zaman başarmıştır. Amerikancı olmakla eleştirilmesine karşın, devlet çıkarları söz konusu olduğu her konuda, iş birliğine açık durumdadır. Ak Parti ile yakın olmadığı dönemde dahi, askeri operasyonlara koşulsuz destek vermiştir. Parti hakkında, kanıtlanmamış olsa da parti üstü bir gücün temsilcisi olduğu yönündeki iddialara Bahçeli, 'MHP her zaman devletin kendisi ve koruyucusu olmuştur ve buna devam edecektir' şeklinde yanıt vermiştir. Parti, bugün birbirinin zıttı gibi görünen; geleneksel, milliyetçi, Atatürkçü, laik muhafazakâr kanatta durmakta ve buradan beslenmektedir. Son seçimlerde üçüncülüğü, Kürt Milliyetçisi kanadın temsilcisi HDP'ye kaptırması ancak bölünmüş olarak girdiği seçimlerde, anketörlerin beklediğinin aksine, önemli bir kitleyi bünyesinde toplamış olması, siyasi bir başarı olarak nitelendirilmektedir.

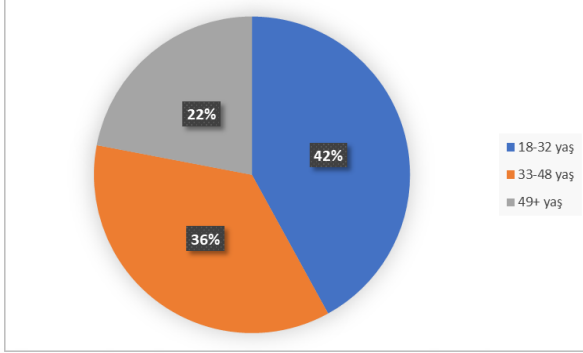
4.5.1. MHP Seçmen Profili İncelemesi

Araştırma verilerinin interaktif ortama aktarıldığı dönemin, İyi Parti'nin kurulmasından önceye tekabül ettiği göz önünde bulundurulduğunda, denklemin günümüze net olarak uyarlanması mümkün gözükmemektedir. Ancak mevcutta daha güncel bir veri olmaması, bu araştırmanın kullanılması zorunlu kılmıştır.

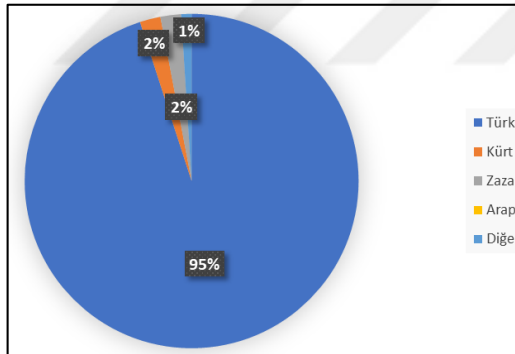
Şekil 4.22. MHP Seçmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

MHP seçmenlerinin büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır ve MHP en yüksek erkek seçmen ve en az kadın seçmen oranına sahiptir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi kadınlar, milliyetçi perspektife mesafeli durmaktadır.

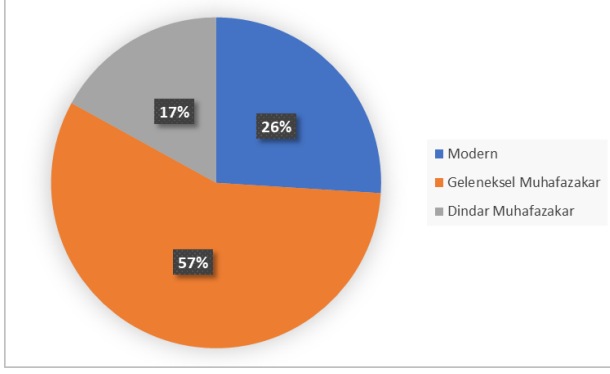
Şekil 4.23. MHP Seçmenlerinin Yaş Aralığı Dağılımı

HDP'den sonra, 18-32 yaş grubu oranının en yüksek olduğu parti MHP'dir. Bunda gençliğin verdiği etki dışında, MHP'nin öne çıkan teşkilatının gençlik kolları olması ve yoğun olarak çalışması etkili olmaktadır.

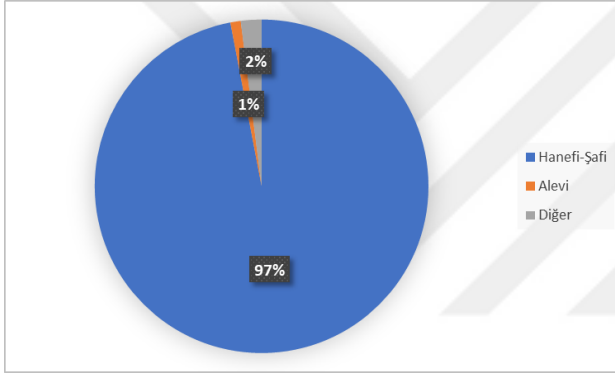
Şekil 4.24. MHP Seçmenlerinin Etnik Köken Dağılımı

Partinin seçmenlerinin %96'sını Türk kökenliler oluşturmaktadır. Kürt kökenli grubun mesafeli durduğu görülmüştür.

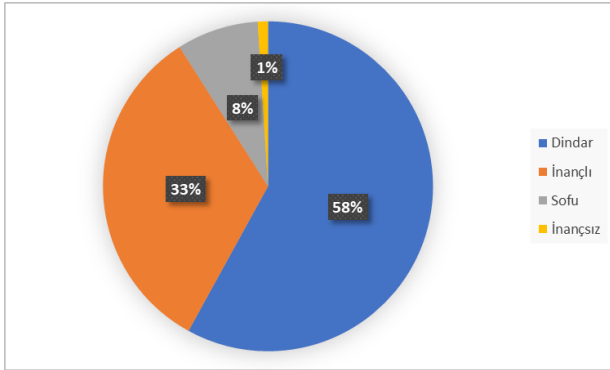
Şekil 4.25. MHP Seçmenlerinin Hayat Tarzına Göre Dağılımı

MHP seçmenleri, eski Türk geleneksel yapısında da olduğu gibi, geleneksel muhafazakarlığın hakim olduğu bir yapıya sahiptir.

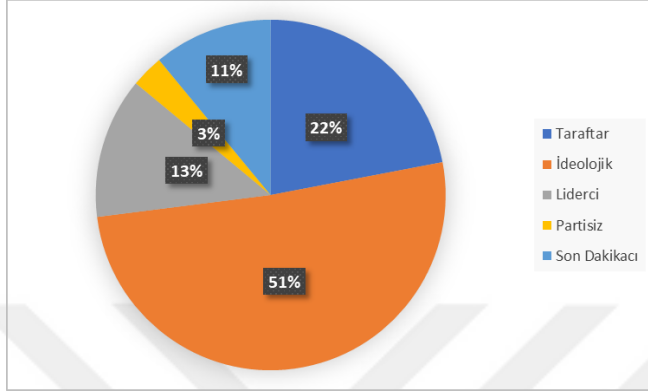
Şekil 4.26. MHP Seçmenlerin Mezhepsel Dağılımı

MHP seçmenlerinin %97'si Hanefi-Şafi mezhebe tabidir ve Alevi seçmenlerin partiye mesafeli durduğu görülmektedir. Bu durumun siyasi, ideolojik ve tarihi bir geçmişi vardır.

Şekil 4.27. MHP Seçmenlerinin Dindarlık Derecesine Göre Dağılımı

Türk milliyetçiliğinde, inanış sadece din temelli değildir, gelenekler gözardı edilmeyen bir dini yaklaşım söz konusudur. İnançsız seçmen oranı grafikte görüldüğü gibi %1'dir. Sofu oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Türkiye ortalaması ile olağandışı bir dengesizlik söz konusu değildir.

Şekil 4.28. MHP Seçmenlerinin Oy Tercihi Kriteri

MHP seçmenlerinin, 73'ünü ideolojik ve taraftar seçmen oluşturmaktadır. Partinin ideolojik oy kullanan seçmeni, Türkiye ortalamasından yaklaşık %20 fazladır; liderci seçmen ise ortalamanın yarısı kadardır. Partisiz seçmeni oldukça az olan partinin, taraftar seçmeni ortalamanın üstünde, son dakikacı seçmeni ise ortalamanın altındadır.

4.6. İyi Parti Parti Kimliği

İlkelerini “Türk milletine güveni esas almak, açık, dürüst ve hesap verebilir olmak, çoğulcu, katılımcı, kapsayıcı pozitif siyaset yapmak, somut hedeflere sahip olmak, çözüm üretmek ve çalışkan olmak, eleştiriye açık ve özgür düşünceli olmak, siyaseti değerler üzerinden üretmek ve yapmak ekonomide, eğitim ve kültürde milli politikalar uygulamak, farklılıklara saygılı olmak, milli menfaatlerimizi her alanda ön planda tutmak” olarak belirleyen İyi Parti, 25 Ekim 2017 tarihinde, MHP'nin muhalif çizgiden çıktığı ve parti iç demokrasinin ihlal edilmesini gerekçe göstererek, partiden ayrılan Meral Akşener ve taraftarları tarafından kurulmuştur.

‘Cumhuriyetin kuruluş felsefesini, değerlerini ve üniter yapıyı korumak, çağdaş medeniyeti yakalamak, sevgi ve saygı dilini hâkim kılmak, güçlendirilmiş bir parlamenter sistemi inşa etmek ve yaşatmak, denge ve kontrol ilkesi üzerine kurulu kuvvetler ayrılığını kurmak, fırsat eşitliğini sağlamak, mülkiyet hakkını korumak, inançlara saygı ve ifade özgürlüğünü sağlamak, bağımsız, tarafsız ve adil bir yargı

sistemini oluşturmak, yolsuzlukla tam ve etkin mücadele etmek, siyasi ahlaki hâkim kılmak”³¹ amacıyla yola çıkan ve MHP'nin iktidara muhalif, yenilikçi ve seküler kanadından oy aldığı tahmin edilen parti, kurulmasından 9 ay sonra yapılan ve millet ittifakı kanadında katıldığı seçimde, %10 oy almış ve parlamentoda temsil edilme hakkı kazanmıştır. Partinin genel başkanı Meral Akşener ise cumhurbaşkanlığına aday olmuş, %7,3 oy almıştır.

Kendisini Türk milliyetçilişi olarak tanımlayan partinin Genel Başkanı Meral Akşener, HDP'nin adayı Demirtaş'a yönelik sorulara verdiği cevaplarla eleştirilmiş ve esnek siyaset yoluna gitmiştir. Ancak geçmişte bakanlık yaptığı dönemde, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yapıldığı söylenen suikastlarda, etkisi olan isimlerden biri olduğu iddia edilmiş ve bu Türk milliyetçi zeminden uzak politikanın, seçim sonuçlarına yansıdığı kadarıyla işe yaramadığı görülmüştür.

Meral Akşener, 24 Haziran 2018 genel seçimlerinin sonuçlarıyla ilgili olarak, “Bu seçim sonuçları beklediğimiz sonuçlar değil. Sorumluluk bana ait” açıklaması yaparak istifa etmiş ve kurultayda aday olmayacağını açıklamış, gelen talepler sonucunda aday olmuş ve tekrar partinin genel başkanı seçilmiştir. Bu dönüşün ardından milliyetçi söylemlere başlamış ve partiyi olağan akışında merkez milliyetçi sağ çizgiye yaklaştırmıştır. 31 Mart 2019 yerel seçimlerine damga vuran “beka tartışmasına” cevap olarak, HDP'nin iddialı olduğu Iğdır'da ve Bitlis'in Ahlat ilçesinde aday çıkarmama kararı almış, genel siyasette karşılık bulamamıştır. HDP'nin aldığı, CHP'nin aday çıkardığı büyük şehirlerde aday çıkarmama kararına karşılık, Akşener'in bu tutumu nedeniyle, HDP Millet İttifakı adına İyi Parti'nin aday çıkardığı her yerde, kendi adayıyla seçime girmiş ve İyi Parti'nin önemli yerleri küçük farklarla kaybetmesine neden olmuştur. İyi Parti iki önemli politikasında da başarısız olmuştur. Siyasal konjonktür itibariyle kimlik siyasetine zorlanan parti, Atatürkçü, laik, milliyetçi çizgide siyaset yapmaktadır.

Türkiye'de önemli bir çoğunluğa sahip olan İslamcı kanadın, kadın siyasetçi eleştirileri de partinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Amerika dahil dünyanın birçok yerinde, toplumsal yapılanmada muhafazakâr kanat, kadın liderlere

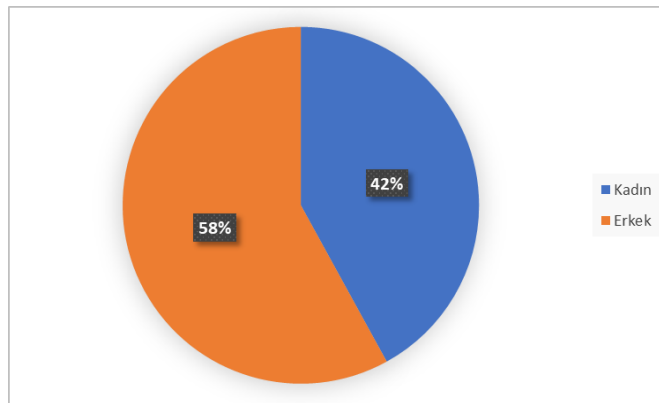
³¹ İyi Parti Parti Programı, Partinin Amaçları.

oy vermek konusunda çekimser kalmaktadır. Bu talihsiz gerçek, partinin geniş halk kitlelerinin desteğini alması önünde aşılması gereken bir sorun olarak görülmektedir.

4.6.1. İyi Parti Seçmen Profili

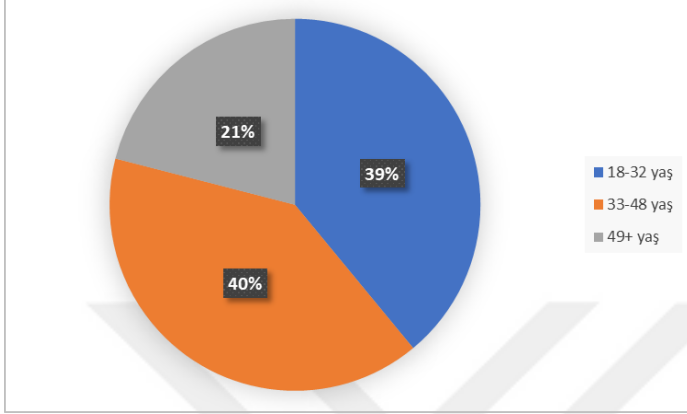
Partilerin ittifaklar çatısı altında seçimlere girmesi, “parti üyesi olan seçmene” soru sorma zorunluluğu yaratsa da konsolide olan seçmenin, fikirlerini bağımsız bir şekilde beyan etmesi mümkün olmadığından, ‘sokaktaki adamda’ yanıt aramak zorunluluğu hasıl olmuştur. Partilerin oluşturduğu ittifaklar adına, bölgelere göre ortak aday çıkartılmış ve bu ittifak üyeleri içinde homojenlik yaratmıştır. Bir partinin üyesi olmakla, o partinin ittifak yaptığı grubun ortak adayının partisine oy verme zorunluluğu arasındaki fark, siyasal kategorizasyonda belirgin sınırları ortadan kaldırmıştır. Bu nedenle çalışmanın İP bölümüne özgün sonuçlara ulaşmak için bireysel çabalarla yapılan kamuoyu araştırmasına ek yapılarak, ‘İyi Parti seçmeniyse, aşağıdaki 4 soruyu cevaplamanız, çalışmamıza derin katkılar sunacaktır’ ibaresi eklenmiştir. Anketteki İP bölümü, KONDA’nın araştırma verilerinin, İP kurulmadan önce oluşturması nedeniyle, İP bölümüne veri sağlamak için araştırmaya uygun olarak eklenmiştir.

İyi Parti’ye yönelik bireysel çabalarla yaptığım ve sadece 136 kişinin katılımıyla gerçekleşen anket, gerçeği bire bir sunma şansına sahip değildir. Ancak İyi Parti seçmenini çalışmanın dışına itmemek ve son üç yılın en önemli siyasi aktörlerinden olan Meral Akşener’i görmezden gelmenin etik olmayacağı düşünülerek, küçük bir grubun kanaati ölçülmüştür. Araştırma Bursa, İzmir, Kocaeli, ve İstanbul’dan katılımcılarla, yüz yüze anket yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu anketten elde edilen sonuçlara göre,

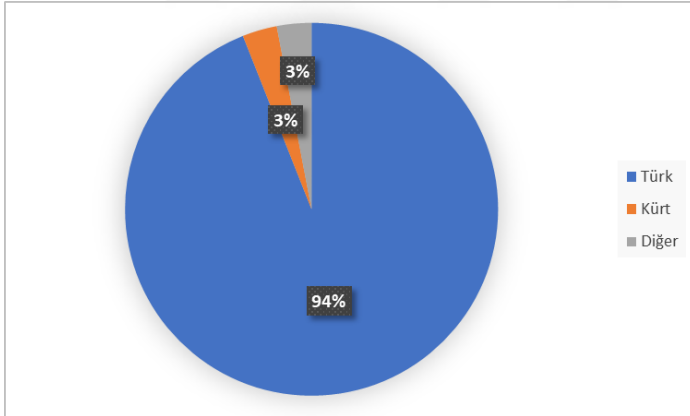
Şekil 4.29. İP Seçmenlerinin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

İyi Parti Seçmenlerinde, çoğunluğu %58'le erkekler oluşturmaktadır. Kadın seçmenlerin oranı %42'dir ve bu Türkiye ortalamasının altındadır. Milliyetçi kanattaki cinsiyet dağılımı durumu devam etse de erkeklerin oranı ile kadınların oranı arasındaki dengesizliği azaldığı görülmektedir.

Şekil 4.30. İP Seçmenlerinin Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Partinin, 33-48 yaş grubu %40'ını, 18-32 yaş grubu ise %39'unu oluşturmaktadır. 49+ yaş grubu Türkiye ortalamasının altındadır.

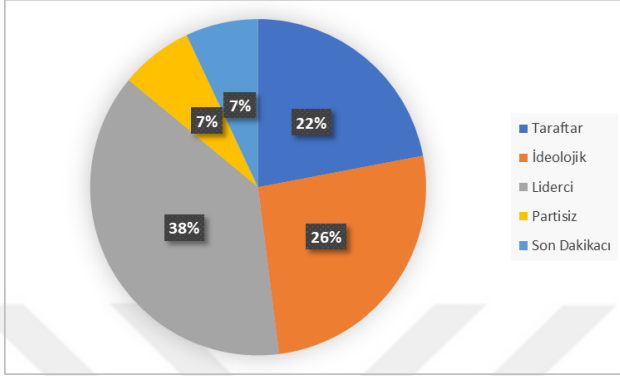

Şekil 4.31. İP Seçmenlerinin Etnik Kökenlere Göre Dağılımı

Seçmenlerinin %94'ü Türk kökenlilerden oluşmaktadır. Kürt seçmenin yoğun olarak yaşadığı Güneydoğu'nun tüm il ve ilçelerini gezen ve "işlemeli yazma" metaforuyla, barış çağrısı yapan Akşener'in, bu politikasının işe yaramadığı görülmektedir. Bölge Seçim sonuçlarına bakıldığında bölgeden aldığı oy yaklaşık %1'dir.

Konuyla ilgili Meral Akşener'in "Benimle ilgili Kürtlerin oy vermeyeceği iddiası şehir efsanesi" sözlerine, Pervin Buldan, "Bu bir şehir efsanesi değil, gerçek. Ben başta

olmak üzere Sayın Akşener'e hiçbir Kürt'ün oy vermeyeceğini bugünden ifade etmek isterim" ifadelerini kullanmıştır. Akşener'in milliyetçi kökenden olması dışında, bakanlığı sürecinde, Güneydoğu'da yapıldığı iddia edilen baskılardan sorumlu tutulması, politikasının bölge siyasetinde başarılı olmasının önüne geçmiştir.

Şekil 4.32. İP Seçmenlerinin Oy Tercihi Kriterleri

Seçmenlerin önemli bir kısmı liderci tavırda oy kullanmaktadır. Nitekim Akşener, partinin ilk ve ana kurucusu olmasının yanında, MHP'den ayrılışın öncü lideri olmuş ve MHP'de kaldığı dönemin son iki yılı öne çıkan söylemleriyle, liderliği önemli bir parti içi grup tarafından kabul görmüştür.

5. BÖLÜM İKTİDAR VE MUHALEFET SEÇMENİNİN MUHALEFET ALGISI

Çalışmanın bu bölümünde iki ayrı seçmen grubuna yapılmış olan yüz yüze anket sonuçları aktarılacak ve buradan çıkartılacak sonuçlar tartışılacaktır. Beşinci bölümü oluşturan araştırmalardan ilki, muhalefet seçmeninin, muhalefete bakışı ve algılama şeklini ölçmeye yönelik yapılmıştır. Türkiye'yi temsil gücü olan Bursa, İzmir, Kocaeli, Konya ve İstanbul'da yapılan anket, muhalefetin siyasal etkinliğine ve anlamlar dünyasındaki karşılığına dair sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Muhalif seçmene yönelik yapılan ankete katılanların sayısı dört yüz ondur. Çalışmaya katılanların %50'sinden fazlası üniversite öğrencileridir.

İkinci anket ise iktidar seçmeninin muhalefet algısını ölçmeye yönelik yapılmıştır. Bursa, İzmir, Kocaeli, Konya ve İstanbul'da yapılan ve 518 katılımcı ile gerçekleşen yüz yüze anket verileri aktarılacaktır. Bu anket oluşturulurken, kriter seçiminde temel alınan Erdoğan'ın muhalefetle ilgili sık sık gündeme getirdiği konu ve söylemler olmuştur. Amaç Erdoğan'ın seçmenlerinin anlamlar dünyasına etkisini ölçmektir. Katılımcılara kimliklerini belirtecek herhangi bir bölüm sunulmamış olsa da bir bölümü anket kağıdına adını yazma ihtiyacı duymuştur. Muhalefet seçmenleri kimliklerinin ifşa olmasından yana tedirginken, iktidar seçmenlerinin böyle bir kaygısı olmamıştır. Şehirler aynı olsa da anketler muhalefet ve iktidarın oyuna nazaran oluşturulmuş bir evrende gerçekleştirilmiştir. Amaç daha hızlı veri elde etmektir.

Oluşturulan ilk anket formunda demografik veri elde etmeye yönelik sorular yer almış ancak özellikle muhalif katılımcılar tarafından cevaplanmamıştır. Grafik oluşturmaya haiz veri sunmayacağı da göz önünde bulundurularak ve anketin gizliliğine güven duyulması amaçlayarak, demografik sorular çıkartılmıştır.

Çalışma verileri analiz edilirken ve grafikler oluşturulurken, öneri metninde belirtildiği gibi SPSS kullanılmamış, Microsoft Excel tercih edilmiştir. Bunun nedeni anket katılımcıları konusunda ayrıntıya girilmemesi ve derin rakamsal analize ihtiyaç duyulmamasıdır.

5.1. Muhalif Seçmenin Muhalefete Bakışı

Katılımcı Sayısı : 410

Görüşme Yöntemi : Yüz yüze anket

Örneklem : Parametrik olmayan örneklem

Araştırma Evreni : Bursa, İzmir, İstanbul, Kocaeli, Konya

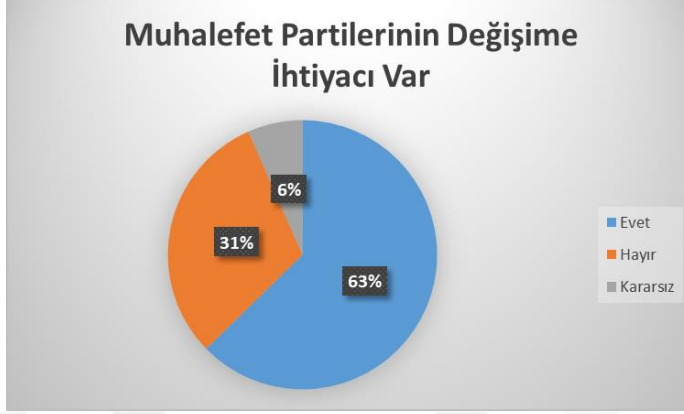
Şekil 5.1. Muhalif Temsil Sorunu

Meclisteki herhangi bir muhalefet partisi tarafından temsil edildiğini düşünenlerin oranı %57 iken, temsil edilmediğini ya da konu hakkında kararsız olduğunu söyleyenlerin oranı %43 olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhalif seçmene yapılmış olan bu anket, muhalif temsil konusunda sorunlar olduğunu göstermektedir. Bu sorun sistem kaynaklı olabileceği gibi muhalefetin uzun zamandır iktidar enerjisi verememiş ve heyecan yaratmamış olmasından da kaynaklanıyor olduğu düşünülmektedir.

Oy verme davranışına bakılmaksızın, kendisini muhalif olarak tanımlayan seçmenin %36'sının, meclisteki muhalif partiler tarafından temsil edilmediğini düşünmesi, muhalefet için bir temsil krizidir ve bu kriz ile muhalefetin etkinlik sorunu arasında, pozitif korelasyon söz konusudur. Anketi yanıtlayan seçmenler, muhalefetin uzlaşa sağlasa dahi hiçbir konuda istediği yönde karar çıkarma gücünün olmadığını söylemişlerdir. Bu etkinlik sorununun, temsil sorunuyla eşgüdümlü artıp, azaldığı göstermektedir.

Ankete katılan muhalif seçmenlerin yarısından çoğunun, muhalif partilerce temsil edilmesi muhalefetin bu konuda başarılı olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü ticaret boyutundan bakacak olursak eğer, muhalefet partilerinin müşterisi olan kitle,

muhalefeti tercih etmiştir ancak kullandığı üründen memnun kalmamaktadır. Bu seçmen(müşteri) sadakati konusunda oldukça önemli bir sorundur.

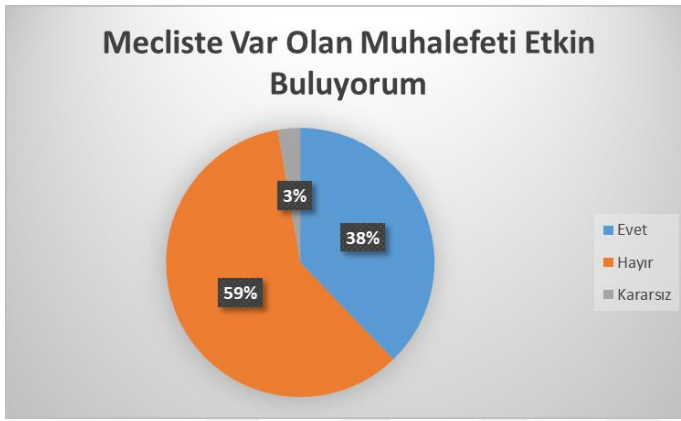

Şekil 5.2. Muhalefetin Değişim İhtiyacı

Mecliste temsil edildiğini söyleyen %57'ye karşın, muhalefet partilerinin değişime ihtiyacının olup olmadığı sorusuna %63'ün değişime ihtiyacı olduğu cevabını vermesi, muhaliflerin partilerinden tam anlamıyla memnun olmadığını göstermektedir. Muhalif kanattaki seçmenlerin çoğunun, muhalefetin değişime ihtiyaç olduğunu söylemesi, muhalefetin beklentileri karşılamadığını bilgisini vermektedir. Nitekim meclisteki muhalefet partilerince temsil edilmediğini söyleyen %36 ve konu hakkında kararsız olan %7 bu konuda belirgin bir tavra sahiptir. Çünkü meclisteki muhalefet partilerce temsil edilip edilmediği konusunda kararsız olan %7, değişim ihtiyacı konusunda %90'a yakın oranda evet demiştir. Değişim ihtiyacı konusunda kararsız olanların çoğu, meclisteki muhalefet partilerince temsil edildiğini düşünen gruptan oluşmaktadır.

İknanın sosyal psikolojisinin temel unsuru olan liderlik, muhalefette önemli tartışmalar yaratmaktadır. Bir önceki bölümde bahsettiğimiz gibi muhalefet partilerinin çoğunda parti içi demokrasinin gelişmediği görülmektedir. Devlet Bahçeli'nin liderliği ve durduğu yer ya da geçtiğimiz seçimlerde CHP'yi temsil eden Muharrem İnce'nin durumu önemli sorunlar yaratmaktadır. Bugün CHP'nin 31 Mart Yerel Seçimlerinde gösterdiği başarı, Muharrem İnce'nin muhalif seçmene unuttuğu enerjiyi vermesi ve özellikle Kürt seçimde CHP'ye yönelik var olan önyargıları bir noktaya kadar ortadan kaldırmasının sonucudur. Ancak bu önemli enerjiye rağmen, Muharrem İnce'nin kurultay çağrısı karşılık bulamamış, son dönem yaşananlar sonucunda partiden ihracı gündeme gelmiş ve değişimin önü tıkanmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığa gelmesinin ardından, başörtü hürriyeti dahil dini konularda takındığı yumuşak üslup, MHP'nin, milliyet temelli söylemlerinde hassasiyetler konusundaki fark edilir dikkat, Özellikle HDP'nin Asya'da yaşayan Türklere yönelik yapılan soykırımı meclis gündemine en çok taşıyan³² ve bu konuda en çok konuşan parti olması, muhalefet partilerinin siyasi söylem sınırlarında esnemeye gittiğini göstermektedir. Buna karşın kurultaylar konusundaki tavrın değişmemesi, uzun yıllardır tartışılan liderlik sorununun çözülmesini engellemektedir.

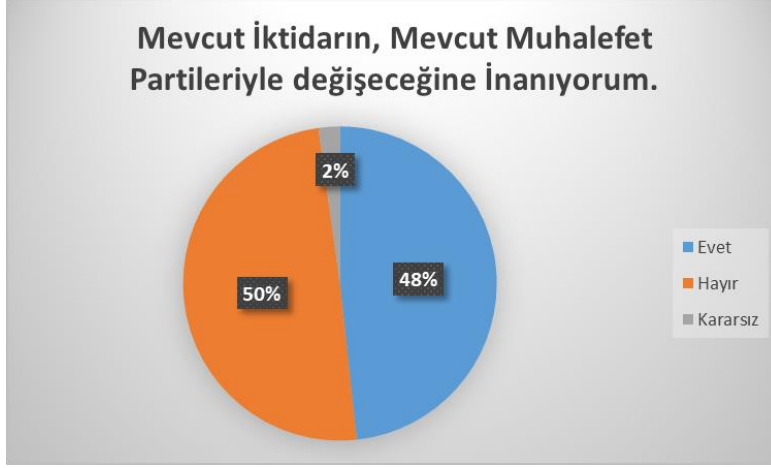

Şekil 5.3. Muhalefetin Etkinliği

Araştırma sonucunda, mecliste var olan muhalefeti etkin buluyorum diyenlerin oranının oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Muhalefet, zaman zaman sistemden ve yer yer kendisinden kaynaklı etkinlik sorunu yaşamaktadır. Başkanlık sistemine geçilmesi nedeniyle meclisin önemini yitirdiğini ve muhalefetin vekil sayısı itibariyle azınlıkta kaldığını düşünenler kadar, muhalefetin mecliste oluşan bu iki sorundan sorumlu olduğunu düşünenlerin de olduğu görülmektedir. Sonuç itibariyle belli aralıklarla partilerin vekil sayısı değişmektedir ve sistem kaynaklı sorunların bu süreçlerde oluşan başarısızlığın bir sonucu olduğunu düşünülmektedir. Sistem değişikliğinin anayasayla gerçekleştiğini ve anayasanın değişmesi konusunun üç kere referandum gündemine geldiği bilinmektedir. İki kere Anayasa Mahkemesi tarafından engellenmesine karşın son referandumla sistem değişikliği gerçekleşmiştir³³.

³² Doğu Türkistan'daki Türklere yönelik yapılan katliam, meclis gündemine 12 kere gelmiş ve bu gündemi 8 kere HDP meclis gündemine taşımıştır.

³³ Eski sistemde kanun oylamalarında, milletvekillerinin 367'sinin desteği doğrudan kabul, 330 ve üzeri oy ise referandum demektir. Anayasa değişikliği 339 milletvekilinin onayı ile referanduma gitmiştir.

Şekil 5.4. Muhalefetin İktidarı Değiştirme Gücü

Araştırma verilerinin yerel seçimlerden öncesini kapsıyor olması, genel manada belirleyici olmuştur. Yerel seçimde, önemli büyükşehirlerde muhalefetin elde ettiği başarı sonrası, muhalefet partilerinin iktidarı değiştirme gücü konudaki genel bakışın, evet yönünde değiştiğini öngörmek haksız olmayacaktır. Yakın zaman araştırma verilerine bakılacak olursa eğer, Optimar'ın anketine göre 'Yeni partiye ihtiyaç var' diyenlerin oranı yerel seçimlerden sonra düşme eğilimi göstermiştir. Optimar'dan Hilmi Daşdemir'in sunduğu verilere göre "CHP'li belediyeler yeni partiye olan talepleri azaltmış; Ekrem İmamoğlu ve Mansur Yavaş, toplumun muhalefet ihtiyacını karşılamaya başlamıştır". Bu soru yeni partiye ihtiyaç var mı sorusunun bir uzantısı olması nedeniyle önem arz etmektedir. İmamoğlu'nun genel seçimlerde öne çıkacağı ve hatta kazanabileceği düşüncesi, uzun bir aradan sonra ilk defa muhalefet seçmenine umut olmuştur.

Şekil 5.5. Muhalif Seçmenin Yeni Parti İhtiyacı

Eğer anayasanın değişmesi konusunda onay verenler 329 olsaydı, sistem değişikliği gerçekleşmeyecekti.

‘Yeni bir partiye ihtiyaç var’ öngörüsü oylanırken, göze çarpan şey yanıt verenlerin tekrar eden ve sonucu değişmeyen seçimlerden sıkılmış olduğuydu. Bir çoğulcu için her şartta, farklı bir rengin siyaset sahnesinde olması önemlidir. Yani yeni partiye her zaman ihtiyaç vardır. Ancak, en iyi tabloda asgari oranda oy alan dokuz partinin temsil edilebilmesi için, onuncu partinin kıl payı baraj altı kalması gerekmektedir.

Türkiye’de sadece 7 parti görünürdür³⁴. Muhalif seçmenlerin bir bölümü “oyumuz boşa gitmesin” algısıyla kendisini zorunlu hissederek, baraja yakın veya barajın üstündeki muhalefet partilerine oy vermektedir. Yapılan ankette, seçmenlerin yeni siyasi partilere ihtiyaç olduğunu söylemesi, muhalefet partilerinden yeteri kadar tatmin olmadıklarını göstermektedir. Ancak bu seçmenlerin yeni partiye ihtiyaç duyarak oy kullanıyor olmaları, seçim barajının belirleyici niteliğini ortaya koymaktadır.

Şekil 5.6. Muhalif Seçmenin Oy verme Davranışına, Seçim Barajının Etkisi

Seçim barajı olmasa sandığa gitmem veya başka partiye oy veririm diyenlerin oranı %25, kararsızların oranı ise %6’dır. Bu rakam oldukça kaygı vericidir

Muhalefet bir duruma, olguya en genel anlamıyla, iktidara karşı olmak anlamına gelmektedir. İnsanların karşı olmak için bir partinin üyesi olması ya da sandığa giderek kendisini temsil etmeyen herhangi bir partiye destek olmak zorunda olması, en temel yargıyla “zorunda olması” demokrasinin içini boşaltır ve mutlak demokrasiyi işlevsiz ulusal egemenliği ise ulaşılmaz kılar.

Demokratik sistemlerde insanlar tercihlerini özgür bir irade ile yaparlar ve anayasal bir ülkede insanların bireysel çabalarıyla dengeli bir siyasal sistem kurmak gibi bir

³⁴ Bu yedi parti, AKP, CHP, MHP, HDP, İP,SP,BBP’dir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 11 Şubat 2019’da yayımladığı listeye göre, Türkiye’de faaliyet gösteren siyasi parti sayısı 77’dir.

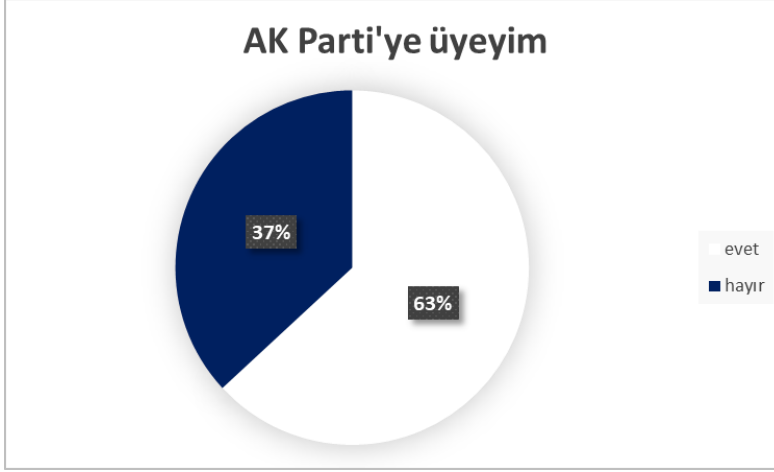
sorumlulukları yoktur. Seçmenlerin seçim barajı gibi engelleyici, zorlayıcı ve dışarda bırakmaya dönük sistemlerle kendilerini zorunlu ve baskı altında hissetmeleri demokrasiyi ortadan kaldırmaz ama sistemi büyük oranda zedeler. Ancak çoğulculuğu tayin etmek adına insanların stratejik oy kullanmak zorunda kalması, baskının siyasal sistemin bir elemanı olduğunu gösterir.

5.2. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı

Katılımcı Sayısı	: 518
Görüşme Yöntemi	: Yüz yüze görüşme
Araştırma Evreni	: Bursa, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Konya
Örneklem	: Parametrik olunan örneklem

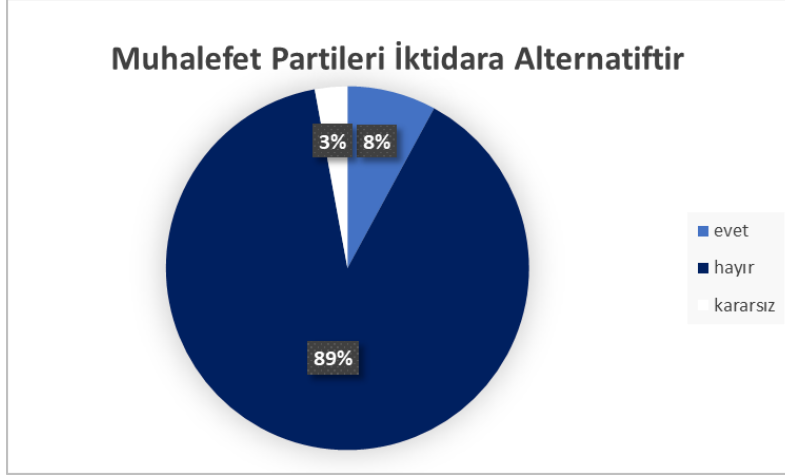
Bu anket Bursa, İstanbul, İzmir, Kocaeli ve Konya'da AK Parti'nin güçlü olduğu bölgelerde rastgele seçilmiş 227 kadın, 291 erkek olmak üzere 518 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Anketin amacı iktidar seçmeninin, muhalefet partilerine bakışını ölçmektir. İktidar seçmeni için muhalefet, iktidara alternatif mi oluşturmakta yoksa tehdit niteliği mi taşımakta olduğuna dair verilere ulaşmayı hedeflemektedir. Anket demografik veri içermemektedir, yalnızca görüş belirtilmesi üzerine kurgulanmıştır. Bu konudaki zorunluluğu yaratan muhalif seçmene yapılan anketteki kimlik çekincelerinin, yaşanmasından kaygılanılmasıdır. Kişilere bireysel ve sosyal kimlikleriyle alakalı herhangi bir soru sorulmamıştır. Oluşturulan ilk anket formunda demografik veri elde etmeye yönelik sorular yer almış ancak özellikle muhalif katılımcılar tarafından cevaplanmamıştır. Bunun neticesinde anketin gizliliğine güven duyulması açısından, demografik sorular çıkartılmıştır.

Araştırma boyunca, muhalefet ağırlıklı olarak CHP özelinde ele alınmıştır. Bunun nedeni, siyasal konjonktürün yarattığı algı, Erdoğan'ın ağırlıklı olarak CHP'yi hedef alması ve CHP'nin ana muhalefet partisi kimliğidir. Aynı zamanda CHP, 2002 seçimlerinden 2007 seçimlerine kadar Ak Parti dışında mecliste bulunan tek partidir ve Ak Parti'nin kurulduğu ilk günden beri en büyük rakibi ve Ak Parti söylemleriyle en radikal şekilde ayrışan parti olmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 5.7. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı; Parti Üyeliği

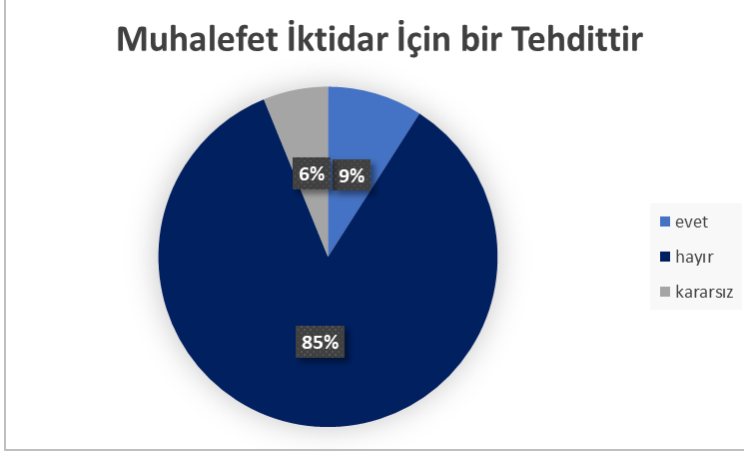
Ankete katılanların %63'ü Ak Parti'nin üyesi olduğunu belirtmiştir. 4 Şubat 2020 verilerine göre Ak Parti'nin üye sayısı 10.195.904'tür (<https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1095>). Ak Parti'nin üye sayısı kendisinden sonra en yüksek oyu alan CHP'nin üye sayısından, 8 milyon 950 bin fazladır. Burada dikkat çeken Ak Parti'nin seçmenleriyle daha yakın ilişkide olduğu ve seçmenlerini tanıma ve konsolide etme konusunda daha şanslı olduğudur. Bu seçmeniyle oluşturduğu iki yönlü iletişimin sonucudur. Nitekim çalışmanın başından beri belirtildiği gibi kaynakları ve parti aktiviteleri neticesinde, Ak Parti'nin hem kendi seçmenini hem de kendisine oy vermeyen seçmeni çok iyi tanıdığını ve analiz ettiğini söylemek mümkündür. Bu onun için avantaj olmasına karşılık, muhalefet için dezavantajdır. Çünkü Ak Parti seçmeninin hassasiyetleri etrafında yaptığı siyasal propaganda, muhalefet partilerini zora sokmaktadır. Bu kendi seçmeninin, diğer partilerin pro-aktif seçmen portföyünde olmamasının temel nedenlerinden biridir. Örneğin, din temelleri söylemleri karşısında alacağı muhtemel cevapla, CHP'nin alternatif bir enerji sunmasının önüne geçilmektedir.

Şekil 5.8. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: İktidar Alternatifliği

Muhalefet partilerini iktidara alternatif görmeyenler, katılımcıların %89'unu oluşturmaktadır. İktidar seçmeni bu soruya tereddüt etmeksizin cevap vermiştir. Nitekim yerel seçimler için yapılan anket sonuçlarında, iktidara kızgın Ak Parti seçmenlerinin, tepki oyu kullanmak yerine, sandığa gitmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Ak Parti Genel Başkanı Erdoğan, “Böyle bir ortamda şu veya bu sebeple sandığa gitmemek, bize değil ülkeye ve millete ceza vermektir” demiştir. Yine 28 Mart 2019’da Haymana’da yaptığı konuşmasında, seçmenlerin iflas eden belediyelere tepki verip sandığa gitmeme yönlü eğilimlerine karşı, “Türkiye ekonomisinin sorumlusu benim ben. Şu anda devletin başında kim var? Tayyip Erdoğan var. Belediyelerin kabahati yok” diyerek, sorumluluğu kendi üzerine almış ve seçmenlerin oy vermeyerek cezalandırma yoluna gitmesini eleştirmiştir. Nitekim parti dışı kaynaklar, sandığa gitmek istemeyen iktidar seçmenlerinin çok küçük bir bölümünün başka partilere oy verdiğini belirtmişlerdir. Bu iktidarın, kendisi dışında kalan partilere yönelik seçmen algısında başarılı olduğu ve muhalefetin iktidar seçmeni için alternatif niteliği taşımadığını ortaya koymaktadır.

Ak Parti kendi seçmeni ile böyle bir bağ kurmuşken, CHP’nin görünür olduğu iktidara yakın Demirören Haber Grubu’nun kanallarına çıkmama kararı, iktidar seçmenine ulaşmaktaki tek iletişim kanalını ortadan kaldırmıştır. CHP bu kararını çeşitli gerekçelerle açıklasa da önemli bir fırsatı kaybetmiştir. Millet İttifakı’nın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı Ekrem İmamoğlu’nun çağrıldığı tüm programlara katılarak iktidar seçmenine ulaştığı düşünüldüğünde, CHP yönetimince alınan bu kararın doğruluğu tartışmaya açıktır.

Şekil 5.9. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: İktidara Tehdit Niteliği

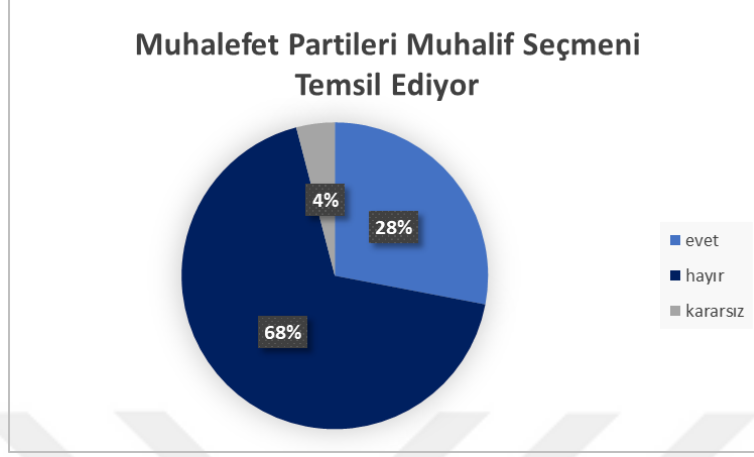
İktidar seçmenlerin %85'i muhalefetin siyasal varlığının, iktidarı tehdit etmediğini düşünmektedir. Ak Parti seçmenlerinin, partilerinin iktidar olacağına inancı tamdır. Bununla birlikte Ak Parti seçmeninde muhalefetin iktidar enerjisine sahip olmadığı algısı hakimdir.

Ak Parti seçmenini partiye yaklaştıran temel unsurun Erdoğan'ın liderliği olduğu bilinmektedir ancak muhalefet karizmatik lider sunamamaktadır. Bunda parti kimlikleri etkili olsa da Weber'in teorisinde değindiği gibi "karizmatik liderler, büyük değişimlerin olması gerektiği kaos ortamlarında çıkar". Erdoğan 28 Şubat kaosu döneminin mağduru, kaos sonrası dönemine lideri olmuştur. Dindar muhafazakarların kaybettiği hakları geri kazandırması nedeniyle, süreç mağdurlarının doğal lideri haline gelmiştir.

Ak Parti seçmeni, muhalefet partilerinde iktidarı değiştirebilecek lider ve adayın olmadığını düşünmektedir. Meclisteki muhalefet partilerinden biri olan İyi Parti, Meral Akşener'in doğal lider³⁵ olması hasebiyle liderlik tartışmasının dışında kalmaktadır. Bu konuda özellikle Cumhuriyet Halk Partisi yöneticilerinin bir özeleştiri yapması gerekmektedir. Kılıçdaroğlu'nun liderlik vasıfları taşıyıp taşıyamaması bir kenara, partisi adına cumhurbaşkanlığı seçimine kurultaydaki rakibi Muharrem İnce'yi aday göstermesi, Erdoğan'ın karşısına çıkamama eleştirileri yapılmasına sebep olmuştur. Buna karşın, çatı aday görüşmelerinde Meral Akşener'in her şartta

³⁵Doğal lider: Bir siyasi hareketin kurucusu olması sebebiyle tartışmaya mahal vermeksizin lideri olan kişi için kullanılan tabirdir.

kendisinin de aday olacağını söylemesi, liderlik konumu açısından önem arz etmektedir.

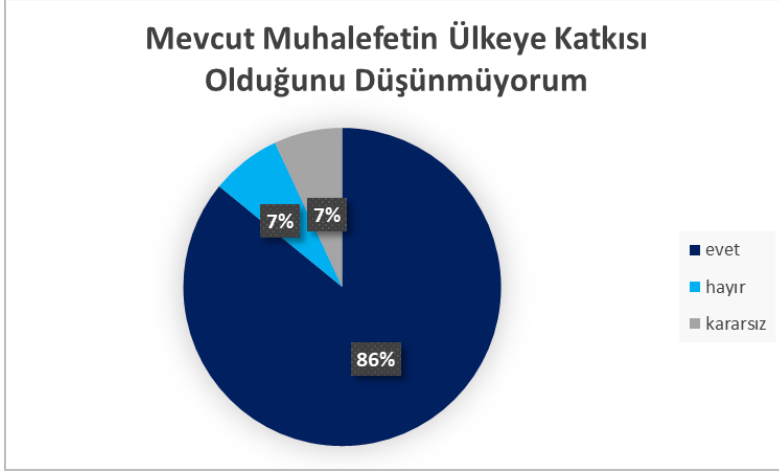

Şekil 5.10. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Temsil Kimliği Sorunu

İktidar seçmeninin, “muhalefet partilerinin, muhalif seçmeni temsil etmekte başarısız olduğunu düşünmesi” bu partilerinin misyonlarına uygun davranmadıkları ve etkin siyaset katılımcısı olmak konusunda başarı gösteremedikleri kanaatini yaratmaktadır. İktidarın eleştiri yaparken doğrudan muhalefet partilerini hedef alması ve muhalif seçmene, muhalefet partileri tarafından temsil edilmedikleri yönünde mesaj vermesi bu kriterde belirleyici olmuştur.

Erdoğan’ın seçmenleriyle kurduğu iletişimde, hedefinde olan muhalif seçmenler değil, muhalefet partileridir. Nitekim muhalefet partilerine yüklenen anlamla, insanların referans aldığı seçmen kitle arasında uyumsuzluk vardır. Örneğin, siyasal muhalif komşu ya da arkadaş kendi referans ettiğimiz bir değerken, muhalefet partileri medya aracılığıyla tanıdığımız ve aracılı referans oluşturduğumuz bir konumdadır. Bu nedenle muhalefete iktidarcı yüklenen anlam, muhalif seçmeni doğrudan hedef almamaktadır.

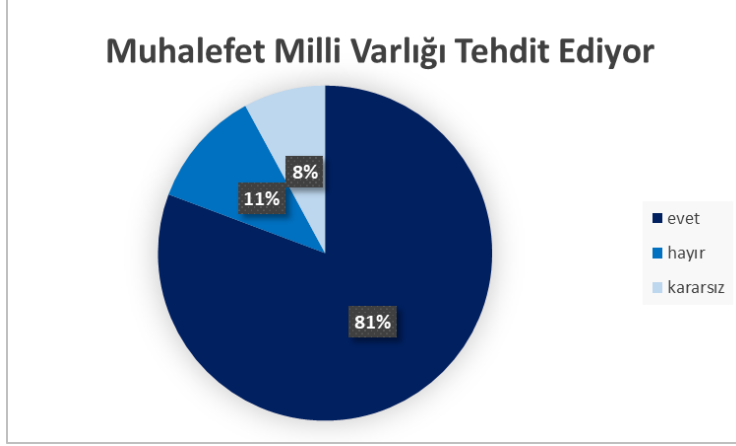
Anketin geri kalan bölümünde, Erdoğan’ın defalarca tekrar ettiği muhalefete yönelik söylemlerin, seçmende nasıl karşılık bulduğuna bakılmıştır. Doğrudan Erdoğan’ın muhalefete yüklediği anlamlar tartışılmış ve bu yargıları seçmenine benimsetmekteki başarısı ortaya konulmuştur.

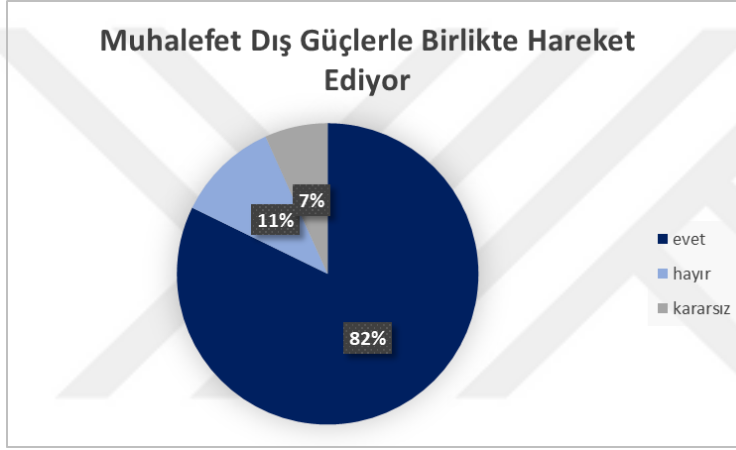
Şekil 5.11. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Ülkeye Katkısı

Muhalefet sadece kendi seçmenleri için yoktur, iktidarı denetlemek tüm kamunun yararına. Ancak iktidar seçmenleri, muhalefet partilerinin bunu başarabildiğine inanmamaktadır. Erdoğan'ın "onlar yıkmayı, yok etmeyi bilirler, yapılacak her iyi şeyin, her projenin karşısında yer alırlar. Önersinler önümüze daha iyisini getirsinler onaylayalım" söylemini muhalefetin, her muhalif faaliyetinin ardından söylemesi seçimde karşılık bulmuştur.

Erdoğan'ın seçmenleri tarafından "muhalefet partisi olduğu için her şeye "sadece" muhalefet eden ve üretmeyen" olarak algılanan muhalefet, ülkeye herhangi bir katkı sunma şansına sahip değildir. Diğer taraftan, Ak Parti iktidarı boyunca şahitlik ettiğimiz büyük projelerin tamamı muhalefet tarafından çeşitli gerekçelerle eleştirilmiştir. Erdoğan'ın tüm bu eleştirilere karşılık verirken kullandığı "bunlar hiçbir şey üretmezler, üretene de izin vermezler, kendilerine yararları yok ki ülkeye olsun" söyleminin, çeşitli şekillerde ve sürekli tekrar ederek propagandasında kullanılması, seçimde karşılık bulmuştur. Erdoğan'ın bu söylemi, kendi seçmenin, istikrar kaygısı yaratmakta ve seçmenini parti bütününe entegre etmektedir.

Şekil 5.12. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Milli Varlık Açısından Niteliği

Şekil 5.13. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Dış Güçlerle İlişkisi

Şekil 5.14. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Dış Ülke Sözcülüğü

Şekil 5.12, Şekil 5.13, Şekil 5.14 beraber değerlendirilmiştir. Çünkü Erdoğan'ın, muhalefet partilerine yüklenirken yoğun olarak kullandığı söylemlerdir ve propagandasının temelini oluşturmaktadır. Erdoğan seçim süreci boyunca bu

söylemleri her mitinginde ve katıldığı tüm televizyon programlarında kullanmıştır. Seçim süreçleri dışında da Erdoğan muhalefet partilerine ve özellikle CHP'yi bu söylemlerle hedefe almıştır. Bunlardan birkaçı örnek verilecek olursa eğer, Örneğin:

Muhalefetin İstanbul'a yapılan yeni havalimanına yönelik eleştirilerine,

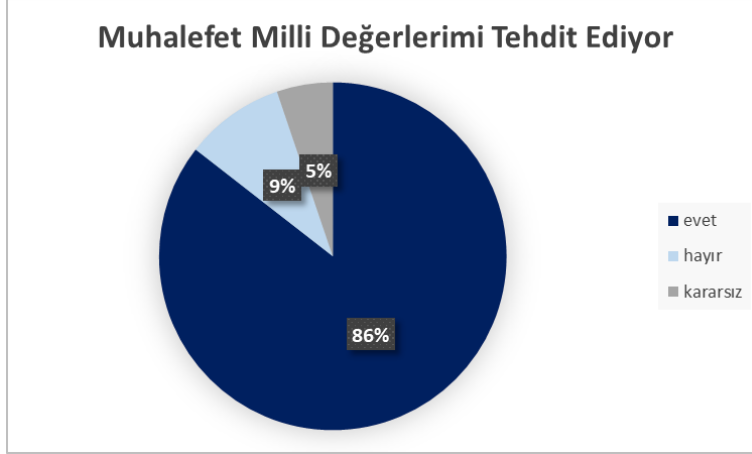
“Bu projeden kim rahatsız, Almanya, Amerika, Hollanda, Avusturya bir de CHP, yahu bir kere de ülke için yapılan bir projenin arkasında durun, engel olmak yerine” demiştir. Çılgın proje adı altında tanıtılan Kanal İstanbul konusunda,

‘Birileri Kanal İstanbul projesini yaptırmayız diyor, müteahhitlere tehditler savuruyor. Dikili ağacınız yok. Dikili ağaçları söken bir zihniyetsiniz.’ Şeklinde karşılık vermiştir. Yerli ve milli seferberlik projesi kapsamında geliştirilen, Yerli Otomobil konusunda,

‘CHP bu ülkenin başına gelmiş en büyük felakettir, 60 yıl önce Devrim Otomobiline karşı ne söylendiyse, bugün aynısını Türkiye'nin Otomobili için de söylediler. Devrim otomobiline karşı çıktınız. Bu da Devrin otomobili. Bunu böyle bilirsiniz. CHP gibi yıkmaya değil, yeni eserler kazandırmaya çalışıyoruz. Onlar ülkenin menfaatine olacak hiçbir çalışmanın içinde yer almadılar, her şeyi engellemeye çalıştılar’ söyleleriyle muhalefeti eleştirmiştir.

Erdoğan'ın en sık kullandığı söylemlerle, seçmenlerde oluşan algı arasında pozitif korelasyon vardır. Erdoğan seçmenine doğru şekilde ulaşmakta ve inandırıcılığıyla onları etkilemekte, bu durumsa muhalefetin işini oldukça zora sokmaktadır.

Muhalefet, başarılı olmak için öncelikle Erdoğan'ın ajandasının dışında gündemler oluşturmalı ve kendi gündemlerini konuşmalıdır. Ancak Erdoğan'ın söylemlerinin etkisi konusundaki başarısı, muhalefeti sürekli olarak Erdoğan'ın gündemi etrafında ajanda oluşturmasına neden olmaktadır. Gündem belirleme iktidarların, medya aracılığıyla gerçekleştirdiği ve rakiplerine karşı kullandığı en temel materyaldir. Bu iktidarı modere eden rolüne sokmaktadır. Bu durumda oyun kurucu olduğu için iktidar, herkesi etkisi altına alma gücünü elinde bulundurmaktadır.

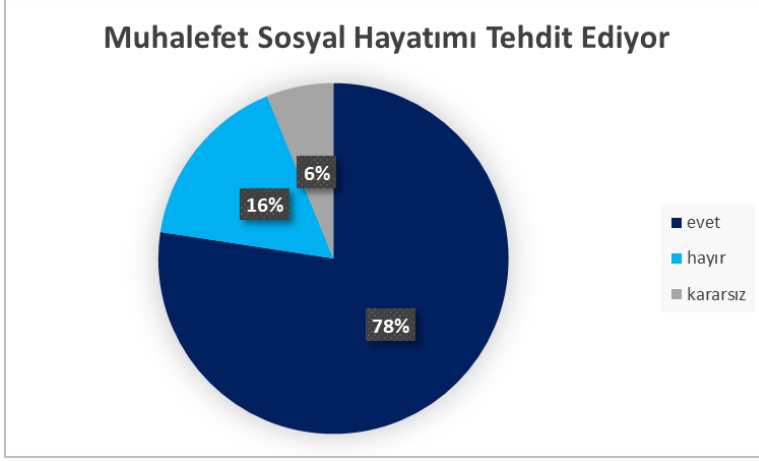

Şekil 5.15. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Milli Değerler Açısından Niteliği

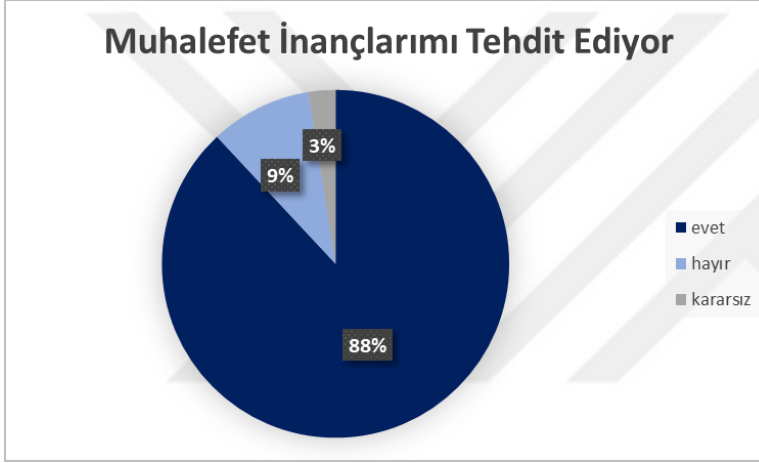
Araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuç, iktidar seçmeninin milli değerler konusunda da muhalefeti tehdit olarak görüyor olmasıdır. Bu yargının oluşmasında, Erdoğan'ın söylemleri dışında, muhalif Millet İttifakı'nın CHP kanadının, HDP ile büyükşehirlerde yaptığı ve HDP'nin seçim süreci boyunca ifade ettiği; özellikle de iptal edilen İstanbul seçimleri sonrasında gündem olan; KCK yürütme konseyi Eş Başkanı Bese Hozat tarafından yapılan destek açıklamasının da etkili olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Ak Parti siyasal İslamcıyken, ana muhalefetteki CHP doğrudan laiklik temelinde dinlere eşit mesafede kalmakta, İyi Parti ise laik muhafazakârlığı temsil etmektedir. Toplumun din temelli geleneksel yaşam tarzına karşın CHP, her zaman batılı değerlerin ışığında modern bir hayat önerisi sunmaktadır. Ancak bu seküler olmayanlar için, toplumu değerlerinden uzaklaştırma, toplumu temelden sarsma ve toplumun özünü bozma olarak algılanmaktadır. Bu yönüyle CHP, sofu ve muhafazakarlar tarafından doğrudan milli değerlere tehdit olarak görülmektedir.

İyi Parti lideri Akşener'in kadın olması, radikal dindar tüm ülke ve bölgelerde olduğu gibi Türkiye'de de dindar muhafazakârlar için sorun teşkil etmektedir. Bu sebepler iktidar seçmeninin çoğunluğunu oluşturan dindar muhafazakâr seçmenin, muhalefet partilerine oy vermeleri önünde engel teşkil etmektedir.

Şekil 5.16. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Sosyal Hayata Etkisi

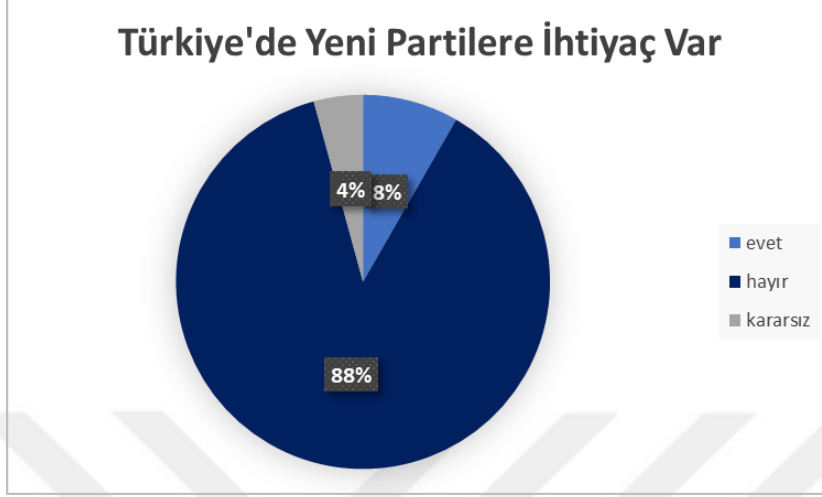

Şekil 5.17. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: İnançlara Etkisi

Yukarıdaki 5.16, 5.17 grafiklerinin bir arada ele alınması uygun olacaktır. Çünkü muhalefetin sosyal hayattaki niteliği ve inançlarla ilişkisi, yine Ak Parti siyasal propagandasının temelini oluşturan “başörtü ve Türkçe Ezan” tartışmasının etkisi altındadır. Eğitim hakkı, çalışma hakkı ve yaşama hakkının laiklikle baskılandığını düşünen iktidar seçmeni, bu kriterlerin sosyal yaşam ve anayasal haklar yönünde bir tehdit olarak görmektedir.

İktidarların toplum mühendisliği üzerine kurulu siyasal iktidarlar tarihinde seçmenler, iktidarların değişmesi durumunda gelecek olan yeni yönetimin temel değerlerinin dayatılacağı kaygısı yaşamaktadırlar. Dayatma kaçınılmaz olduğu gibi sadece işler bir anayasayla engellenebilir veya etkisi azaltılabilir. Anayasanın sorumluluğu altında olan “temel insani düzeylerde yaşam ve kalkınmışlık vaadi” gerçekleştiğinde insanlar, oy kullanırken kendilerini daha özgür hissetme ve daha bağımsız bir zihinle hareket

etme şansı bulurlar. Bunun sonucunda seçmenler, dünya görüşlerine yakın baskıcı bir iktidardansa, dünya görüşüne zıt ama özgürlükçü bir muhalefeti tercih edebilirler.

Şekil 5.18. İktidar Seçmeninin Muhalefete Bakışı: Yeni Parti İhtiyacı

Şekil 5.18’de de görüldüğü gibi Ak Parti seçmenlerinin büyük çoğunluğu yeni partiye ihtiyaç olmadığını düşünmektedir. Ak Parti’den ayrılan Davutoğlu ve Babacan’ın yeni parti kurduğu düşünüldüğünde, Erdoğan’ın bu söylemi yapması ve bu yönde rıza imal etmesi, stratejik siyaseti gereği zorunludur. Ak Parti önemli bir seçmeni bünyesinde bulundurmaktadır.

Büyük kitleleri kontrol etmek ve oy yönünde sadakat yaratmak oldukça zordur. Yeni kurulan partilerin doğrudan ve dolaylı iktidara zarar vermesi muhtemel olduğundan, yeni partilerin kurulması noktasındaki tavır, siyaseten beklenmedik bir durum değildir.

6. SONUÇ

Çalışmanın ulaştığı verilere göre Erdoğan önderliğinde Ak Parti, kendi seçmenlerini ikna etmekte başarılı olmuştur. Algıda seçiciliğin kendisini gösterdiği bu konuda, iktidarının kendi seçmenlerini çepeçevre saran ve kalan her kurumu reddetmeyi öngören siyasi tezi başarılı olmuştur. Erdoğan'ın siyasal söylemlerinin vatandaşta karşılık bulduğu ve ona en uzak siyasal perspektifteki kişilerce bile dikkatle izlendiği açıktır. Erdoğan'ın süreçteki asıl başarısı gündemin onun öncelikleri ve onun takdiri ile belirlenebiliyor olmasıdır.

Muhalefet partilerini etkin yapan unsur temelde iktidarı değiştirme yönünde enerji sunabilmesidir. Ancak iktidar ve onun lideri Erdoğan'ın seçmenleri üzerinde kurduğu hakimiyet, bunun önünde engel teşkil etmektedir. Seçim sisteminde olası ikinci tur durumunda Erdoğan yine şanslı taraftır, çünkü muhalefet içindeki güçlü çeşitlilik bir araya gelmek konusunda sorun yaratacaktır. Bu nedenle muhalefet partilerinin matematiksel olarak iktidardan oy almadan iktidar olma şansı yoktur.

Muhalefet partileri iktidarın etkisine açıktır. Bu etki seçmen algısıyla dolaylı ve muhalif gündemle doğrudan gerçekleşir. Muhalefet partileri, başarılı olmak için, iktidarla tartışma diline dikkat etmek, tartışırken kapsayıcı ve kucaklayıcı bir dil kullanmak, temel tartışma konularında çözüm sunmak ve mümkün olduğu kadarıyla yumuşak üslup seçmek zorundadır.

Muhalefet, iktidarın kullanabileceği tehdit teşkil edecek ifadeler ve uygulamalardan kaçınmalıdır. Tüm seçmenleri iktidara alternatif olduğu konusunda ikna edilmesi ve kişilerin sosyal yaşamlarını tehdit edecek konulardan kaçınarak, kendilerini bulabilecekleri bir söylemler dizisi oluşturmalıdır. İktidarı eleştirirken, tamamıyla negatif bir dil kullanarak, muhalefetin, sadece muhalefet etmek için karşı durduğu imajı verilmemelidir. Bu doğrultuda eleştirilecek şeylerin, iyi yanları da sıralanmalıdır. İktidarların istikrar temelli propagandasının önüne geçmek için kendileri dahil olmak üzere iktidara kim gelirse gelsin, ülkenin varlığı ve birliğinin korunacağı ve teminat altında olduğu mesajı verilmelidir.

Muhalefetin, insanların yaşam, giyim kuşam, inanç, eğitim ve çalışma hakları başta olmak üzere anayasal temel insan hakları ve özgürlüklerin teminat altına olduğu ve özellikle bu konuda hukukun üstünlüğünün vurgulandığı bir propaganda süreci

geçirmesi gerekmektedir. Muhalefet partileri iktidara oyun kurucu rolü tayin eden gündem belirleme niteliğini bir kenara bırakmalı ve kendi programlarına göre kendi gündemlerini oluşturmalarıdır.

Muhalefet partileri bu temel unsular ışığında, iktidar partilerinin baskısından tamamen kurtulması sistem gereği mümkün değildir ancak iktidarla seçmenin yakın ilişkiye gireceği ve her şartta iktidarın arkasında durmalarını sağlayacak iktidar propagandasını engelleme yönlü hareket etmelidir³⁶.

İktidarı eleştirirken tamamen karanlık bir yarın kurgulamak, muhalefet partisinin kimliği gereği karşılık bulmayacak aksine iktidar seçmenini iktidar bütününe bir öznesi yapacaktır. İktidar değiştiğinde hayatlarının seyrinin olumsuz bir yönde evrilmeyeceğine inandırılmaları gerekmektedir. Muhalefet, Foucault'un çizdiği sistematik iktidarın kurguladığı alanda bir özne olmaktan çıkmalı, özgün benliğe ulaşmalı ve bunu korumalıdır. Toplumun her bir üyesinin değerli olduğu açıkça ifade etmeli ve iktidarla duygusal bağı olan seçmenin iktidarla arasında kurduğu ortak değerlere mümkün olduğu kadarıyla söylemlerinde yer vermemelidir. Söylemlerini oluştururken, projelere öncelik vermeli ve toplum mühendisliği gibi görünecek projelerden uzak durulmalıdır.

İktidara yakın medya organlarından yapılan program ve röportaj teklifleri doğrudan reddedilmemelidir. Çünkü algıda seçicilik gereği iktidar seçmeninin iktidara yakın kanallar izlemesi nedeniyle, bu seçmene ulaşılabilir tek kanal bu şekilde oluşturulabilir. Genç seçmenin siyasi ve sosyal olaylarda daha eleştirel olduğu düşünüldüğünde özellikle 18-45 yaş arası seçmene yoğunluk verilmeli, onlara ulaşılacak kanallar doğru belirlenmeli, bu doğrultuda verimli bir medya planlama yapılmalıdır.

Çalışmanın temel dayanağı, “matematiksel olarak iktidarın değişmesinin tek yolunun, muhalefet partilerinin iktidardan oy alması olduğu ancak muhalefet partilerinin iktidar seçmeni tarafından tehdit olarak algılandığıydı” nitekim yapılan araştırmanın ulaştığı veriler bu temel dayanağı bir varsayım olmaktan çıkarmış ve bunu destekler nitelikte bir dayanak oluşturmuştur.

³⁶ Bu iktidar seçmeninin kendisini tehdit altında hissetmesini sağlayacak tüm içerikleri kapsamaktadır.

Çalışmanın demokrasi tanımında “muhalefet partilerinin fiilen var olması değil, etkin fiiliyatta var olması gerektiği” vurgulanmış ve çalışmada etkin muhalefetin önündeki engellerden bahsedilmiştir. Muhalefetin iktidardan ve sistemden kaynaklı sorunları olduğu gibi, bu sorunları besleyen kendi iç sorunları olduğu ifade edilmiş ve dayanaklarıyla ortaya konulmuştur.

Seçmeni ile verimli iletişim kuran bir iktidara karşılık, %50’yi oluşturan bu kitleye muhalefetin pozitif temasının olmadığı vurgulanmış, iktidarın kurgulandığı anlamlar dünyasında, muhalefetin geçmişten bu yana negatif anlam taşıdığı gösterilmiştir. Merkez ve çevre ilişkisi içerisinde, iktidarın sistematik kurgusunun muhalefete güçlü bir yaşam hakkı sunmadığı ortaya konulmuştur.

Muhalefetin iktidar seçmeni dışında kendisine oy veren seçmenin önemli bir kısmını temsil edemediği ve insanların özgür seçim ortamında, bağımsız bir irade ile oy kullanma şansı bulamadığı ve stratejik oy kullanma davranışına sevk edildiği ifade edilmiş, bu konuda özellikle seçim barajının yarattığı, oligopol siyasal piyasa üzerinde durulmuştur.

Demokrasinin, diğer yönetimlerden farkının, halk tarafından seçilmiş bir muhalefetin varlığı olduğu vurgulanmış ancak bu muhalefetin meclisteki partisel varlığı nedeniyle, dış muhalefetin, doğrudan ya da dolaylı olarak kanunsuz kabul edildiği ve bunun demokrasi kültürüne aykırı olduğu vurgusu yapılmıştır.

Çalışma, demokrasi kültüründe etkin bir muhalefetin varlığının önemine vurgu yapmış, siyasal temsilde gerçekleşen yapısal ve sistematik temsil sorunlarını gerekçeleriyle ve delilleriyle tartışmış; Türkiye’de etkin bir muhalefet ve bu doğrultuda mutlak bir demokrasinin olmadığı sonucuna varmıştır.

KAYNAKLAR

- Avşar B. Z. ve Kaya, A.E.E. (2012) Çok Partili Hayata Geçiş Sonrasında İlk Muhalefet Partisi: Milli Kalkınma Partisi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(2), 113.
- Başgil, A.F. (1960). *Esas Teşkilat Hukuku*.(C.I, Fasikül I), İstanbul: Baha Matbaası.
- Bayri, H. (2015). *Baskıcı İktidar Yıkıcı Muhalefet DP Döneminde İktidar-Muhalefet İlişkileri*. Ankara: A Kitap.
- Chomsky, N. (2008). *Medya Denetimi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Chomsky, N. (2010). *İktidarı Anlamak*. İstanbul: BGST Yayınları.
- Chomsky, N. (2012). *Rızanın İmalatı*. İstanbul: BGST Yayınları.
- Cipriani, R. (1987). The sociology of Legitimation. *Current Sociology*, 35.
- Çetin, H. (2003). *Modernleşme ve Türkiye’de Modernleştirme Krizleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dahl, R. A. (2015). *On Democracy*. New Haven: Yale University Press.
- Daver, B. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eckstein, H. (1996). “Devlet Bilimi Üzerine”, *Devlet ve Hukuk Üzerine Yazılar*. (Çev. ve Der. Mehmet Turan), Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Enriquez, E. (2004). Sürüden Devlete. (çev. Nilgün Tural), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, M. (1996). *Anayasal Demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ferrarotti, F. (1987). *Legitimation, Representation and Power*. Current Sociology.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Hapishanenin Doğuşu*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Freud, S. (2014). *Grup Psikolojisi ve Ego Analizi*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Gözler, K. (2017). *Elveda Anayasa*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- İnternet: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiyede-143-bin-kisiyi-1-milletvekili-temsil-ediyor>, adresinden 28 Mart 2020’de alınmıştır.
- İnternet: https://tr.wikipedia.org/wiki/1987_Türkiye_genel_seçimleri, adresinden 22 Nisan 2020’de alınmıştır.
- İnternet: https://tr.wikipedia.org/wiki/2002_Türkiye_genel_seçimleri, adresinden 17 Ocak 2020’de alınmıştır.
- İnternet: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590>, adresinden 07 Mayıs 2020’de alınmıştır.
- İnternet: Yargıtay 04.02.2020 tarihi itibarıyla Adalet ve Kalkınma Partisi’nin üye sayısı, <https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1095>, adresinden 28 Mart 2020’de alınmıştır.

- İnternet:<https://tr.khanacademy.org/science/physics/linearmomentum/center-of-mass/a/what-is-center-of-mass>, adresinden 18 Nisan 2020'de alınmıştır.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Kışlalı, A. T. (2018). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Komsuoğlu, A. (2008). *Türkiye!de Siyasal Muhalefet*. İstanbul: Bengi Yayınları.
- Le Bon, G. (2014). *Kitleler Psikolojisi*. Ankara: Tutku Yayınevi.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş.(1992). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mcquail D. (1983). *Kitle İletişim Araçlarının Önemi*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Mora, N. (2011). *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Prior, M. (2003). *Media and Political Polarization*. Woodrow Wilson School and Department of Politics, Princeton University, Princeton, New Jersey.
- Raphael, D. D. (2014). *Adam Smith*. Ankara: Liberte Yayıncılık.
- Rousseau, J. J. (2012). *Toplum Sözleşmesi*. İstanbul: İş Bankası.
- Sarup, M. (2004). *Post Yapısalcılık ve Modernizm*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Schmidt, M. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. Çev. M. Emin Köktaş, Ankara: Vadi Yayınları.
- Taşçioğlu, Ö. L. (2014). Seçim Sistemimiz, Seçim Şaibeleri ve Öneriler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 110.
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi*. Ankara: Phoenix.
- Turgut, N. Y. (2014). *Siyasal Muhalefet*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Türköne, M. (2014). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Ünal, B. A. (2018). Stratejik Oy Verme Davranışı: Sistematik Literatür İncelemesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1415-1424.
- Weber, M. (2006). *Meslek Olarak Siyaset*. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

EKLER

EK-1. Anket

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Siyasal İletişim Lisansüstü bitirme tezine veri oluşturmak amacıyla, muhalefete yönelik algıyı ölçmek çabasıyla yapılmaktadır. Yapılan çalışma tamamıyla akademik nitelikli olup, çalışmadan elde edilecek bilgiler bilimsel amaca yönelik olarak kullanılacak ve alınan cevaplar kesinlikler gizli tutulacaktır. Çalışmaya sunacağınız katkı için teşekkür ederiz.

Cinsiyet

Kadın() Erkek()

Eğitim Düzeyi

İlkokul() Ortaokul () Lise() lisans veya lisansüstü()

İktidar Seçmeni iseniz 1 numaralı anket sorularını; kendinizi muhalif olarak tanımlıyorsanız 2 numaralı anket sorularını yanıtlayınız.

1

	EVET	HAYIR	KARARSIZ
Parti Üyesiyim			
Muhalefet Partileri İktidara alternatiftir.			
Muhalefet İktidar için bir tehdittir.			
Muhalefet Partileri Muhalif seçmeni temsil ediyor.			
Mevcut Muhalefetin Ülkeye Katkısı olduğunu düşünmüyorum.			
Muhalefet milli varlığı tehdit ediyor.			
Muhalefet dış güçlerle birlikte hareket ediyor.			
Muhalefet Yabancı ülkelerin sözcülüğünü yapıyor.			
Muhalefet milli değerlerimi tehdit ediyor.			
Muhalefet sosyal hayatımı tehdit ediyor.			
Muhalefet inançlarımı tehdit ediyor.			
Türkiye’de yeni partilere ihtiyaç vardır.			

2

	EVET	HAYIR	KARARSIZ
Meclisteki Muhalefet Partilerinin herhangi biri tarafından temsil ediliyorum.			
Muhalefet Partilerinin değişime ihtiyacı vardır.			
Mecliste var olan muhalefeti etkin buluyorum			
Mevcut iktidarın mevcut muhalefet partileriyle değişeceğine inanıyorum.			
Seçim barajı olmasa sandığa gitmem veya başka bir partiye oy veririm			
Türkiye’de yeni partilere ihtiyaç vardır.			

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : AKTAŞ Ahmet
Doğum tarihi ve yeri : 23.07.1994 Seyhan/Adana
e-mail : ahmetaktas1881@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Devam ediyor
Lisans	Kocaeli Üniversitesi	2017
Lise	19 Mayıs Lisesi	2012

